

helsinška povelja

Glasilo
Helsinškog
odbora za
ljudska prava
u Srbiji

broj 165-166 • jul - avgust 2012 • godina XVII

Revizija istorije

- Banalizacija fašizma i antifašizma
- Pogubnost ideološkog antikomunizma

POČETAK KOJINE OBEĆAVA

- **Bez programa i bez strategije**
- **Šta hoće Nikolić i Dačić**
- region još ne zna
- **Dodikovanje Srbije**
- **Revolt umesto lojalnosti**
- **Iz ničeg u ništa...**

Sadržaj

Početak koji ne obećava 3

Piše: Sonja Biserko

Postizborna Srbija

Bez programa i bez strategije 5

Piše: Vladimir Gligorov

Šta hoće Nikolić i Dačić
- region još ne zna 8

Piše: Davor Ggenero

Dodikovanje Srbije 10

Piše: Ivan Torov

Revolt umesto lojalnosti 12

Piše: Pavel Domonji

Iz ničega u ništa 14

Piše: Miroslav Filipović

„Dogodine na Kosovu“ 16

Piše: Srdan Barišić

Logika neuspeha 19

Piše: Nastasja Radović

Aćif-efendija „uzdrmao“ vladu Srbije 22

Piše: Safeta Biševac

Mitovi, korupcija i aveti prošlosti ... 25

piše: Nikola Samardžić

Revizija istorije

Banalizacija fašizma i antifašizma .. 27

Piše: Milivoj Bešlin

Apel međunarodnoj javnosti 27

Pogubnost ideološkog
antikomunizma 32

Piše: Srdan Milošević

Tragedije u vojsci

Licemerje srpske odbrambene
politike 34

Piše: Stipe Sikavica

Topčiderska tama 34

Piše: Bojan Tončić

Rehabilitacione kontroverze

Staljin dobio politički azil u Srbiji 37

Piše: Tamara Kaliterna

Tranziciona pravda

Propust bez kazne, odgovornost
izvinjenja 39

Piše: Irena Antić

Oluja, novi vetrovi 44

Piše: Slobodanka Ast

Težina lakih nota

Roker nacionalne politike 45

Piše: Bojan Tončić

Rusija

Putin ruši Medvedeva 47

Povelja na licu mesta

Kikinda: Vrele prilike 48

piše: Gordana Perunović Fijat

umesto eseja

Kasnije 50

Piše: Nenad Daković

Sport i propaganda

Igra rokenrol cela Jugoslavija 52

piše: Dragoljub Todorović

U Milice duge trepavice... 54

Piše: Ivan Mrden

Malo poznata istorija

Okolo posebnosti Bošnjaka 56

Piše: Olga Zirojević

Revizija istorije

Simboli bitke na Kozari 58

Piše: Milenko Marković

Naša pošta

Preskupi ratovi za „Srpske zemlje“ .. 59

Piše: Rade Vukosav

Jadarska Lešnica

Zločin pod okriljem crkve 62

PIŠE: SONJA BISERKO

Početak koji ne obećava

Nova vlast je pod budnim okom EU, NATO i SAD, ali i Rusije. Verovatno je prerano donositi sud o učinku nove vlade i predsednika Republike, ali međunarodni predstavnici pokušavaju da utvrde njenu orijentaciju i posebno njen odnos prema Kosovu. Očekivanja su velika, jer se smatra da je Srbija pred ekonomskim slomom pogotovo što je neizvesno da li će uspeti da obnovi aranžman sa MMF.

Dosadašnji učinak nove vlasti ne obećava mnogo, posebno kad je reč o ekspresnom smenjivanju guvernera Narodne banke, uz argumentaciju, između ostalog, da je bio "partijski čovek" (DS). Pri tome, njegova zamena je visoka funkcionerka Srpske napredne stranke. O departizaciji o kojoj se mnogo govorilo u kampanji, više nema ni spomena. I pre formiranja vlade, rušenje autonomije Vojvodine postavljeno je kao jedan od glavnih prioriteta. Čak je i koalicioni partner, Ujedinjeni regioni Srbije koji je dobio podršku glasača na ideji regionalizacije Srbije, stao na stranu naprednjaka i kad je reč o Vojvodini i o menjanju već uspostavljene lokalne vlasti i u vojvođanskim i u drugim gradovima Srbije, uz pomoć SPO i niza drugih marginalnih stranaka.

Najviše zabrinjava ponašanje novog ministra odbrane. Svojim posetama i Vašingtonu i Moskvi, nastojao je da pokaže ekvidistancu prema ova dva centra. Nema još naznaka u kom će pravcu reforma vojske dalje ići, imajući u vidu da su se do sada odvijale pod nadzorom i uz pomoć NATO. Treba imati u vidu i brojne izjave i Tomislava Nikolića i Aleksandra Vučića o tome da Srbija ostaje neutralna i da članstvo u NATO nije opcija. Rusi su najavili priznavanje Kosova, ukoliko Srbija postane članica NATO. Vučić je već formalno stavio pod kontrolu sve obaveštajne agencije, i policijske i vojne, što se u praksi do sada nikad nije dogodilo. Takođe je neobično njegovo fokusiranje na korupciju, što svakako ne spada u njegovu nadležnost.

Najavljuje se susret Tomislava Nikolića sa Atifete Jahjagom, predsednicom Kosova, za kraj septembra. U javnosti Srbije postoji opšti konsenzus da je Kosovo izgubljeno. Međutim, Srbija neće sama o tome odlučivati. To pre svega zavisi od stava Rusije koja to pitanje drži otvorenim zbog svojih interesa.

Zabrinjavajuća je i tendencija naprednjaka da razbiju Demokratsku stranku. Za to su u velikoj meri odgovorni i sami demokrati. Bilo bi opasno po budućnost Srbije da se ta stranka raspadne. Ne postoji potencijal koji bi za kratko vreme stvorio stranku takvog značaja. Bilo bi važno da vodeće političke partije postignu minimalni konsenzus, kako bi se sprečila dalja destrukcija političkog tela Srbije. Naprednjaci neće biti efikasni bez jake i konsolidovane Demokratske stranke.

U procenama o potencijalu nove vlasti svako treba uzeti u obzir i neke činjenice koje itekako mogu limitirati njeno ponašanje. Nova vlast, odnosno noseće stranke koje je čine, pod teretom su velikog bremena prošlosti, što dovodi u pitanje njen kredibilitet, kako u Srbiji, tako i u regionu. Tranzicija i transformacija društva u posednjih 12 godina bile su veoma ograničenog dometa. Nakon 20 godina pokazali su se i neki dublji slojevi na koje se naslonio komunistički autoritarizam i dogmatizam.

Srbija se načelno opredelila za demokratiju. Ali, postavlja se pitanje kakva je njena percepcija demokratije. Da li je to samo vladavina većine, ili i "paket" koji se u razvijenom svetu podrazumeva: podela vlasti, prava manjina i vladavina prava. Ključno je takođe, razumevanje da je "narodna volja" ograničena zakonima i ustavnim pravima. Ukoliko nema takvog razumevanja, onda demokratija može biti samo prazna fasada u interesu određenih interesnih grupa.

Dramatični istorijski zaokreti praćeni su političkom borbom kojoj su prethodili intenzivni intelektualni sadržaji. U Srbiji se to događalo kroz promovisanje srpskog nacionalnog projekta osamdesetih. Međutim, u periodu nakon smene Miloševića, izostala je rasprava o tome, kakvu demokratiju Srbija želi i za kakve reforme je sposobna. Instaliran je najkonzervativniji i antimoderan model vrednosti koga su promovisli Koštunićina vlada i Srpska pravoslavna crkva (SPC). U fokus je stavljeno zaokruživanje srpske etničke države, ili, kako kaže Ćosić "da se što više zgusnemo, kako nas ne bi mogli deliti".

Modernizacija Srbije ne pogoduje određenim grupacijama. Ona je neprihvatljiva za novostvorenu finansijsku elitu koja kontroliše resurse Srbije, jer bi samo njihovo adekvatno oporezivanje stvorilo neophodne pretpostavke za nju. Modernizacija takođe, ugrožava i birokrate koji su opteretili javni sektor i koji blokiraju privatnu inicijativu. Vladajuće političke elite takođe, nisu zainteresovane za takve promene, jer bi to iziskivalo profesionalniji i selektivniji pristup u izboru kadrova (ne samo "kumovski" ili "burazerski" kriterijumi) i stvaranje pravnog konteksta za privatnu inicijativu.

Modernizaciju uglavnom zastupaju manje partije, pre svih LDP, koji je konstantno demonizovan upravo zbog takvog stava. Zato je modernizacija moguća samo kao pritisak iz baze. U Srbiji za sada ne postoji taj potencijal.

Mnogi analitičari zastupaju tezu da će do promene u Srbiji doći tek kad se nađe na ivici kolapsa - od čega nije daleko. Pobjeda naprednjaka rezultat je ekonomske situacije, nezaposlenosti i sve većih socijalnih razlika. Međutim, njihova populistička politika nema odgovore na probleme Srbije. U nedostatku pravih odgovora insistira se na borbi protiv korupcije, sve je izraženiji antiamerikanizam i navodna borba protiv terorizma. To su tri najčešće manifestacije politike populizma, što Srbiju kvalifikuje kao iliberalnu demokratiju.

Zbog nesposobnosti da oslobode unutrašnju energiju, politička elita Srbije traži alternative Evropskoj uniji. Otuda česte posete Rusiji (Nikolić će se početkom septembra sresti sa Vladimirom Putinom, po drugi put nakon što je izabran za predsednika) i najavljuvanje raznih ekonomskih aranžmana sa Rusijom, uključujući i najavu zajedničkih projekata u namenskoj industriji. Nije problem u tome što Srbija, kao i ceo Balkan energetski zavise od Rusije, već u tome što Rusija i sama ima slične i mnogo veće probleme u razvijanju vlastitih resursa, pre svega ljudskih. Rusija je fokusirana na održavanju statusa svetске sile što joj omogućuju prirodni resursi. Međutim, i Rusiji je neophodna modernizacija koja bi joj obezbedila mnogo veći uticaj u međunarodnoj areni.

Orijentacija Srbije na neutralnost kao spolj-nopolitičko određenje nije realno. Neutralnost kao koncept na kome je bazirana bezbednosna i odbrambena politika nije prihvaćen ni u jednoj državi u neposrednom okruženju, između ostalog i zato što vojna neutralnost košta mnogo više nego pristupanje nekom savezu. Bilo bi logično da Srbija, kada je reč o bezbednosti, oslonac traži u regionu.

Nakon odlaska Slobodana Miloševića Srbija nije bila sposobna za široku političku i intelektualnu raspravu o sopstvenoj budućnosti. To bi podrazumevalo realnu procenu vlastite pripadnosti i državnih interesa koji iz toga proizlaze. Pogotovo što je Balkan, prvi put u savremenoj istoriji u evropskoj intersnoj sferi, što dugoročno otvara ogromne mogućnosti za region, kako na ekonomskom, političkom tako i na bezbednosnom planu. Srbija bi morala krenuti tim pravcem. Pitanje je da li naprednjaci imaju sposobnost, potencijal i, naravno, želju, da naprave takav iskorak.

Bez programa i bez strategije

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Pre četiri godine se krenulo sa nekom strategijom - Evropska unija i veća socijalna davanja. Prvo je bilo razlog što su dobijeni izbori, a drugo je obezbedilo formiranje koalicije. Uz to, ideološki je izgledalo privlačno, jer se moglo govoriti o socijalnoj pravdi, a finansijski teret nije izgledao naročito veliki, jer su privredna očekivanja bila više nego optimistična. Onda je izgubljeno dve godine evropskih integracija na promašenoj kosovskoj politici, a onda i sve četiri na rđavom suočavanju sa privrednom krizom. Rđavom zbog toga što se više vodilo računa o nesolventnim preduzećima, a nimalo o padu zaposlenosti. Tako da ni od evropskih integracija, a ni od socijalne pravde nije bilo ništa. I odgovornost je pala na najveću stranku u vladajućoj koaliciji, koja je i izgubila parlamentarne i predsedničke izbore.

Za razliku od pre četiri godine, koalicija koja je preuzela vlast nema nikakvu strategiju. Najveća stranka u koaliciji, Srpska napredna stranka je očekivala mnogo uverljiviju pobjedu od one koju je ostvarila, ceneći da će Demokratska stranka biti kažnjena mnogo strože nego što se na kraju dogodilo. Zapravo, izborna strategija Demokratske stranke, da nezadovoljne usmeri da glasaju za Socijalističku i Liberalno-demokratsku partiju se pokazala kao uspešna, osim što su ovi prvi prošli bolje nego što se očekivalo i prešli su na pobjedničku stranu koja je uz to, bar na izgled, nudila više. No, posledično, nova vlada je preuzela vlast ne znajući za šta je tačno dobila glasove i nemajući nikakav program koji bi mogla da ponudi.

Uz to, podela vlasti ne odgovara izbornoj moći. Što nije moglo, a da nema za posledicu neka veoma neuobičajena rešenja. Tako je predsednik Vlade zadržao i Ministarstvo unutrašnjih poslova, što se može tumačiti kao njegovo saznanje da stvarni predsednik vlade ne može biti, a ministar policije može. Opet, prvi potpredsednik vlade, koji bi zapravo trebalo da je predsednik, preuzima kontrolu nad sektorom bezbednosti ne samo kao ministar odbrane, nego i kao šef svih službi koje se njome bave. Što,

ustvari, postavlja pitanje stvarne vlasti ministra unutrašnjih poslova. Konačno, finansije i privredu padaju u nadležnost najmanjoj od značajnijih članica koalicije, osim što su centralnu banku preuzeli naprednjaci. Opet, to znači da se ni predsednik niti prvi potpredsednik vlade nemaju nikakav privredni program i ne bi da preuzmu odgovornost za pogoršanu privrednu i socijalnu sliku i za sve neuspehe u toj oblasti. Konačno, spoljnim poslovima će, po svemu sudeći, da se bavi predsednik države, koji je najavio novi plan za Kosovo, za koji će tražiti saglasnost svih u skupštini. Kako je spoljna politika svedena na kosovsku, teško je očekivati da će bilo kakve stvarne spoljne politike uopšte i biti. U prvom trenutku je postojala opasnost da se regionalna politika poveri Miloradu Dodiku, koji se za to i zalagao, ali to je za sada stavljeno po strani. Takođe, politika približavanja Evropskoj uniji je u nadležnosti potpredsednice vlade i šefa kancelarije za evropske integracije, ali njihov uticaj na dnevni red vlade je mali, a svejedno zavisi od kosovske politike, na koju ne mogu da imaju nikakav uticaj. Tako da vlada ne samo da nema strategiju i program, nego je podelila vlast tako da je teško videti da bilo šta može da uradi.

U tim okolnostima, naprednjaci su, po svemu sudeći, doneli odluku da su potrebne revolucionarne mere, koje opet, zahtevaju revolucionarna opravdanja. Prva takva je bila smena guvernera centralne banke. Ona je izvršena uz izmenu zakona, kojim se u najmanju ruku umanjuje transparentnost delovanja centralne banke, ne samo zbog smanjenja njene nezavisnosti, već i zbog toga što su povećane nedoumice oko toga kojim će se ciljevima, ne samo monetarne politike, rukovoditi i kojim će sredstvima pribegavati da bi ih ostvarila. Kod centralne banke nije samo važno šta tačno čini, recimo, kako prilagođava referentnu kamatnu stopu ili menja obaveznu rezervu, već i kako komunicira sa javnošću, to jest kakve poruke o svojim ciljevima i namerama šalje. U ovom drugom, izjave koje su davane prilikom smene guvernera i kao obrazloženje promena u zakonu,

samo povećavaju neizvesnost, dakle konfuziju o tome šta se od novog rukovodstva može očekivati.

Preuzimanje vlasti se na tome ne završava. Osim pokrajinske vlasti u Vojvodini, gde Demokratska stranka može praktično sama da vlada, na svim drugim nižim nivoima vlasti se teži da na vlast dođe koalicija koja ne uključuje Demokratsku stranku. Cilj nije samo da se ona isključi iz vlasti gde god je moguće, već i da se ostrakizuje, dakle da joj se pripišu svojstva i dodeli odgovornost koji bi je učinili nelegitimnom ne samo opozicijom, nego i političkom alternativnom uopšte. Ovo ima za posledicu i stavljanje na probu Socijalističke partije i Udruženih regiona kao koalicionih partnera. Kako su oni sa demokratske prešli na naprednjačku stranu, njihova se lojalnost dodatno stavlja na probu zahtevima da raskinu koalicije sa demokratama gde god je formiranje vlasti sa naprednjacima moguće. U tome će koalicija socijalista i demokrata u Beogradu biti krajnja mera revolucionarnosti nove vlasti.

No, po izjavama koje se daju o tome čemu se politički teži i po optužbama koje se podižu protiv demokrata, nema sumnje da jačaju revolucionarne pobude. Kao što u slučaju smene guvernera centralne banke nije bilo dovoljno da se traži da on dobrovoljno prekine svoj mandat, nego nije čak bilo dovoljno da se promeni zakon čime se njegova smena omogućuje, pa se tražio način da se čitava uprava banke kriminalizuje preko odgovornosti za bankrotstvo Agrobanke i drugih problema u bankarskom sistemu. Slične se optužbe podižu i protiv svih koji imaju ili su imali nke veze sa demokratama, a sama se Demokratska stranka okrivljuje za sveopštu korupciju i svakoliki kriminal. Opet, to bi trebalo da deluje disciplinujuće i na njihove doskorašnje saveznike u vlasti, a koji su sada u koaliciji sa naprednjacima. Tako da se preuzimanje vlasti sve više obavlja uz opravdanje da je reč zapravo o politici suzbijanja korupcije, a ne o primeni načela demokratske smene na vlasti.

Šta više, u slučajevima gde ta smena na vlasti ne ide lako, koristi se argument o nenarodnoj vlasti, jer se kaže, na primer, u Novom Sadu, da bi opstanak na vlasti koalicije oko demokrata bilo u suprotnosti sa interesima naroda i da bi sprečilo da im se poboljša život. Ova se retorika za sada ne koristi u slučaju Beograda, jer postoji realna opasnost da se pokaže kao štetna po naprednjake, a i po socijaliste, koji bi ponovo bili stavljeni na probu, ali nije jasno da li će se moći sprovesti

revolucionarna promena poretka ako se ne promeni vlast u Beogradu. Tu se sada otvaraju dva politička pitanja.

Prvi je, da li je vladajuća koalicija stabilna, što će reći, da li sve stranke članice koalicije računaju da ne mogu da povećaju svoju izbornu moć, pa tako i svoj udeo u vlasti? Da bi se dao neki odgovor na to pitanje, pretpostavimo da se na jesen održe prevremeni izbori, šta bi se moglo očekivati, ko bi kako prošao? To zavisi od dve stvari: da li bi došlo do preraspodele glasova unutar vladajuće koalicije i da li bi ona povećala ukupan broj glasova. Ovo drugo zavisi u značajnoj meri od toga kad se održavaju prevremeni izbori. Ako bi do njih došlo relativno brzo, na jesen ove ili na proleće sledeće godine, ne bi bilo neuobičajeno da se podrška vladajućoj koaliciji poveća. Posebno zato što se demokrate još nisu konsolidovale, a i neće u nekom kratkom roku. Ukoliko se sačeka sredina mandata, ishod glasanja postaje neizvesniji. Očekivanja ne mogu biti ispunjena, tako da će se neki od razočaranih glasača vratiti demokratama, a opozicija bi lako mogla do tada i da se konsoliduje. Moguće je, i nije neuobičajeno, da svejedno do neke veće preraspodele glasova između vladajuće koalicije i opozicionih stranaka ne dođe, bar ne u tako kratkom roku. Jer je još uvek sveže sećanje na nezadovoljstvo politikom demokrata i njihovih saveznika.

Zbog toga je još značajnija eventualna preraspodela glasova između koalicionih partnera. Demokrate su računale da, preuzimajući odgovornost na sebe uz svaljivanje krivice na G17 plus (sada deo Udruženih regiona), obezbeđuju isti broj glasova, uz veći udeo socijalista i liberala. Uz očekivanje da će Tadić obnoviti predsednički mandat, to je trebalo da bude dovoljno za opstanak na vlasti. Ovakva bi strategija mogla da bude privlačna naprednjacima za četiri godine, ako rezultati vlade budu rđavi ili bar neubedljivi. No, na prevremenim izborima, pogotovo ukoliko bi do njih

došlo relativno brzo, trebalo bi očekivati da se neki od glasova socijalista vrate demokratama, a neki da se presele kod naprednjaka, a ovo drugo bi verovatno bilo još više slučaj sa glasovima regionalista. Tako da bi eventualni prevremeni izbori značajno ojačali naprednjake i doveli bi do preraspodele vlasti u koaliciji.

Ako je tako, koji su dugoročni izgledi partija vladajuće koalicije? Odgovor se nameće kad je reč o Ujedinjenim regionima. Oni su samo jedna od inkarnacija onoga što se zvalo G17. Opstanak ove ekspertske grupe, partije i sad koalicije zavisi od sposobnosti preobražavanja iz izbora u izbore. U ovom času, čini se da se došlo do kraja puta i da se nestankom Udruženih regiona valja očekivati i marginalizaciju G17, ali iznenađenja nisu nemoguća. U svakom slučaju, oni ne mogu da prežive stabilizaciju političkog prostora, do čega bi trebalo da dođe ukoliko se zaista bude istrajalo na izborima kao sredstvu osvajanja vlasti.

Kada je reč o socijalistima, teško je videti da bi oni mogli značajnije da povećaju svoj udeo u glasačkom telu. Njihovi koalicioni partneri imaju relativno ograničene političke ciljeve i shodno tome i rok trajanja. Penzionerska stranka ne može da bude trajna pojava u demokratskoj politici, što znači da socijalisti ne mogu da računaju na glasače penzionera u budućnosti. Isto tako, jagodinska stranka ima neizvesnu budućnost, a svakako ne mora trajno da se vezuje za jednog koalicionog partnera. To je, po prirodi stvari, lobi grupa, što je i penzionerska stranka, tako da oni mogu da ostvaruju svoje interese i izvan stranaka, a svakako u različitim koalicijama. Socijalistima bi mogli da pristupe neki glasači narodnjaka i radikala, ali to bi zahtevalo značajno pomeranje udesno, koje bi ubrzalo osipanje glasača na levoj strani. Tako posmatrano, domet socijalista je sličan onome koga su sada ostvarili u Vojvodini ili u Beogradu, dakle relativno mali ukoliko demokrate ojačaju.

Izgledi naprednjaka opet, nisu tako stabilni kao što su izgledi demokrata. Bez obzira na trenutne

probleme, koji inače nisu neuobičajeni za stranku koja je izgubila izbore, teško je videti da bi mogla da nestane politička potreba za Demokratskom strankom, kako zbog uloge koju je imala u demokratizaciji zemlje tako i zbog toga što je jedina sposobna da nudi demokratske odgovore na neke trajnije probleme sa kojima se Srbija suočava. Tu nije samo povezanost sa evropskim sistemom vrednosti i ustanova, koju je trenutno rukovodstvo potcenilo, već i demokratski pristup autonomiji Vojvodine i nacionalnim, prekograničnim problemima, koji je opet donekle napušten u poslednjih četiri-pet godina. No, socijalisti inkliniraju nacionalizmu, kao i naprednjaci i radikali, dok je teško videti koja je trajnija strategija naprednjaka, kako kada je reč o evropskim integracijama, tako i kod unutrašnjeg uređenja zemlje i odnosa prema susednim zemljama. U ovom času njihove su izjave demokratske, ali potrebno je vreme da bi to postalo trajnije opredeljenje.

U svakom slučaju, ukoliko bi demokrate povratile svoj karakter i ako bi se naprednjaci profilisali kao moderna konzervativna stranka, na političkom bi prostoru još ostalo mesta za liberale i za nacionaliste. Da bi se eventualno našlo mesto za ojačane socijaliste, bilo bi potrebno da istisnu demokrate, a to je malo verovatno.

To bi trebalo tako da izgleda, ukoliko bi se očuvao demokratski postupak odlučivanja. Ovo nije izvesno zbog revolucionarnih namera i postupaka naprednjaka i zbog toga što je u izgledu njihovo, bar kratkoročno jačanje moći i udela u vlasti, uz nedostatak bilo programa ili strategije za šta bi to trebalo da bude iskorišćeno. Tako da to osvajanje vlasti može veoma brzo da se pretvori u strategiju očuvanja vlasti, što može da dovede do političkih odluka koje će, kao i devedesetih godina prošloga veka, trajno preusmeriti političku strategiju zemlje profilisanu u poslednjih desetak godina, koja je i inače sprovedena bezvoljno i nedosledno. Prvi potezi i posebno, zjapeća praznina kad je reč o odgovorima na ključne probleme zemlje - ne slute na dobro.

Šta hoće Nikolić i Dačić - region još ne zna

PIŠE: DAVOR GJENERO

Specijalno za Povelju iz Zagreba

Promatrajući izvana, čini se da su dva temeljna problema političke arene u Srbiji njena pretjerana fragmentiranost i nedostatak jasno definiranih nacionalnih/državnih političkih prioriteta, i s time povezano nepostojanje jasne razdjelnice o tome tko pripada, a tko ne pripada „ustavnom luku“. Činjenica da je u parlamentu predstavljeno čak 45 stranaka i lista, do neke mjere, podsjeća na stanje Vajmarske republike. Poznato je da primjeni „čistog“ proporcionalnog sistema i visokoj fragmentiranosti političke arene koju je on stvorio, brojni politolozi pripisuju krivicu za to da se Hitler izborima uspio dokopati položaja ključnog nosioca izvršne vlasti. Istovremena primjena razmjernog izbornog sustava i toleriranja predizbornih koalicija u Srbiji dovodi, pak, do toga da nacionalni politički život opterećuju političke opcije koje nisu sposobne platiti cijenu sudjelovanja u parlamentarnoj areni (preći izborni prag), a takve stranke, zauzimajući mjesta u parlamentu, ne dovode do vjernog preslikavanja političke volje biračkoga tijela u parlamentarnu arenu, nego samo otežavaju demokratsku konsolidaciju i razvoj demokratske političke kulture.

Problem formiranja parlamentarne većine u Srbiji bio je, prije svega povezan s odnosima velikih stranaka i bez sumnje je konfiguracija današnje koalicije, nakon Tadićevog poraza na predsjedničkim izborima, bila determinirana Tadićevom najavom da ne želi „veliku koaliciju“, odnosno savez DS sa Nikolićevom/Vučićevom SNS. Nakon što Tadić nije zadržao mjesto predsjednika Republike, postao je neodrživ stari format „pogodbene koalicije“ mekog krila demokratskog pokreta s ključnom strankom staroga poretka. U drugom krugu predsjedničkih izbora pokazalo se da je demokratski

pokret izgubio tijesnu većinu u srpskom društvu, a budući da ključna stranka demokratskog pokreta nije bila spremna na koaliciju sa strankom staroga režima, koja je trenutno najsnažnija u političkom tijelu Srbije, kao jedina realna alternativa ostalo je formiranje koalicije stranaka starog režima.

U regiji je situaciju nakon Tadićeva izbornog poraza ispravno procijenio jedino predsjednik Crne Gore Filip Vujanović i odigrao sjajan politički manevar. „Prečuo“ je Nikolićevo postizborno negiranje crnogorskoga političkog identiteta i spriječio da se u crnogorskoj javnosti generira ikakva s time povezana napetost. Prisustvujući, kao jedini državnik, na Nikolićevoj inauguraciji sa svoje je strane učinio sve da otvori komunikacijski kanal između dviju država.

Hrvatski predsjednik čvrsto je računao na to da će Tadić uspjeti formirati administraciju i smatrao je kako pozicija predsjednika Republike u novim okolnostima više neće biti tako važna. Toj procjeni u prilog išao je prvi Nikolićev postizborni potez - ostavka na mjesto predsjednika stranke. Arent Lijphart nam je objasnio tajnu francuske Pete republike i njenog „polupredsjedničkog modela“, pokazujući da taj model funkcionira kao sistem parlamentarne vlade onda kad predsjednik republike i parlamentarna većina pripadaju različitim političkim opcijama, a kad predsjednik republike kontrolira parlamentarnu većinu sistem djeluje kao prezidencijalni.

Politički sistem u Srbiji nominalno je sistem parlamentarne vlade, međutim, budući da predsjednik Republike može zadržati funkciju vođe jedne od parlamentarnih stranaka, predsjednik, kad njegova stranka kontrolira parlamentarnu većinu, funkcionira kao stvarni šef izvršne vlasti, a premijerova je funkcija vrlo ograničena. Oslanjajući se na pretpostavku kako je Nikolić pobjedom na predsjedničkim izborima ostvario svoj politički cilj i da je podnošenjem ostavke na mjesto predsjednika SNS otvorio prostor za „kohabitaciju“, analitičari u hrvatskoj vladi i predsjedničkom uredu računali su na to da u Srbiji slijedi razdoblje kohabitacije Nikolića i Tadića, te da će

Nikolićevim odricanjem od kontrole nad strankom, a time i nad vladom, Tadićeva pozicija u kohabitaciji biti snažnija. Procjena se pokazala nerealnom, a posljedica je nepotrebno zaoštavanje komunikacije, ne samo hrvatskoga, nego i makedonskog i slovenskog predsjednika (a u prvom koraku i predsjednika bosansko-hercegovačkog predsjedništva) s Nikolićem. Pretjerana fragmentacija političke arene u Srbiji bitno otežava definiranje temeljnoga nacionalnog/državnog političkog cilja, pa akterima u regiji, kao uostalom niti analitičarima i građanima u Srbiji, nije posve jasno što će biti politički prioriteti nove administracije koju tvore političke snage staroga režima. Deklaracija o tome kako formiranje vlade od stranaka sljednica bivšega autoritarnog režima ne predstavlja „povratak u devedesete“ ne znači mnogo.

Nakon raspada ostataka JNA, demilitarizacije, uspostavljanja ravnoteže u (raz)oružanju u regiji, ali i s obzirom na iscrpljene ekonomske resurse države, s jedne strane, i uspostavu kakve-takve ekonomske integracije država regije u europski i globalni prostor, s druge, izravni povratak u devedesete doista nije moguće ni zamisliti, premda ključne poluge vlasti u Srbiji kontroliraju praktično isti akteri koji su to činili u devedesetima i unatoč tome što pokušaji suočavanja s prošlošću tog političkog tijela nisu dali neke očitije rezultate.

Nije, naime, jasno je li pristupanje Europskoj uniji doista i dalje politički cilj administracije u Beogradu. Nije sporno da je pristupanje EU i dalje deklarativni cilj srpske administracije, kao što je to, na primjer, bio za hrvatsku administraciju od početka Sanaderovog mandata, koji je započeo na samom kraju 2003. godine, ali je tek hapšenje odbjeglog Ante Gotovine krajem 2005. pokazalo da je ta europska usmjerenost HDZ-administracije „ozbiljna“. Bude li administraciji Tomislava Nikolića i Ivice Dačića potrebno onoliko vremena koliko je trebalo Sanaderovoj, da europske aktere uvjeri u dosljednost europske integracijske usmjerenosti, Srbija tek za dvije godine može očekivati otvaranje pristupnih pregovora. Valja znati da u Hrvatskoj sam početak pristupnih pregovora nije donio ozbiljne društvene reforme, nego da

su one započele tek u finalu pregovaračkog procesa, a intenzivnije tijekom 2009. godine, u kojoj je Sanaderov model vladavine, zasnovan na PR i političkom lobiranju bankrotirao, pa se premijer na polovini godine, u još uvijek ne posve objašnjivim okolnostima, morao povući.

Zebnju u regiji budi distanca Srbije prema euro-atlantskim političko-sigurnosnim strukturama, s kojima će aktualna administracija, vjerojatno, ili posve prekinuti suradnju ili će je, u odnosu na stanje u vrijeme prethodne, bitno ograničiti. Veća rezerva prema suradnji preko struktura povezanih s NATO, u kojima sudjeluju sve države regije, povezuje se s konceptom intenziviranja suradnje s Rusijom, pa i zalaganjem za formaliziranje takvog savezništva. Poseban problem pri tom predstavlja činjenica da manji bosansko-hercegovački entitet nastoji u tom procesu funkcionirati kao „avangarda“ Srbije. Na taj način se na Balkanu ponovno stvara svojevrsna blokovska podjela, a Bosna i Hercegovina je u posebno teškom položaju, jer se kao granice te blokovske podjele nastoji nametnuti njene unutarnje entitetske granice.

Nedostatak provedenog procesa suočavanja s prošlošću u Srbiji dovodi do toga da nova vladajuća elita, a niti njeno biračko tijelo, ne osjećaju realnu odgovornost zbog stanja koje je Miloševićevom agresivnom politikom uspostavljeno u Bosni i Hercegovini. Temeljna razlika između Hrvatske i Srbije pokazuje se upravo u tome. Naime, iako niti u Hrvatskoj proces suočavanja s prošlošću ne možemo smatrati uspješno provedenim, danas i vladajuća politička elita, i lideri opozicijskih stranaka, dakle, akteri

Dodikovanje Srbije

PIŠE: IVAN TOROV

koji su proizašli iz kruga Tuđmanovog autoritarnog nacionalističkog pokreta, osjećaju ozbiljne skrupule i odgovornost Hrvatske, koja proizlazi iz Tuđmanovog suučesništva u Miloševićevoj agresiji na BiH (doduše, politički lideri HDZ deklarativno ne priznaju tu agresiju, ali su je svjesni i znaju koliko im ona ograničava manevarski prostor).

Dodik i njegova vlast u manjem bosanskohercegovačkom entitetu i do sada su bili „troublemakeri“, ali je u okolini uvijek postojala nada da bi Tadićeva administracija u slučajevima krajnje napetosti ipak mogla utjecati na ublažavanje radikalnih stavova gospodara političkog života u Banja Luci. Sada tog korektiva više nema. Uskoro će se pokazati je li Dodikovo zatezanje odnosa sa Zlatkom Lagumdžijom (zbog glasanja za rezoluciju o Siriji u UN) i s time povezano iskakanje iz dogovora koji bi BiH trebali omogućiti dobivanje statusa kandidatkinje za članstvo u EU tek kratkotrajni hir, ili je naznaka nove politike otvorenog opstruiranja procesa europske integracije BiH. Nažalost, retorika o povezivanju s Rusijom, što je Dodik Srbiji predlaže kao alternativu europskoj integraciji, nadovezuje se na opstrukciju skupnih politika središnjih vlasti u BiH usmjerenih na približavanje te države kandidatskom statusu.

Za napredak Srbije prema otvaranju pregovora o članstvu u EU bit će ključno kako će vlast u Beogradu postupati u pregovorima s Kosovom: hoće li ispuniti obveze preuzete u Stefanovićevoj rundi pregovora i hoće li se nastaviti tehnički dijalog, koji građanima Srbije i Kosova treba olakšati život, te hoće li početi politički pregovori o statusu sjevera Kosova. Međutim, za regionalne odnose ključ pro cjene Nikolićeve i Dačićeve administracije neće biti vezan uz politiku prema Kosovu, već prije svega uz politiku prema BiH. Bude li Beograd poticao blokovsku podjelu u regiji i podupirao Dodika u tome da, poigravajući se konceptom odabira između pridruživanja EU ili Zajednici neovisnih država, destabilizira BiH, bit će to definitivno „povratak u devedesete“, ali u novim okolnostima. U regiji još uvijek nije moguće procijeniti za što su se odlučili lideri iz devedesetih, koji su ponovno preuzeli izvršnu vlast u Srbiji: za takav povratak u devedesete ili za europeizaciju Srbije.

Kadgod se poslednjih godina Srbija, pre svega voljom njenog biračkog tela i, još i više njene političke oligarhije, nađe u škripcu, odnosno u kritičnoj dilemi šta da učini, tu je nezaobilazni Milorad Dodik. Ma koliko se nekome činilo da se raspojasani, agilni, ali i poprilično neobuzdani predsjednik Republike Srpske svojski trudi da „savetima“ novopridošlim gospodarima Srbije zametne tragove sopstvenog promašaja zbog predizborne podrške Borisu Tadiću i Demokratskoj stranci, njegovi učestali i sve osioniji istupi usred Beograda i Srbije postaju vid svojevrsnog političkog barometra pravog raspoloženja glavnine nacionalnog i političkog korpusa, koji je posle izbora preuzeo sve poluge vlasti. Ujedno, i relativno pouzdan indikator kuda bi Srbija sa Tomislavom Nikolićem, Ivicom Dačićem, Aleksandrom Vučićem, Mlađanom Dinkićem i pratećom kompanijom mogla da se zaputi. Konceptu, koga je „Mile“ Dodik ponudio, posle susreta sa novim šefom države, istini za volju, nedostaje samo vojni aspekt regionalne srpske supermacije, pa da se potpuno uklopi u platformu kojom je Srbija još od druge polovine osamdesetih, i tokom čitave devete decenije prošlog veka nezaustavljivo srljala u agoniju, iz koje, nažalost, nije uspela da se izvuče ni posle gotovo jednodecenijske vladavine tzv. peto-oktobarskih pobednika.

Šta, dakle, „zvanična“ Banjaluka nudi, a (ne) zvanični Beograd se, manje-više, snebiva kako da postupi. Sad je, kaže Dodik, prilika da se isprave sve greške u proteklih 20 godina. Ovaj trenutak, dodaje, traži mobilizaciju, a ne destrukciju. Drugim rečima, vratiti se „izvornim“ postulatima Miloševićeve ratne i nacionalističke politike, odbaciti tutorstvo i protektorate antisrpskog Zapada, redefinisati uzroke, tok i ishod ratova, genocida i etničkih progona. „Moramo“, ističe Dodik, „da dajemo odgovore o kojima će se drugi izjašnjavati a ne obrnuto. Uveren sam da će taj odgovor predsednik (Srbije) ponuditi“. Pa ako to asocira na vaskrsavanje prvobitnih (nikad do kraja napuštenih) stavova o „svesrpskom ujedinjenju“, okupljanju svih Srba pod jednu zastavu „najjače države na Balkanu“, definitivni krah 5. oktobra i gotovo trijumfalno ustoličenje donekle modifikovane verzije „crveno-crne koalicije“, uverljivo sugerišu da i ovog puta, kao i tokom osamdesetih i devedesetih u raspetljavanju balkanske nacionalne kartografije „ništa nije isključeno“. Sasvim izvesno, ni mogućnost da Srbija uleti u još jedno razdoblje krajnje opasnih i rizičnih avantura.

Sve, nažalost, ukazuje na to da izazovi Milorada Dodika neće ostati bez odjeka u novom (starom) štabu patriotskih obnovitelja i usrećitelja Srbije. Tim pre, što u ovdašnjem nacionalnom i nacionalističkom miljeu vlada snažno uverenje da Dodikovi napori da obesmisli i, na kraju, sruši Bosnu i Hercegovinu daju impozantne rezultate. I da bi njegov recept opstrukcije i destrukcije, kad za to dođe pravo vreme, mogao i te kako da se primeni i u komunikaciji Beograda sa regionom i onim delom međunarodne zajednice koji Srbiju i dalje posmatra sa uočljivom dozom rezervi i skepse. Pravi trenutak će biti onda kad nova vlast proceni da njena (zasad verbalna) proevropska orijentacija nije Srbiju približila ni početku pregovora o pristupanju EU, ni evropskim pristupnim fondovima, ili kad Brisel i Vašington shvate da je sadašnja konfuzija oko pravih namera „novog izdanja“ zvaničnog Beograda, zapravo, posledica pokušaja da se reprezentanti „nove politike“ konsoliduju na kormilu države, ali i ekonomske katastrofe koju Srbija upravo doživljava, odnosno preživljava. Nastojanjem da se preko MMF, Svetske banke i EU

pokrije enormni budžetski deficit i spreči bankrot države zamagljuje suštinu: da je najveći deo nove vlasti zapravo, skloniji ksenofobiji, koja povremeno isplivava na površinu, i evroskepticizmu, odnosno zagovaranju koncepta po kome se u evrointegracijama može ići onoliko koliko one ne ugrožavaju „vitalne nacionalne i državne interese“.

A sve se, naravno, vrti oko Kosova. Iako je lako primetiti da novi srpski vlastodršci još nisu načisto šta im je činiti, da nema konsenzusa ni unutar vladajućeg bloka, a kamoli na globalnom društvenom i nacionalnom planu, puštaju se povremeno u opticaj „ideje“ koje asociraju na devedesete i koje, zapravo, pokazuju da ni ova vlast nema baš sluha za kakvu takvu realnost na terenu. Tako, nedavno Nikolićevo obnavljanje gotovo zaboravljene ponude kosovskim Albancima o „suštinskoj autonomiji u pravnim i državnim okvirima Srbije“, pokazuje da Beograd zapravo nema nikakav koncept, što je, naravno, gotovo idealna podloga za povlačenje krajnje radikalnih poteza. Sejanje iluzija da bi se mogao ponovo pokrenuti pregovarački proces oko statusa Kosova samo je pokušaj da se zakamouflira činjenica da se može pregovarati oko regulisanja preostalih tehničkih pitanja u odnosima Prištine i Beograda, ali i oblika eventualnog posebnog statusa severa (u okvirima nove kosovske države), odnosno o unekoliko modifikovanom Ahtisarijevom planu, koji se baš i ne mora tako nazivati. Kad sve to bude isplivalo na površinu, novoustoličenoj vladajućoj koaliciji će preostati, ili da nastavi tamo gde je Boris Tadić stao, što bi moglo biti fatalno po budući rejting, ali i unutrašnju koheziju nove političke grupacije na vlasti, ili da nastavak pregovora sa Prištinom opstruira, odugovlači, čak i zaustavi, što bi, suštinski, značilo stavljanje tačke na evropske integracije Srbije. Ako je suditi po (nepromenjenom) mentalitetu naprednjaka (genetski modifikovanih radikala) i socijalista, potonja varijanta se čini kudikamo verovatnijom.

Već prvi potezi dvojca (Dačić-Vučić) sa kormilom (Nikolić) pojačali su skepsu u Briselu oko verodostojnosti njihove proevropske orijentacije. Arogancija i tehnologija kojom je nova vlast proterala guvernera Narodne banke Srbije, a samu instituciju

Revolt umesto lojalnosti

PIŠE: PAVEL DOMONJI

pretvorila u servis dnevne politike, postavljanje niza, u prošlosti kompromitovanih kadrova radikala, socijalista i julovaca na važne državne funkcije, gotovo nasilničko rušenje već uspostavljenih koalicija na lokalnu, posebno u Vojvodini, forsiranje proruskih lobista u javnosti i podgrevanje iluzija da će nas Rusi i Kinezi izbaviti iz finansijske dubioze - sve to ubedljivo govori o tome kako nova vlast shvata i prihvata evropske vrednosti i snaži strepnju u EU da bi se sadašnja konfuzija u Srbiji mogla finalizovati oprostajem od evropskih integracija i prestrojavanjem na kolosek obnovljenog regionalnog destabilizatora. Nezavisno od toga, da li će i koliko dugo jedna ovako komponovana vladajuća nomenklatura izdržati na kormilu države. Dogodi li se tako nešto potvrdiće se, zapravo, da Milorad Dodik ništa nije nudio slučajno, tek reda radi.

Krunski argument, od koga se ovih dana zvaničnicima u Briselu diže kosa na glavi, jeste patriotsko „buđenje“ Ustavnog suda Srbije, koji je posle dve godine „spavanja“, baš u času kad je bilo jasno ko će formirati novu vladu, presudio da se Vojvodini dalo previše „autonomaških“ ingerencija i da sve to mora da se vrati u okvire centralizovanog ustavnog ustrojstva Miloševićevog modela pokrajinske autonomije. Zapravo, izvršen je udar na Vojvodinu, koji, u suštini, podseća na tzv. jogurt-revoluciju iz 1988. godine i ustavnog ukidanje autonomije dve godine kasnije, a koji nagoveštava da je nova garnitura na vlasti i te kako sklona izazivanju i insceniranju novih unutrašnjih političkih kriza, koje će se, ukoliko ne bude nekog dogovora na relaciji Beograd-Noví Sad, sasvim sigurno internacionalizovati.

Odluka Ustavnog suda Srbije (USS), kojom je niz odredbi Zakona o utvrđivanju nadležnosti AP Vojvodine proglašen neustavnim, izazvala je oprečne reakcije - jedni su tom odlukom bili zadovoljni, drugi su je doživeli kao još jedan brutalan atak na Vojvodinu.

Tako je Vojislav Koštunica, čija je stranka (DSS) i podnela predlog Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti zakona, odluku suda proglasio istorijskom, jer se njome zaustavlja stvaranje države u državi, sprečava rastakanje Srbije i vraća vera u poštovanje prava i Ustava. Koštuničin parteikamarad, Branislav Ristić smatra da su autonomaši doživeli „Staljinograd“ i da je politika odvajanja Vojvodine od Srbije (po crnogorskom scenariju) sasećena u korenu. Srpska radikalna stranka je podržala odluku USS i zatražila od novih vlasti da sa reči pređu na dela, ukinu kancelariju u Briselu, njenog predstavnika vrata u zemlju, a sredstva koja se troše na rad kancelarije preusmere u zdravstvo, obrazovanje i socijalu. Srpski narodni pokret Svetozar Miletić je, takođe, podržao odluku USS, a autonomiju Vojvodine proglasio neustavnom, protivzakonitom, nametnutom i ideološkom. „Miletićevci“ su zatražili da nadležni organi raspuste Skupštinu i Vladu Vojvodine, obaveste međunarodnu javnost o protivzakonitom položaju Vojvodine, hitno raspisuju nove izbore i referendum na celoj teritoriji Srbije, na kome bi se građani izjašnjavali o tome da li im je potrebna autonomna pokrajina. Saopštenjem su se oglasile i Dveri, postavljajući pitanje zašto se ne pokreće pitanje odgovornosti odgovornih i zašto se ne raspisuju novi izbori, pošto je pokrajinska skupština nelegitмна, jer je nastala na ustavnoj krađi i antiustavnom delovanju. Odluka USS bi bila za respekt, smatra Nikola Aleksić iz Ekološkog pokreta Novog Sada, da je doneta za vreme vladavine bivšeg predsednika Srbije i DS. Ovako, njome se kadrovi USS više predstavljaju novoj vladi, nego što brane ustavnost i zakonitost. Da bi se još bolje predstavili, Nikolić je predsedniku USS predložio pokretanje inicijative za brisanje DS, LSV, SVM, DZVM i LDP iz registra političkih

organizacija zbog delovanja usmerenog na rušenje Ustavom utvrđenog društvenog uređenja i teritorijalne celovitosti RS.

Na drugoj strani, Đorđe Subotić, predsednik Vojvođanskog kluba, smatra da odlukom USS ustavno nasilje nad Vojvodinom ulazi u svoju završnicu. Po rečima Žarka Koraća, potpredsednika Skupštine Srbije, Vojvodina se praktično svodi na prćiju koja se samo zove autonomija. Pošto više ne možemo da izdajemo ni pecaroške dozvole, a naša prava nema ko da brani, neminovna je, poručio je Nenad Čanak, internacionalizacija pitanja Vojvodine. Po mišljenju Ištvana Pastora, predsednika vojvođanske skupštine, odluka USS predstavlja ogroman šamar procesu decentralizacije i korak unazad, jer se njome rešavaju već rešeni problemi. Ovim činom USS je kompromitovao sam sebe, konstatovao je Bojan Pajtić, predsednik pokrajinske vlade, i dodao da je u pitanju jedinstven primer u Evropi da ustavni sud sužava obim stečenih prava nacionalnih manjina. Odluke USS predstavljaju, po mišljenju Živana Berisavljevića, finalizaciju srbonacionalističke kontrarevolucije, čiji je cilj pretvaranje Vojvodine u anonimnu severnu pokrajinu, unutrašnju koloniju Srbije i ratni plen koji se više nikada neće vratiti svojoj samosvojnosti. Berisavljević je izrazio nadu da će bezobirni udar na Vojvodinu dovesti do ujedinjenja političke, kulturne i civilne scene u frontalnom otporu pokušaju zatiranja vojvođanske autonomije.

Iako nezadovoljni, predstavnici pokrajinskih vlasti su izjavili da će poštovati odluku Ustavnog suda, ali i raditi na zaštiti autonomije. Na koji način će to činiti teško je reći, jer o tome među vojvođanskim političkim i civilnim akterima nema ujednačenog stava. Do sada je u javnosti pominjano nekoliko načina - obraćanje sudu u Strazburu, internacionalizacija vojvođanskog pitanja, predlog Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti svih dosadašnjih akata vlade, pre svega onih koji se tiču ustavne odredbe prema kojoj budžet

Vojvodine iznosi 7 odsto u odnosu na budžet Srbije, jer je prema nekim računicama Vojvodina u poslednjih pet godina uskraćena za 60 milijardi dinara, podnošenje ustavne žalbe, donošenje ustavnog zakona, promena Ustava i, napokon, stvaranje širokog fronta otpora. Po rečima Milivoja Vrebalova, potpredsednika pokrajinske skupštine, u toku je proces formiranja vojvođanskog fronta, koji će činiti Demokratska stranka, Liga socijaldemokrata Vojvodine i Liberalno demokratska partija. Interesantno je, tim povodom, pomenuti dve stvari. Prvo, beogradska centrala DS se nije oglašavala povodom odluke Ustavnog suda, najverovatnije stoga da time ne bi doprinela produbljivanju podela unutar stranke, pa se pominjanje DS odnosi na njen pokrajinski odbor i, drugo, i Berisavljević i Vrebalov govore o vojvođanskom frontu, s tom razlikom što taj front Vrebalov svodi na političke stranke, a Berisavljević ga proširuje akterima sa civilne i kulturne scene. Poučen dosadašnjim iskustvom, Berisavljević očitno, želi da izbegne ponavljanje situacija u kojima stranke trguju interesima Vojvodine. S druge strane, želja SNS pre svega, a potom i DSS i SPS, da se vlast na lokalni saobrazi koaliciji na republičkom nivou stavila bi, ukoliko bi se realizovala, pokrajinsku vladu između čekića i nakovnja. U takvoj situaciji pokrajinskoj vladi bi zbilja bila potrebna podrška. Ta bi podrška bila šira ukoliko bi vlada zastupala široki koncept autonomije, a važnu ulogu u njenom pribavljanju bi, pored ostalih, mogli imati mediji i nevladine organizacije. Mediji afektiranjem, podstiranjem egzaktnih primera regresije Vojvodine,

praćenjem i komentarisanjem zbivanja u skladu sa strateškim autonomaškim interesima, korišćenjem globalnih mreža i razmenom sa inostranim medijima, a nevladine organizacije mobilizacijom i regrutacijom autonomaša, stvaranjem uverenja da je autonomija sa sudskom, izvršnom i zakonodavnom vlašću prirodan izbor. Neke od tih organizacija imaju jake veze sa inostranstvom, mogu lobirati za podršku i bilo bi neodgovorno kada bi taj resurs ostao neiskorišćen.

Kao i u nekim ranijim slučajevima, autonomašima su se i ovoga puta potkrale neke greške. Prete internacionalizacijom vojvođanskog pitanja i pišu pisma stranim ambasadama, a ne komuniciraju sa drugim akterima u zemlji koji u Sandžaku, Preševskoj dolini i Šumadiji, kao što je poznato, takođe traže autonomiju. Političko i civilno društvo u Vojvodini bi moralo sa tamošnjim akterima dogovarati zajedničke aktivnosti i vršiti pritisak na centralnu vlast. Prvo, time bi se ojačao front protiv beogradskog centralizma i, drugo, podupirući autonomiju Vojvodine, akteri u Sandžaku ili Šumadiji čine izglednom i vlastitu. Ako je autonomija Vojvodine važna i zbog Srbije, decentralizacije i evropskih integracija, onda se ne treba odricati potencijalnih saveznika unutar Srbije.

Naravno da bi ovako diferencirane aktivnosti - od antišambriranja po stranim ambasadama do konkretnog mobilizacijskog i propagandnog rada na terenu, suočile autonomaše sa lavinom optužbi. To, uostalom, i ne bi bila neka novost. Optužbe za razbijanje države i separatizam, ponavljaju se već dvadeset godina i njima se više ne može prikriti želja onih koji ih izriču da Srbiju ustroje i cementiraju kao, po rečima Jovana Komšića, komandno-administrativnu državu. Umesto bogatstva u takvoj državi bi se proizvodilo siromaštvo, neprijatelji bi nicali na sve strane, a najveći strahovi nacicentralista ostvarili bi se, zahvaljujući Pigmalion efektu, u vidu regionalnih separatističkih pokreta koji budućnost svojih regija više ne vide unutar Srbije, nego izvan nje.

Nacionalisti odluku USS doživljavaju kao vlastitu pobjedu. Ta pobjeda, na žalost, ima svoju cenu. Zemlja u kojoj je dozvoljeno samo ono što je u ustavu kao takvo eksplicitno navedeno nije dobro mesto za život. Drastično sužene mogućnosti građana da organizuju život u skladu sa vlastitim interesima i vlastitim poimanjem dobra proizvođačke revolt, a ne lojalnost. Pre izbora, Nenad Čanak je uzeo tamburicu u ruke. Sad, nakon izbora i posle odluke USS, Čanak bi morao da zameni instrument.

Iz ničega u ništa

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

Tomislav Nikolić planira da lično povede pregovore o Kosovu. On sam i njegovi savetnici verovatno misle da će tako na velika vrata ući u evropsku politiku i košarkaškim rečnikom, „postići nekoliko vezanih trojki“. Možda tako i bude, ali verovatno neće

Spoljna politika Srbije posle izbora novog predsednika i nove Vlade ne bi trebalo da pretrpi ozbiljne promene. Srbija će i pod Nikolićem imati četiri plus jedan stub. Vašington, Brisel, Moskva i Peking. Plus Kosovo.

Boris Tadić je za međunarodnu zajednicu bio slab, ali poslušan predsednik. Pokušavao je da sve strane sluša i da ih sve po malo vara. To je povremeno izazivalo besne reakcije, naročito Moskve i Brisela, ali je Tadić ipak bio najmanje loše rešenje na mestu predsednika i kao takav je, za svet bio poželjan i u trećem mandatu.

Nikolić je još uvek nepoznanica. Njegov bekgrund gotovo da nema svetlu tačku. Njegovo političko ponašanje obiluje grešakama, fajlovi zapadnih i istočnih službi obiluju Nikolićevim političkim i ličnim izjavama i gafovima, svojstvenijih ulici i kafani nego politici. I po zapadnim i po istočnim kriterijumima takav čovek nikako ne bi mogao da bude predsednik države i njihov partner, ali Nikolić to jeste i međunarodna zajednica mora sa njim da sarađuje.

Nikolić će najpre morati da stekne poverenje svojih sagovornika i poverenje sva četiri stuba spoljne politike. U ovom momentu oni o njemu lepo pričaju i izražavaju nadu, ali mu malo ko veruje. Svi gledaju i čekaju, ne šta će Nikolić da kaže, već šta će Nikolić da uradi. Nikolićev lični i predsednički kredibilitet je tek malo veći od nule.

U takvoj poziciji i situaciji, Tomislav Nikolić planira da lično povede pregovore o Kosovu. On sam i njegovi savetnici verovatno misle da će tako na velika vrata ući u evropsku politiku i košarkaškim rečnikom, „postići nekoliko vezanih trojki“. Možda tako i bude, ali verovatno neće. A, neće jer ona četiri stuba srpske spoljne politike nemaju jedinstven stav o Kosovu. Rezultat je 2:2, pa će svako ko vodi pregovore morati da bira kom će se carstvu privoleti. U takvom slučaju mudrost nalaže da pregovore vodi neko nižeg ranga, iz

jednostavnog razloga da predsednik može reaguje, ako bude potrebno. Naravno, u tom slučaju mudrost nalaže da ohrabriš velike sile da se dogovore oko Kosova, a ti da onda sprovedeš njihov dogovor. Tako se u diplomatiji postižu „trojke“. Srbija je sad u takvom stanju da nije dobro zamerati se bilo kom centru moći.

Jer, što se tiče politike Srbije prema Kosovu, ona ne može da bude bitno promenjena, iako duboko u svesti novih lidera postoji želja za promenom te politike. Jednostavno, Boris Tadić je ostavio ireverzibilan proces. Predstavnici međunarodne zajednice su odmah po inauguraciji upoznali predsednika Nikolića sa onim što je Srbija prihvatila tokom pregovora i jasno mu stavili do znanja da to ne može da bude promenjeno, niti ignorisano. To mora da bude sprovedeno bez obzira na obećanja koja su davana tokom predizborne kampanje i tokom opozicionog delovanja Srpske radikalne, potom Srpske napredne stranke.

Ono što još može da predstavlja polje delovanja nove vlade a propos Kosova je ono što do sada nije dotaknuto pregovorima, a dozvoljeno je (nema razgovora o statusu, itd). Sve dosadašnje vlade su uporno izbegavale da se posvete tim pitanjima. A, ta pitanja su, jednom rečju – život. Život pripadnika srpske zajednice na Kosovu, njihova imovina, bezbednost, radni staž, penzije, škole, ambulante. To je do sada malo koga interesovalo.

Generalna situacija vezana za Kosovo nije dobra za Srbiju. Bez obzira na napore Beograda i Moskve, Kosovo je sve nezavisnije. To jeste proces koji puži, ali se kreće ka cilju. Ove jeseni će prestati formalno nadgledanje nezavisnosti Kosova, a broj zemalja koje su priznale Kosovo je – 92. Nova vlada nema nikakav manevarski prostor za povratak na staro. Boris Tadić je izvukao maksimum koji je mogao da se dobije i maksimalno usporio proces punog

priznanja Kosova. Nikolić nema kapacitet da nastavi da radi ono što su radili Tadić i Jeremić. Sa druge strane, svaka nasilna aktivnost, ili napuštanje Tadićevog puta može drastično ubrzati proces punog priznanja Kosova, što nije cilj Beograda.

Kao važno polje delovanja Beograda ostaje jedino sever Kosova a tu se krije značajna opasnost za dugotrajnu destabilizaciju regiona. Rusi već deceniju nastoje da ohrabre Beograd da zauzme čvršći stav povodom Kosova. Konuzin i Rogozin su čak više puta krajnje nediplomatski izvredali Srbe generalno, pa i Tadića i vladu zbog „mlakih“ stavova prema Kosovu.

Kad se svojevremeno raspadao Sovjetski Savez i kad su stari sovjetski KGB generali shvatili da ne mogu da spreče reformiste i Gorbačova da rasture domovinu radničke klase, smislili su projekt zvani „Trojanski konj“. U svakoj od otcepljenih republika, ili bar u onim za koje su pretpostavili da neće ostati lojalne Moskvi, ostavili su komad teritorije preko koga, kad god žele mogu da budu aktivni, što praktično znači da toj državi mogu da naprave problem kad god žele. U Moldaviji je to Pridnjestrovlje, u Gruziji, Abhazija i Osetija, u ostalim državicama postoji Nakičevan, Nagorno Karabah... Pogledajte samo

„Dogodine na Kosovu“

PIŠE: SRĐAN BARIŠIĆ

granicu između Uzbekistana, Tadžikistana i Kirgistanu. Košmar!!

Ima razloga da verujemo da izvesni krugovi u Rusiji već neko vreme ohrabruje Srbiju da nešto slično napravi na Kosovu. Da, što je moguće skuplje proda saglasnost za nezavisnost države Kosovo, uz uslov da se na teritoriji sadašnjeg severnog Kosova uspostavi nekakva autonomna paradržava koja bi bila u sastavu Kosova, ali koju bi, zbog stepena autonomije faktički kontrolisala Srbija.

Ta surogat država je potpuno nepotrebna Srbiji. Ona bi bila samo balast, bila bi veliki trošak i mesto gde bi bežali i skrivali se kriminalci svih vrsta. Bio bi to poreski raj, mesto za pranje prljavog novca i prilika za laka i sigurna ulaganja sa basnoslovnim zaradama. Ali, to mesto je potrebno Rusiji. Zbog toga je Konuzin češće boravio u Kosovskoj Mitrovici nego u Novom Sadu. Zbog toga ruska služba ima u Mitrovici omiljenu kafanu u kojoj se, za svaki slučaj okupljaju špijuni svih vrsta i sa svih meridijana. Zbog toga su na niškom aerodromu napravili humanitarni centar sa vatrogasnim helikopterom i najmodernijom opremom za elektronsko prisluškivanje.

Rogozin je otišao, Konuzin odlazi. Nova ruska postavka za Srbiju boravi ovih dana u Beogradu. Imali su sastanke i razgovore sa desetinama ljudi, uglavnom Srbima. S obzirom na Putinove nedavne izjave, Rusi će i dalje nastaviti da pritiskaju Srbiju da se izjasni šta želi od Kosova i da za to zvanično ili nezvanično zatraži pomoć Rusije. Od Nikolića se očekuje da taj nasrtaj elegantno odbije, a da ne uvredi Moskvu. Ukoliko u tome ne uspe, svi građani Srbije će biti u onoj tužnoj virtuelnoj traktorskoj koloni koje smo više puta gledali tokom devedesetih godina prošlog veka, a koja iz ničega žuri u ništa noseći sa sobom samo ono što stane u džepove. A, za većinu tužnih putnika to je najčešće isto - ništa.

Tradicionalna mitologizovana retorika koja ističe značaj *svete srpske zemlje* za identitet i opstanak naroda i države, kao i nezaobilazne floskule u poslanicama i zvaničnim saopštenjima, poslednjih godina pojačane su kategoričkim, gotovo ultimativnim zahtevima koje duhovne vlasti većinske crkve postavljaju pred suverenim svetovnim vlastima Republike. Sve to neodoljivo podseća na ona saopštenja i obraćanja javnosti episkopa tokom devedesetih godina prošlog veka, kad je oštro kritikovano potpisivanje mirovnih sporazuma, odnosno „predaja srpskih teritorija“, osuđivano međunarodno priznanje državnih granica i kategoričko odbijano preuzimanje ikakve odgovornosti u raspirivanju međuetničkih sukoba.

Nakon majskih izbora 2012. godine došlo je do pregrupisanja na političkoj sceni, a „radikalnu“ promenu političkih snaga pratile su i izjave da će tokom mandata „nove“ političke elite biti rešen *životni problem države i crkve*. Spremnost na realističniji pristup u rešavanju gorućeg nacionalnog problema, koja je demonstrirana u prvim izjavama novoizabranog predsednika Republike, zaoštrila je retoriku poglavara Srpske pravoslavne crkve koji je prilikom obeležavanja Vidovdana u manastiru Gračanica, obraćajući se okupljenom narodu, ponovo istakao identitetski značaj *srpskog Jerusalema*, koga ne smemo nikad zaboraviti, kako ne bi zaboravili sami sebe, ali i podsetio da dokle god *grdnim sudilištem* „pevaju gusle i guslari ono će uvek i samo biti naše“. Interesantno je da je tom prilikom patrijarh poručio i da Gospod neće dozvoliti da *naše srce* bude pogaženo i poniženo i „da će jednog dana vaskrsnuti i da neće dozvoliti da ova zemlja ne bude srpska“.

Samo nekoliko dana nakon pomenutog opominjućeg obraćanja patrijarha u manastiru Gračаницa i na Gazimestanu, predsednik Republike je izjavio da „nikad više neće biti predsednik u Prištini, a ni predsednik privremenih vlasti u Prištini nikada neće biti predsednik u Kosovskoj Mitrovici“,¹ te da je neophodno redefinisane državne politike prema najtežem srpskom pitanju i preispitavanje sopstvene pozicije u pregovaračkom procesu, ali prvenstveno postizanje najšireg konsenzusa. Kako se pomenuta izjava, po inerciji mogla povezati sa idejom podele *naše duše i sudbine*, usledilo je veoma brzo saopštenje Predsedništva Republike u kom se potvrđuje neprikosnoveni patriotizam predsednika i osporava moguće prejudiciranje izmene statusa južne pokrajine.² Međutim, dan kasnije, u javnosti je munjevito odjeknula navodna izjava *oca nacije* da je vreme za „civilizovanu predaju“³ *južne pokrajine*, koja je razbuktala već uzavrele strasti vrha većinske crkve. Brzo i oštro reagujući na spornu izjavu, patrijarh Irinej je izjavio da „srpska crkva nikada neće dati svoj pristanak, na ono što čitamo u današnjoj štampi, na jedno civilizovano predavanje“ *kolevke srpskog naroda*. „Ko je to u svetu predavao svoje najvažnije teritorije drugima i to nazivao civilizacijom. Zna se kako se uzimaju, kako se osvajaju teritorije - ratom, otimanjem. Srpska crkva se sa tim nikada neće miriti“.⁴

Navodnu izjavu o „civilizovanoj predaji“, najugledniji srpski akademik je vrlo brzo demantovao,⁵ ali njegova stara ideja i predlog o podeli sporne teritorije, odnosno teritorijalnom razgraničenju sa Albancima, reaktuelizovana je dan ranije izjavom predsednika Republike.

1 „Nikolić: Nikada više neću biti predsednik u Prištini“, S Media, 10. jul 2012. godine, <http://www.smedia.rs/vesti/96030/Tomislav-Nikolic-Kosovo-Nikolic-Nikada-vise-necu-biti-predsednik-u-Prištini-VIDEO.html>.

2 „Predsedništvo: Ne prejudicirati izmenu statusa južne pokrajine“, S Media, 10. jul 2012. godine, <http://www.smedia.rs/vesti/96056/Tomislav-Nikolic-Kosovo-Predsednistvo-Ne-prejudicirati-izmenu-statusa-južne-pokrajine.html>

3 „Čosić: Vreme je da civilizovano predamo Kosovo“, Press, 11. jul 2012. godine.

4 „Irinej pozvao Srbe na jedinstvo po svim pitanjima“, Tanjug, 11. jul 2012. godine, <http://www.tanjug.rs/videonet.aspx?galID=68517&videoID=366750>.

5 „Čosić: Nisam trgovao Kosovom“, Večernje novosti, 11. jul 2012. godine, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.289.html:388020-Cosic-Nisam-trgovao-Kosovom>.

Stav Srpske pravoslavne crkve u odnosu na status *južne srpske pokrajine* potpuno je jasan i možda je najsvedeniji u svojevrsnom apelu srpskih arhijereja upućenog predsedniku i Vladi Srbije krajem 2012. godine, u kom se napominje da *sveta srpska zemlja* nema alternativu i da status zemlje kandidata u „idealizovanoj i mitologizovanoj Evropskoj uniji“ predstavlja „himeru“ koja podrazumeva neposredno ili „puzeće“ odricanje od *Stare Srbije*. U ovom saopštenju istaknuto je i da mora biti očuvana celovitost Srbije „makar u njenim granicama nastalim vanpravnim, revolucionarnim rešenjima iz vremena komunističke diktature“.⁶ Problem granica u Srpskoj pravoslavnoj crkvi ne samo da nije prevaziđen, ili bolje reći prežaljen, nego je aktuelan bezmalo u istoj meri kao i u vreme etničkih sukoba devedesetih godina, kad je episkop Atanasije Jevtić, u martu 1992. godine, govorio o „kapitulancima pred avnojevskom grobnicom“, odnosno tadašnjoj srpskoj političkoj eliti i republičkim granicama socijalističke Jugoslavije.⁷ Za Srpsku pravoslavnu crkvu ne samo da su sporne „avnojevske“ granice, nego i čitavi međunarodno priznati državni entiteti iza pojedinih granica. Interesantno je da se nekadašnji koncept o ujedinjenju srpskih teritorija⁸ sveo na imperativ očuvanja „makar“ proklinjanih „avnojevskih granica“.

U pomenutoj reakciji na spornu izjavu o „civilizovanoj predaji“ *južne pokrajine*, patrijarh se takođe osvrnuo na problem granica. Svoju izjavu završio je sledećom konstatacijom: „...na kraju krajeva i rezidencija srpskog patrijarha se nalazi u Pečkoj patrijaršiji što znači da će, po toj logici, rezidencija biti u nekoj drugoj državi, a ne u zemlji srpskoj. Ni logično, ni pravedno“.⁹ Poznato je da poglavar Srpske

6 Saopštenje za javnost Svetog Arhijerejskog Sinoda SPC, ISSPC, 02. decembar 2011. godine, http://www.spc.rs/sr/saopshtenje_za_javnost_0.

7 „Svaku Jugoslaviju u mutnu Maricu“, Borba, 14-15. mart 1992. godine.

8 Mitropolit Amfilohije Radović svojevremeno je izjavljivao sledeće: „Kičmena moždina tih Ujedinjenih zemalja već se zna i ona se - i pored svih tegoba - ponovo oblikuje, a to je Srbija i Crna Gora. Zatim tu spada istočna Hercegovina, jedan dobar deo Bosanske Krajine, Srpska Krajina... Konture tih srpskih zemalja već su se nazrele tako jasno u svim ovim zbivanjima i samo je velika nesreća što na vapaj i krik Srpske Krajine nije uslišeno u pravom trenutku...“ (Duga, 20. april 1992).

9 „Irinej pozvao Srbe na jedinstvo po svim pitanjima“, Tanjug, 11. jul 2012. godine, <http://www.tanjug.rs/videonet.aspx?galID=68517>

pravoslavne crkve nosi titulu „arhiepiskop pečki, mitropolit beogradsko-karlovački i patrijarh srpski“, te da je manastir Pećka patrijaršija vekovima bio sedište srpskih arhiepiskopa i patrijarha, ali da se od ustoličenja prvog patrijarha obnovljene Patrijaršije (patrijarh Dimitrije, 1924. godine), u ovom manastiru patrijarsi samo ustoličuju i eventualno služe liturgije za značajnije crkvene praznike, tradicionalno Vidovdan. Patrijarsi stoluju u Beogradu, zgrada Mitropolije beogradsko-karlovačke postala je patrijaršija, a 2002. godine dobijena je dozvola od beogradske Direkcije za gradsko građevinsko zemljište za izgradnju nove zgrade patrijaršije na Vračarskom platou kod Hrama svetog Save.

Svojevremeno su pravoslavni Srbi nastanjeni na *svetoj srpskoj zemlji* uputili molbu vrhu Srpske pravoslavne crkve da se stolica srpskog patrijarha vrati u Pečku patrijaršiju, a tim povodom, u julu 1989. godine objavljena je poslanica Svetog arhijerejskog sabora pravoslavnim Srbima *južne pokrajine* u kojoj je „udovoljeno“ molbi duhovne dece i potvrđena „očinska briga“ o njima, postavljanjem jednog od vikara srpskog patrijarha sa titulom „episkop skadarski i egzarch pečkog trona“, koji će stalno boraviti u manastiru Pečke patrijaršije, te voditi stalnu brigu i o Skadarskom vikarijatu, kao njegov administrator, tj. pravoslavnim Srbima u Albaniji. U daljem tekstu poslanice navodi se i sledeće: „Isto tako, Sveti arhijerejski sinod i Sveti arhijerejski sabor će održavati povremeno, i u buduće kao i do sada, svoja zasedanja u stavropigijalnoj lavri srpskih patrijarha“. Vredno je izdvojiti i sledeći citat iz arhijerejskog obraćanja duhovnoj deci: „Duboko nas raduje vaša spremnost da živite i umrete na svetom kosovskom razbojištu za veru Hristovu i ime Srbinovo kao zatočnici Sv. Kneza Lazara Kosovskog i njegovog i svesrpskog opredeljenja za Carstvo nebesko“.¹

Da li je moguće, na čisto imaginativno-eksperimentalnom nivou, zamisliti da patrijarh srpski zaista stoluje usred *srca našeg srca*, na najsvetijem mestu *svete srpske zemlje*, te svojim likom i delom

da primer svakom patrioti kako se čuva i brani *najskuplja srpska reč, naša zenica, naša duša i sudbina*. Kao svoj na svome, uz crkveni, istorijski, državni i međunarodni legalitet i legitimitet, mogao bi dati neprikosnoven doprinos pronalaženju alternativnih, tolerantnijih, odmerenijih, međunarodno prihvatljivijih i taktičnijih rešenja brojnih problema u južnoj pokrajini. Da je tako nešto prihvaćeno u vreme pisanja pomenute poslanice, možda bi se dao drugačiji primer i onim episkopima koji su napustili svoje vernike i episkopije u vreme ratnih događanja devedesetih godina, uporno insistirajući da te teritorije treba braniti svim legitimnim sredstvima, pa čak i oružanom borbom, te da je reč o pravedom ratu protiv vekovnog neprijatelja.

Pravoslavnim Srbima u *srpskom Jerusalimu* preostaje da „povremeno“ viđaju svoje arhijereje kada dođu radi obeležavanja godišnjice mitskog događaja, davanja pomena stradalima ili svečanog obeležavanja crkvenih praznika, kao i da se mole da nikada ne dobiju onakvu „utehu“ kakvu su dobile majke poginulih u ratovima devedesetih: „Mnoge majke, koje nisu želele da imaju više od jednog deteta, danas čupaju kose i gorko ridaju nad jedincima izgubljenim u ovim ratnim okršajima, proklinjući sebe što nisu rodile bar još jedno dete da im ostane uteha“.² Očuvanje „makar“ prokletih avnojevskih granica Srbije imperativ je koji nema cenu, kao uostalom i *sveta zemlja srpskih vitezova*.

6videoID=366750.

1 „Poslanica Svetog arhijerejskog sabora pravoslavnim Srbima Kosova i Metohije“, Pravoslavlje, 5. jul 1989. godine.

2 „Božićna poslanica njegove svetosti patrijarha srpskog g. g. Pavla“, Pravoslavlje, 1. januar 1995. godine. KOR.

Logika neuspaha

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Za Demokratsku stranku (DS) politički događaji nakon drugog kruga izbora kenuli su u pravcu koga je, izgleda, malo ko u vrhu stranke pretpostavljao. Ili je bar tako izgledalo u javnosti. I nakon poraza Borisa Tadića koji njemu, videlo se, nije pao lako, Dačićeva izjava da ne raskida saradnju sa DS i da bi Tadić mogao biti premijer, još je bila „u trendu“. Porazeni Tadić počeo je ponovo da se ponaša kao pobednik, spremno menjajući izjavu iz izborne noći da „sigurno neće biti premijer“. Pažljivijim posmatračima, a valjda naročito psiholozima, to ponašanje nije moglo da izgleda „logično“. Sam Tadić i njegov partijski vrh, kao da su sami sebi hteli da pomognu tim velikim optimizmom, ne bi li se osećali bolje. Ili je reč o nečemu drugom: gubitku osećaja za političku realnost koja uključuje opreznost prema naglo osnaženom partneru, izabranom u nuždi i zbog „viših ciljeva“.

Prvobitni greh

Sada su se okolnosti dosta promenile u korist SPS, koja je odlično iskoristila svoj „popravni“, zadržala stare i stekla nove pristalice, imajući dosta, ali ne i svu vlast. Ivica Dačić je tako svima pokazao da je i on bio svestan koliko je Tadiću bio „kolateralan“ partner. Osetio je „svoj“ trenutak, naročito kad je uvideo da protokolarno niko neće pokazati nezadovoljstvo njegovom kandidaturom za premijera, umesto već u javnosti i DS, ustoličenog Tadića. Dačić se izgleda upitao: A, zašto ne i ja, kad može Tomislav Nikolić?

Tada se vrh DS po drugi put za nekoliko meseci „iznenadio“ tj. pokazao nespremnom za ovakav razvoj događaja. Čak i uprkos tome što se znalo da je na predsedništvu te stranke bilo mišljenja da je vreme da DS ode u opoziciju, a ne ponovo u vladu. Sam Tadić, izgleda, nije preferirao tu, politički najbolju, mada ne i mogućnost koja bi stranci koja je pokazala da nije u stanju da reši mnoge unutrašnje kontroverze nagomilane dok je bila vlasti, donela manje problema. Ispostavilo se da je za sadašnje ustrojstvo DS, bolje po inerciji ostati na vlasti nego krenuti politički logičnijim i za budućnost stranke koja je dobiti mnogo loših „sapatnika“, perspektivnijim putem – otići u opoziciju.

Tako je DS zbog „politike lakovernosti“ na koju se jedino oslanjala, doživela još jedan udarac. Još jedan politički fijasko koji je, međutim, vrlo brzo medijski zakamufliran velikom pompom oko nove Dačićeve kolaicije, sa Aleksandrom Vučićem i Mlađanom Dinkićem. Tadićeve procene da je Dačić partner koji će stalno biti svestan svog „putera na glavi“ i zahvalan što mu je ovaj kao dobar roditelj, umesto kazne, stimulatивно ponudio nagradu, pokazale su se kao sto odsto pogrešne. I to je prvo pitanje o odgovornosti vrha DS i samog Tadića: velika neopreznost u „druženju“ sa Dačićem, od koga je napravljen najveći prijatelj demokrata. Dato mu je sve, potpuno nepotrebno i „nepedagoški“. Neko se možda nadao da on to neće umeti da iskoristi? Opet greška...

Ipak, čekalo nas je još većih iznenađenja. Odbačeni, DS i Tadić, potpuno nespremni na ovu mogućnost, počeli su da jure vlastiti rep. Krivci su svi drugi, „beli“, razmaženi apstinenti, osvetoljubivi Dinkić, stranci kojima je svejedno... Umesto „lika u ogledalu“, stranka i njeni zvaničnici dugo su se batrgali u svom porazu, sabirajući izborne rezultate na raznorazne načine, ne bi li pokazali da (uopšte) i nisu poraženi. Samo što nisu, kao nekad SPS-JUL, mogli da kažu da su rezultati izbora netačni.

Deo javnosti koji je uspeo da se iskobelja ispod navijačkog raspoloženja većine medija čiji su vlasnici i urednici očekivali „još jedan krug“ vlasti DS, ili bar značajno parče, postavljao je pitanje odgovornosti, ali vrh DS dugo nije o tome ni zucnuo. Na pitanja o njegovoj odgovornosti, Tadić je kao iz topa izjavljivao, da neće podneti ostavku na mesto predsednika stranke, da ima dosta odgovornih (koji su i njega nekako prešli i zaveli), ali eto, i o njegovoj odgovornosti bi moglo (malo) da se popriča. Ali, kako se ispostavilo, leto je i vreme mu nije...

Javno mnjenje je zabavljano novim smeštajem za Tadića, bivšeg predsednika države, koga stranka sada izdržava. Nova vila, stranačka plata i još ponešto od partije. Od države, zna se, piše u zakonu. U DS orijentisanim tabloidima, kukalo se nad navodnim požurivanjem Tadića da izađe iz vile koju je koristio kao šef države, a onda se tvrdilo da ta vila uopšte

nije rezidencija, nego privatno vlasništvo koje je država iznajmljivala, valjda, zbog lepote i veličine.

Da DS nije spremna ni za opoziciju, pokazalo se prilikom skupštinskih debata o predlozima izmena nekih važnih zakona kojima bi nova vlast obezbedila direktniju kontrolu tzv. nezavisnih institucija, pre svih, centralne banke. Debata poslanika DS uglavnom je bila na temu političkih diskvalifikacija nove vlasti, podsećanjem na njihovu ulogu u devedesetim godinama. Ono što je uobičajeno u predizbornim kampanjama, a mnogo manje u skupštinskim klupama, demokrate su nastavile i u parlamentu. Valjda se smatralo da im je za sada dovoljno što su za šefa poslaničke grupe postavili Dragoljuba Mićunovića, iskusnog parlamentarca i nekog koga ne vezuju za tajkunsko-političke afere.

Prekid u „sabornosti“

Dugo toplo leto ipak je uzбудilo stranačke duhove koji su shvatili da je pravo „vreme za akciju“. Ili poslednje. Najzapaženiji je bio nastup gradonačelnika Beograda, Dragana Đilasa koji je Tadiću koji je bio na letovanju uputio oštre poruke nezadovoljstva, ispod kojih je dosta očigledno provirivala ideja da bi Tadić trebalo da ponudi, ako ne i podnese ostavku. Ništa lakše, reklo bi se, za Đilasa koji je dobio glavni grad i pored Bojana Pajtića bio u malenom društvu DS pobednika iz stranačkog vrha. Đilas, jedan od onih na koje Tadićev pr savetnik Nebojša Krstić, valjda nije mislio kada je na svom blogu pisao o „mladim i neiskusnim funkcionerima“, još uvek svoj na svome u Beogradu, ne želi da daveka bude u timu gubitnika. Lično bogat i najuticajni političar u medijima, kako se već dugo tvrdi, gradonačelnik grada za koji uvek ima para, sa sve jasnije velikim, mada još uvek uzdržanim političkim ambicijama, reagovao je dok je većina bila „u kupaćim gaćama“. Pravo vreme za onu izreku „ko reskira profitira“.

Pre njega, oglosio se popredsednik vojvođanske vlade, Goran Ješić kome u DS nije uspelo da napreduje više od člana Glavnog odbora po funkciji, uprkos uspesima. Ješić je kao „petao koji prerano kukuriče“, rekao da je najbolje za DS da odmah čitav partijski vrh podnese ostavke i da se zakaže vanredna izborna skupština.

Nezadovoljnima su se pokazali i Borko Stefanović, sekretar Predsedništva DS, Miloš Simonović, šef niških demokrata, a kad je biranim rečima nešto o odgovornosti prozborio i Bojan Pajtić,

vojvođanski premijer, došlo je do više puta obećavnog susreta „velike trojke“ DS, Tadića, Đilasa i Pajtića na njihovoj vojvođanskoj „slobodnoj teritoriji“. Priča se da je razgovor trajao satima i da se dogovorilo – da se dogovori. I poslovično zaključivane „iz vrha DS“, da su učesnici razgovora zaključili da se DS, „srpska institucija“, ne može raspasti tj. podeliti.

Intersantno je da je Tadić dosta mlako i nevoljno reagovao na Đilasove „prozivke“, ali je nakon Pajtićevog intervjua Pressu, otišao na sastanak. Zašto? Izgleda da i Tadić deli mišljenje jednog dela komentatora situacije u DS, da je Đilas odlučio da ubrza svoju političku karijeru, a da Pajtić nije takva opasnost. Tadićev psihološki refleks: ko ga ugrožava, kritikuje i poziva na odgovornost, toga bi trebalo, dok se može, izbegavati...

Za Tadićevog letovanja, DS je jedino, i to pod pritiskom, uspela da zakaže sednicu Glavnog odbora (GO). Ali i to pogrešno: u sekretarijatu su prevideli da je 30. avgusta počinje samit Socijalističke internacionale (SI) u Južnoj Africi. Tako je taj „istorijski“ sastanak, kome neki pridaju značaj „osme sednice“, odložen sa prvog, na osmi septembar, do kad će se Tadić i delegacija DS vratiti iz Afrike.

Da li će to biti za sada, zadnje Tadićevo predvodništvo u SI? Po odvijanju stvari u DS nakon izbora, mogućem „odnosu snaga“ unutar stranke i priličnoj konfuziji u njoj, besmisleno je prognozirati. Jer, neki a među njima verovatno, i sam Tadić koji je za „postepeno suočavanje sa

odgovornošću“, prihvataju sednicu GO kao „nužno zlo“ i učiniće sve što mogu da se vanredna izborna skupština ne zakaže i održi samo nekakava programska skupština. Iako po Statutu DS, predsednik stranke može biti opozvan na svakom Glavnom odboru ukoliko mu ne bude usvojen izveštaj o radu između dve sednice GO, malo je verovatno da se to operacionalizuje. Ne samo zbog toga što je GO DS već „filtriran“ na vrlo „glajhtšaltovanoj“ izbornoj skupštini 2010, već i zato što će se to ponovo pokušati pre osmog, a razumno je pretpostaviti da su i članovi GO u velikoj konfuziji. Nije lako, jer više nije jasno gde su dobitnici, a gde gubitnici. Pogotovo što neki, kao Đilas i Pajtić, u svojim rukama imaju vlast i resurse na koje su se navikli mnogi DS funkcioneri, posebno od 2004.

Tradicija i katarza

U tome i jeste problem. Mala i velika „tajkunizacija“ DS, kojoj je ova partija na isti i sličan način bila i ranije sklona („stranka kao preduzeće“), učinila je njene funkcionere sve manje „političnim“, a sve više sistemski koruptivnim. To se najbolje vidi u zakonodavnoj i reformskoj „ekonomiji“, veštom sistemskom uzurpiranju vlasti.

Sa druge strane, nijedan od funkcionera DS, sem Ješića, nije jasno rekao kako bi trebalo da izgledaju postupci stranačkih lidera u „suočavanju sa odgovornošću“. Stefanović kaže da su neki potpredsednici DS za njega neprihvatljivi, i neće da arbitrira između Tadića i Đilasa i kaže - „ja sam i Tadićev i Đilasov čovek, čovek DS“. Pajtić je još neshvatljiviji kada

kaže :“Logično je da oni koji nisu na valjan način obavljali svoj posao pre ili u toku izbora, na stranačkoj izbornoj skupštini ostanu bez svojih pozicija“. I ništa više...

Pitanje je ko bi se, takođe, jasno opredelio za Zorana Živkovića? I kakvu on, ustvari, ima podršku u sadašnjem DS koji se, u rukovodećem sastavu na svim nivoima, prilično razlikuje od onog koje je nasledio od Zorana Đinđića. Njegovi protivnici bi lako mogli da potegnu pitanje njegovih rezultata kao „čuvara vatre“ na mestu premijera. Živković se teško nosio sa gomilom afera koje su izbile tokom leta i jeseni 2003. Odlučio se za vanredne izbore koje je DS prilično lako izgubila. No, njegov dobar i za našeg političara redak potez da ostane u DS samo kao „vojnika partije“ i česta prisutnost u javnosti, mogli su da mu „tajno“ obezbede staro-nove pristalice.

U javnosti se sve češće pojavljuju komentari da DS ne može da se izvuče iz sopstvene zamke i da je nesposobna da bude aktivna opozicija. Pominje se stvaranje novih partija koje bi, u nekim stvarima, baštinile i najbolje strane politike demokrata...

Da li je Srbiji važna samo istorija DS, od Grola i Davidovića pa dalje, ili živa, preobraćena, „pročišćena“, napretku zemlje okrenuta stranka? O tome bi pre svih, trebalo da odlučuju članovi DS. Jer su građani, kako-tako, obavili svoje. Tome ususret idu i predlozi da se naredni predsednik DS, bira na direktnim stranačkim izborima. Ne bi li se tako pritisci moćnih članova i funkcionera na odlučivanje sveli na najmanju meru. Enigma su i ljudi iz drugog i trećeg stranačkog ešalona, oni koji su bili ili postali stranački neaktivni, svojom ili voljom sadašnjih funkcionera.

DS je jedina partija koja se jasno konceptualizovala kao istorijski i politički kontinuitet DS Davidović-Grol, a čiji je najugledniji član bio Desimir Tošić, lider omladine predratne DS i najuporniji jugoslovenski „demokratski“ disident. Ako je DS stalo do „tradicije“ kao nastavljanja onog najboljeg iz prošlosti i „nacionalne“ važnosti sopstvene partije, nije jasno zašto je toliko zanemarila, sem deklarativno, osnovne vrednosti svakog političkog društva: opšti interes zasnovan na ličnim vrlinama i sposobnostima.

Nejasno je ko ih sad zaista zastupa u DS, niti ko će ih odbraniti. Uprkos svim deklamacijama o sopstvenoj demokračičnosti, DS je prilična nepoznanica, kako javnosti tako i samoj sebi.

Aćif-efendija “uzdrmao” vladu Srbije

PIŠE: SAFETA BIŠEVAC

Faktički tek što je formirana, Vlada Srbije pod vođstvom prvog i ministra unutrašnjih poslova Ivica Dačića našla se pre ozbiljnim iskušenjima. Mada je bilo i očekivanih teškoća: gotovo kafanske svađe ministara Velimira Ilića i Milutina Mrkonjića oko gradnje koridora, suše, najavljenog poskupljenja hleba i struje, Kosovo, jedno pitanje se pojavilo iznenađeno, iz daleke istorije i gotovo sve zasenilo.

Reč je o Aćif-efendiji, komandantu odbrane Novog Pazara u Drugom svetskom ratu, upravniku grada tokom nacističke okupacije, streljanog kao saradnik okupatora u januara 1945. u novopazarskom naselju Hadžet. U okviru Godine bošnjačke kulture, Bošnjačko nacionalno veće u tehničkom mandatu, čiji je predsednik Esad Džudžević i čine ga predstavnici opcije bliske Sulejmanu Ugljaninu, predsedniku SDA i ministru bez portfelja, početkom avgusta je u Novom Pazaru otkrilo spomen tablu sa imenom Aćif-efendije. Organizator je objasnio da ovakva obeležja postavlja na objektima u kojima su živele i radile „znamenite ličnosti iz bošnjačke istorije“, da je to „dug i zahvalnost za sve što su učinili za svoj narod“. Događaju je prisustvovao i ministar Ugljanin, što je izazvalo raspravu u vladi i gomilu medijskih napisa i kritika.

*Dva (bošnjačka) viđenja Aćif-efendije

Vlada Srbije je jedinstveno osudila otkrivanje table sa imenom saradnika okupatora, kog je nacistička Nemačka odlikovala Grozdenim krstom, kao i prisustvo ministra Ugljanina. Nezvanično je najavljeno uklanjanje table, ali se to do pisanja ovog teksta nije desilo. Ne samo Vladu Srbije već i srpsku javnost je zgrozila vest da je usred Novog Pazara otkrivena spomen tabla sa imenom saradnika okupatora, kome mnogi na dušu stavljaju ubijanje Srba. Bošnjaci o Aćif-efendiji imaju nešto drugačije mišljenje. Za mnoge je on heroj koji je Novi Pazar i muslimane spasio od četnika, za druge je saradnik okupatora koji je pokušavao da albanizuje Bošnjake.

U knjizi “Sinovi Sandžaka” Haruna Crnovršani i Nura Sadikovića, o Aćif-efendiji se izuzetno pohvalno piše, što je trend u značajnom delu bošnjačke javnosti i medija poslednjih godina. “Aćif (Bljuta) Hadžiahmetović, u narodu poznat kao Aćif

- efendija, jedan je od najuglednijih sandžačkih političara između dva svjetska rata. To je čovjek najzaslužniji za odbranu sandžačkog glavnog grada od četnika. Aćif - efendija je rođen 1887. godine u Novom Pazaru, od oca Emin-age Bljute i majke Jalduze. Aćif nije imao braće, već dvije sestre, stariju Azizu i mlađu Ulfetu-Ufu. Iako se preživio Bljuta, po ocu on je uzeo drugo prezime (Hadžiahmetović), po djedu Ahmetu koji je bio hadžija. Prema podacima rahmetli Omera-efendije Koničanina, Aćif je, za vrijeme turske uprave završio ruždiju (nižu gimnaziju) u Novom Pazaru, a kasnije bio sudski pisar u Vučitrnu. Poslije zaposijedanja Novog Pazara, početkom 1913. godine Aćif se seli u Tursku, gdje ga zatiče Prvi svjetski rat. Završio je tursku vojnu akademiju u Bitolju, istu onu na kojoj je studirao i prvi turski predsjednik Mustafa Kemal-Ataturk. Po završetku akademije stekao je čin kapetana”, pišu Crnovršanin i Sadiković.

Iz Turske se vraća 1920. godine. Uključuje se u politički život i postaje jedan od vođa muslimanske stranke Džemijet-el-islami, zabranjene 1924. godine. Nemačka vojska je ušla u Novi Pazar 17. aprila 1941. godine, a Bošnjaci su je radosno dočekali, jer su od nove vlasti očekivali poboljšanje svog položaja. Novi Pazar je pripojen “Velikoj Albaniji”, a Aćif-efendija je postavljen za upravnika grada. Od oktobra do decembra 1941, četničke jedinice su tri puta napale Novi Pazar, ali ga je muslimanska milicija, kojom je komandovao Aćif - efendija, uz pomoć albanskih boraca s Kosova, odbranila. Kako su u tom delu Srbije zabeleženi brojni zločini četnika nad muslimanima, odbranu

IZLOŽBA

BNV ni ne razmišlja o tome da skine spomen tablu Aćif -efendiji. Štaviše. Esad Džudžević je najavio nastavak akcije postavljanja spomen obeležja znamenitim Bošnjacima, a u sandžačkim gradovima je otvorena izložba portreta uglednih Bošnjaka od 12.veka do savremenog doba. Među njima je, pored Bana Kulina, Husein-bega Gradašćevića, Isa-bega Isakovića, Šemsi-paše Biševca, Alije Izetbegovića i portret Aćif-efendije.

Novog Pazara mnogi smatraju za herojsko delo Hadžiahmetovića. Nakon oslobođenja ovog grada, u novembru 1944, pobjegao je u Đakovicu, odakle je doveden i u januaru 1945. godine streljan u naselju Hadžet zbog saradnje sa okupatorom.

Drugačije viđenje Hadžiahmetovića imaju pojedine NVO (Urban in, Sandžački intelektualni krug, Sandžački odbor za ljudska prava), koje su osudili postavljanje table. "Postavljanje spomen-ploče fašisti, saradniku okupatora, ratnom zločincu Aćifu Bljuti, čiji su bojovnici Biko Drešević i drugi 1941. godine nosili srpske glave na bajonetima kroz Novi Pazar, predstavlja vrhunac bezočne drskosti i bezobrazluka", piše poznati partizanski borac iz Novog Pazara i funkcioner SKJ, Ramiz Crnišanin, danas kopredsednik Sandžačkog intelektualnog kruga (SIK). „Posle okupacije Novog Pazara, on je uzeo prezime Bljuta i izjašnjavao se kao Albanac. Novi Pazar, Mitrovicu, Vučitrn i Podujevo proglasio je za Veliku Albaniju. Uveo je potpunu albanizaciju, u osnovne škole doveo je nove učitelje Albance i tražio da se natpisi pišu na albanskom jeziku“, objašnjava Crnišanin. On podseća da su pripadnici Aćifove muslimanske milicije ratovali i protiv partizana, kao i da su likvidirali i Bošnjake, sipmatizere partizanskog pokreta.

*Gradska vlast čuti, stranke se izjašnjavaju

Zanimljivo je da gradske vlasti Novog Pazara, a u tom gradu vladaju SDA i SDP, zvanično čute o događaju i čoveku koji je uzburkao Srbiju. Otkrivanju spomen ploče prisustvovao je Ahmedin Škrijelj, zamenik gradonačelnika iz SDA, ali Gradsko veće i Skupština grada nisu želeli da se izjašnjavaju. Bošnjačke

REHABILITACIJA

Što se tiče Aćifove rehabilitacije, Muslimansko nacionalno vijeće Sandžaka (sada Bošnjačko nacionalno vijeće) je Deklaraciju i odluku o Hadžiahmetovićevoj potpunoj rehabilitaciji, davno usvojilo, a 2007. je pokrenulo procedure za njegovu sudsku rehabilitaciju po Zakonu o rehabilitaciji. Proces traje pred novopazarskim sudom, a borci NOR se, naravno, žestoko protive mogućoj Hadžiahmetovićevoh rehabilitaciji.

političke stranke, političari i verski lideri su se zato oglašavali. Ugljanin je pisanje medija o Hadžiahmetoviću, posebno pominjanje cifre o 7000 ubijenih Srba, ocenio kao sramotno. „To je gomila zlonamernih laži koje podstiču međunacionalnu mržnju“ i pokušaj „da se gebelsovski tretira bošnjačko pitanje u Srbiji“, smatra lider SDA. Njegova stranka je saopštila: "Aćif Hadžiahmetović je bio čovjek, Bošnjak, narodni poslanik u Skupštini Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca, pa Kraljevine Jugoslavije, bio je i načelnik sreza, što znači da je bio javna ličnost, itekako legitimna i prihvatljiva u tom vremenu". Ova stranka tvrdi da je zvanična, komunistička, istorija o njemu lažna i da nije bio ratni zločinac. "Reakcija na postavljanje table Aćifu Hadžiahmetoviću pokazuje da se Bošnjacima još osporava pravo na njihov identitet, istoriju i kulturu", kaže Esad Džudžević. Džudžević najavljuje da će Bošnjačko nacionalno veće nastaviti sa postavljanjem dvadesetak spomen-tabli na kućama i objektima u kojima su živjele ličnosti koje "predstavljaju hiljadugodišnju istoriju Bošnjaka". "Tu istoriju u XXI veku neće pisati ni Aleksandar Vučić, ni Ivica Dačić, niti bilo ko iz SANU. Svoju istoriju će pisati Bošnjaci i oni će uspostaviti onaj sistem vrednosti za koji smatraju da je za njih relevantan i važan", poručio je Džudžević.

Drugi Bošnjak u vladi Srbije, ministar Rasim Ljajić žestoko je kritikovao postavljanje spomen table i Ugljaninovo prisustvo tom činu. Ljajić je naglasio da je protiv "čitave ujdurme" koja je, kako je naveo, posledica nepoznavanja elementarnih istorijskih činjenica. "Taj čovek je bio zagovornik Velike Albanije, a Novi Pazar je smatrao njenim centrom. On je proterivao Srbe, a negirao Bošnjake. Skidao je ljudima fesove sa glave i stavljao albanske kape. Dovodio albanske učitelje da drže nastavu samo na albanskom jeziku", kazao je Ljajić. Ljajić je upitao, kako neko može da bude osnova bošnjačkog identiteta ako je taj identitet u osnovi eksplicitno negirao. "Nije mi jasno da neko otvara kontroverzne teme i u odnosu među samim Bošnjacima, a da ne govorim o odnosu Srba i Bošnjaka. Ovo je neverovatan amaterizam i šteta koja se pričinjava jednom narodu", istakao je Ljajić.

Rasprava nije mogla da prođe bez muftije Muamera Zukorlića. Prema njegovom mišljenju, Bošnjaci su "jedini narod u Evropi koji nikada nije imao fašističku niti bilo koju srodnu ideologiju", a "Ćif - efendija je naš heroj". "On je organizovao odbranu ovog grada od četnika i da nije bilo te odbrane Bošnjaka bi danas u Pazaru bilo kao u Priboju, Novoj Varoši i Pljevljima. To dobro nikada nećemo zaboraviti. Ako postoje neki elementi kolaboracije sa nemačkim okupatorom, svi znaju, i prijatelji i neprijatelji, da nije bilo nijednog drugog elementa kolaboracije, već da se radilo o najnužnijem preživljavanju, gde su se naši prvaci, na čelu sa Ćif efendijom, borili svim mogućim sredstvima da ovaj narod sačuvaju", naglasio je muftija Zukorlić. On je dodao i da „oni koji se odriču Ćif - efendije sa nama nemaju ništa. Oni su se odrekli naše vere, naše kulture, nacije i tradicije“.

*Ko tebe Dražom, ti njega Ćifom

Aktiviranje priče o Ćif-efendiji sigurno se može posmatrati i kroz opšti trend primetan u Srbiji poslednjih godina - pokušaj revizije istorije i preispitivanje uloge pojedinih oružanih formacija u Drugom svetskom ratu. Nakon 5. oktobra, Srbija je zvanično izjednačila četnike i partizane i pripadnicima "Jugoslovenske vojske u otadžbini" dala status antifašističkih boraca. Draža Mihailović, četnički komandant, streljan nakon Drugog svetskog rata zbog saradnje sa okupatorima politički je davno rehabilitovan, a proces za njegovu pravnu rehabilitaciju vodi se pred sudom u Beogradu. Zanimljivo je da su glavni zagovornici njegove rehabilitacije pojedini istoričari i državni funkcioneri bliski DS i da je u vreme prošle vlade ovaj proces odmakao: Bojan Dimitrijević, Slobodan Marković, Slobodan Homen...

Nekadašnji ministar iz DSS Milan Parivodić se zalagao i za rehabilitaciju Milana Nedića, premijera vlade Srbije u vreme nacističke okupacije. Zbog toga Parivodića niko nije ni kritikovao ni pozivao na odgovornost. Nedićev portret se čak našao u sali Vlade Srbije, a tek na insistiranje Ivice Dačića, po ulasku SPS u vladu, je skinut. U Srbiji niču spomenici četničkim vojvodama, a neki su podignuti u većinsko srpskim sredinama u Sandžaku. U okolini Nove Varoši je tako Vuk Kalaitović, optužen i zbog brojnih zločina nad muslimanima, dobio svoj spomenik.

Kako su četnici nad Bošnjacima posebno u istočnoj Bosni i Sandžaku počinili niz zločina,

ovakav razvoj i veličanje četništva među Srbima, izazvali su negativne reakcije među bošnjačkim stanovništvom. Onda su se neki Bošnjaci okrenuli svojoj prošlosti i pronašli Ćif-efendiju, koji je zbog uspešne odbrane Novog Pazara od četnika ponovo postao heroj mnogim Bošnjacima. Koliko god da uloga Mihailovića i Hadžiahmetovića u Drugom svetskom ratu imala i neke razlike, (prvi je, zbog spasavanja američkih pilota, dobio američko, drugi nacističko odlikovanje), okončali su na isti način - streljali ih partizani. Takođe, obojica su u percepciji drugog naroda zločinci. Za Bošnjake nema dileme da je Draža bio zločinac i krvnik, a o Ćifu isto misle Srbi.

Nije zato čudno što su pojedini Bošnjaci na najavu da će vlada Srbije skinuti tablu sa Ćifovim imenom, zatražila istu reakciju i u drugim slučajevima. Poslanik na listi SNS i predsednik Bošnjačke narodne stranke Mujo Muković zatražio je tako od ministarstava pravde i kulture da predlože iste mere u pogledu spomen-obeležja za sve saradnike okupatora. „Sve što važi za Ćif-efendiju moralo bi da važi i za četničke komandante Dražu Mihailovića i Vuka Kalaitovića i ostale 'koji su nesporno odgovorni za smrt velikog broja nedužnih ljudi, pre svega muslimanske veroispovesti'“, navodi se u Mukovićevoj pisanoj izjavi.

* Dva BNV na istoj liniji

Od svih reakcija na "slučaj Ćif" najzanimljiviji je stav nepriznatog BNV, pod kontrolom političke opcije koju predvodi muftija Zukorlić. U nekoliko dana ovo BNV je objavilo dva saopštenja. U prvom je taj čin ocenjen kao "zloupotreba lika i dela Ćif-efendije radi prikupljanja jeftinih dnevno-političkih poena" i za to je direktno optužena Ugljaninova SDA. Ovo BNV je u istom saopštenju najavilo razgovore sa bošnjačkim institucijama i stručnjacima koji su „kompetentniji“ za osvetljavanje lika i dela Ćif - efendije. Drugi put nepriznato BNV se oglašilo povodom najave Vlade Srbije o pokretanju inicijative za uklanjanje spomen table i najoštrije je osudilo.

Vlada Srbije je pozvana da pre nego što povuče „bilo kakav ishitren potez da se upozna sa svim istorijskim činjenicama“ i upozorena da skidanje table „može imati nesagledive posledice za stabilnost regije Sandžak“. Ovo BNV koje predvodi Samir Tandir je pozvalo vladu da ukloni i spomen obeležja Draži Mihajloviću i drugim četničkim vođama na Adi Ciganliji, Ravnoj Gori i kod

Nove Varoši. Istovremeno upućen je i poziv ministru Ugljaninu da podnese ostavku na to mesto „ukoliko Vlada ukloni tablu sa imenom Aćif efendije“. U istom saopštenju došlo je i do prvog zvaničnog slaganja sa prvacima BNV u tehničkom mandatu. Nepriзнato BNV je „pozdravilo promenu retorike“ predsednika BNV Esada Džudževića, jer je konačno „shvatio da je politika bezuslovnog poltronstva koju je do sada zastupao, pogrešna i ima za cilj potpunu asimilaciju bošnjačkog naroda i potpunu devastaciju regije Sandžak“.

Prvo zvanično slaganje BNV koga država priznaje i koje je pod uticajem SDA i BNV koga država ne priznaje i koje je pod uticajem muftije Zukorlića, otvara i dilemu, da li je reč o unutarbošnjačkom dogovoru ili o pripremi za neke nove izbore? Kako nakon izbora za nacionalne savete, bošnjački nije formiran u skladu sa zakonom, a Srbija nije priznala novi koji je obrazovan većinom do koje je došla Zukorlićeva BKZ, već priznaje stari, tehnički, kom je davno istekao mandate, ponavljanje izbora se pomiње i zakazuje već dve godine.

Očekuje se da nova vlada, po formiranju Uprave za ljudska prava raspiše izbore za bošnjački nacionalni savet, čime bi konačno bio rešen paralelizam koji postoji. Nije zato loše već sad zauzimati pozicije. Na prošlom izborima tri bošnjačka lidera su nastupila odvojeno. Zukorlić je bio na čelu Bošnjačke kulturne zajednice, koja je osvojila najviše glasova. Ugljaninova SDA podržala je drugoplasiranu Bošnjačku listu, a Ljajićeva SDP trećeplasirani Bošnjački preporod. Nezahvalno je spekulirati, jer izbori nisu ni raspisani, ali teško je poverovati da bi raspored na ponovljenim izborima bio isti.

SDA bi želela da se na izborima za BNV dokaže kao vodeća bošnjačka stranka, zbog čega nije loše podsetiti se Aćif-efendije. Muftija Zukorlić je loše prošao na majskim izborima, ali i on želi tapiju „glavnog“ među Bošnjacima, pa ni on „ne da“ Aćifa. Izbori za BNV Rasima Ljajića puno ne zanimaju, jer je u međuvremenu formirao Socijaldemokratsku partiju Srbije i bošnjački glasovi mu nisu toliko bitni. Da li približavanje dva BNV u „slučaju Aćif“, znači da se mogu dogovoriti o izborima i formiranju BNV? U to je teško poverovati. Mada je do sada bilo pokušaja „mirenja“ Sulja i muftije i dogovora njihovih partija, oni su propali, između ostalog i zbog toga što nijedan nije hteo da popusti, jer bi to značilo da priznaje da je drugi „jači“. Ali, iznenađenja ne treba isključiti.

Mitovi, korupcija i aveti prošlosti

PIŠE: NIKOLA SAMARDŽIĆ

Srbija je iz majskih izbora 2012, izašla politički i ekonomski oslabljena, ali više usled opšte slabosti koju je unela u izborni politički proces, nego zbog neočekivanog ishoda izbora i povratka na vlast ostataka nekadašnje Miloševićeve zločinačke administracije. Pozitivne promene ukazuju na praksu mirne smene vlasti, mada se vlast nije promenila u potpunosti. Veliko opterećenje za sistem postala je uloga „treće“ stranke, koja obavezno raspolaže koalicionim, zapravo ucenjivačkim kapacitetom. Veliko opterećenje za sistem je i izmišljena uloga Demokratske stranke kao osnovnog činioca stabilnosti i napretka. Ta uloga je sporna gotovo celu deceniju, od 2003, kad su, nakon atentata na premijera Zorana Đinđića, tamo izveli puč vojna bezbednost, politička policija i tajkuni dovodeći zajedničkog kandidata Borisa Tadića. Nije se slučajno Tadić pokazao nespremnim da preuzme liderstvo u opoziciji. Prethodno se prenemagao kako nejednako ceni Dačića i Dinkića, na štetu Dinkića, da bi ishod pregovora, umesto izbora, odlučio o sastavu nove vlade za koju su Nikolić i njegova stranka bili takođe nespremnim. I da nije medija koji pod kontrolom Tadića i njegovih tekućih ili bivših saradnika i dalje truju javno mnjenje, i da nije ovolikog siromaštva koje je, zadugo jedina izvesna perspektiva Srbije, i bez obzira na povratak svih koji su preživeli nepostojeću revouciju i nikad sprovedenu lustraciju, istragu pljački i ratnih zločina, verovatno bi se osećala slobodnija, opuštenija i razborita politička atmosfera na kraju jednoga u svakom smislu paklenog leta.

Nacionalizam kao konstanta zapravo, nema dovoljno važnu ulogu u promeni koja je uputila na razmišljanje o povratku na najmračnije procese koje je Srbija pokrenula u svojoj modernoj istoriji. Nacionalizam iz poslednje decenije se u važnim pojedinostima razlikuje od nacionalizma iz „devedesetih“. Tadić i negovi saradnici bili su uspešniji u tom smislu od Miloševića i njegove mašinerije. Tadićev žalostan pad ostavlja novoj administraciji, u tom smislu opterećenje koje će vlast sputavati u nastojanjima da premosti ekonomsku katastrofu - bez efikasnog

ekonomskog oporavka nema ni efikasnog uživanja u pljački i korupciji - i svoj kurs održi u skladu s nacionalnom mitologijom. Nacionalizam se u devedesetim valjao u blatu najprizemnijeg primitivizma, da bi nakon 2000, nacionalistička propaganda dostigla savršenstvo u metastazi koja je zahvatila sve vitalne organe, sve institucije, svaku ljudsku aktivnost, društvo u celini i u svim pojedinostima. I dok je Srbija, i nakon 2000, a naročito od 2003-4, svetila Kosovo, delila Bosnu i prevaspitavala Crnu Goru, odigrala se pljačka koja je uništila ostatke ostataka proizvođačkog, inventivnog, pa i kapitalističkog duha, i dezintegrisala društvo po modelu ruske tranzicije. Atentat iz 2003, bio je važan u tom smislu da je poslužio Tadićevoj propagandi koja je uspostavila kontinuitet s medijskom imperijom Zemunskog klana, Vojislava Koštunice, Aleksandra Tijanića i vojne bezbednosti koja je javnost pripremala za atentat kao svrsishodan i moralan obračun s politikom koja je napuštala tradicionalna uporišta u kosovskom i ruskom mitu. Akademik Dobrica Ćosić je upravo to potvrdio, da se navodno dogovarao s premijerom o promeni kursa kosovske politike, a zapravo se sastajao s već legendarnim Miloševićim ubicom, nekadašnjim šefom tajne policije. Najodaniji Đinđićev prijatelj i saradnik, jedini koji nije napustio njegov politički i etički kurs, Vladimir Popović je pomenuo ulogu jedne strane države, i bilo je lako prepoznati Putinovu Rusiju.

Idejne i medijske postavke atentata Tadić je, ne samo institucionalnom zaštitom nalagodavaca, činjenjem ili nečinjenjem - sad je to gotovo svejedno - trajno uneo u osnove političkog, ekonomskog i vrednosnog sustava. Politička vlast, ekonomski resursi i kulturna politika pripadaju odbranama. Razvile su se paralelne strukture, koje su uzurpirale segment nadležnosti koja pripada pre svega sudovima, i to nisu samo regulatorna tela nego i tajanstveni kabinet (izvesni Miki Rakić, ovenčan oreolom svemoći i nedodirljivosti) gde su se, kako se po gradu šaputalo, donosile odluke o višemesečnim pritvorima, o praćenju i prisluškivanju, a pominjale su se i gomile opljačkanog novca. U periodima najtvrđe Titove ili titovske represije nije bilo tako izraženog straha, opreza ili proračunatosti. Zombi politika proizvela je zombi karaktere. Za to vreme su u svim proteklim godinama,

zapadne administracije, uključujući korumpirane ili nedovoljno kompetentne diplomatske predstavnike, iste koje su vrištale zbog "Sablje", ćutale pred korupcijom, kršenjem ljudskih prava ili šovinističkom propagandom. I bez obzira na opasnost da će Rusija uspostaviti uticaj na Balkanu koji bi mogao ponovo poremetiti regionalne odnose, možda i evropsku bezbednost i saradnju, doduše na marginama, Srbija se, u ovakvom stanju, srozala na dno evropskih i američkih prioriteta. Bez realizacije tih prioriteta ni u devedesetim, ni nakon 2000, nije bilo moguće definisati nove demokratske alternative, nasuprot autoritarnom, koruptivnom i nasilju sklonom režimu koji je preživeo transformaciju iz komunizma u nacionalizam, i iz nacionalizma u poredak koji je proizveo tekuću društvenu dezintegraciju.

U stanju apsolutne medijske kontrole i manipulacija, u osiromašenom i sebi samom prepuštenom političkom društvu, teško je definisati nove ideje i ideologije koje bi postale protivteža vladajućem poretku korupcije i kolapsa vrednosti. Vezivanje budućnosti Srbije za ishod odnosa u Demokratskoj stranci je lažan izbor između samo jedne od organizovanih bandi, i jedne od putanji koja sledi političku logiku definisanu atentatom 2003. Lažan je izbor između putinizacije i berluskonizacije. Prva alternativa izvela je Srbiju do početaka jedne lične, osione, bahate i visoko korumpirane diktature. Druga alternativa, u najavi, doprinela je, više od kampanje "belih listića" - koja je takođe odustala od preuzimanja političke odgovornosti u svakom smislu - do Tadićevog poraza u drugom krugu i nestabilne pozicije Demokratske stranke u beogradskoj vlasti. Kriza u EU i predsednička trka u SAD, takođe doprinose opštoj zbunjenosti i mrzovolji pred potrebom da se srpska politika pokrene, ne u smislu odbrane pred stihijom iz devedesetih, koja je samo naizgled ustala iz mrtvih, i pred logikom razvoja koja poziva na pojavu nove političke generacije koja će aveti prošlosti posmatrati s prezrenjem dostojnim činjenice da su te mračne sile, utkane u našem mentalitetu, već progutale i njihove najbolje godine. U najboljem slučaju, Srbija će i u deceniji koja je nastupila tavoriti ne samo u siromaštvu nego i u besmislu, bez obzira i na onu vladajuću retoriku koja obećava "nastavak evropskih integracija".

Banalizacija fašizma i antifašizma

PIŠE: MILIVOJ BEŠLIN

Jedan od najuticajnijih historičara današnjice Erik Hobsbaum je napisao da je najveći progres koji je čovečanstvo doživelo u XX veku bio praćen i nezapamćenom varvarizacijom i željom ljudi da uništavaju druge ljude. Tragično i traumatično iskustvo XX veka podučava da je to bio period dominantno obeležen nasiljem i smrću, a ključni pokretač tragedije minolog veka bila je ideologija fašizma. Zato je najbolje početi od dve jednostavne činjenice koje su neoborive. Prva je da je fašizam apsolutno i potpuno zlo, jer je u njemu nemoguće pronaći bilo šta drugo sem smrti, nasilja i mržnje i drugo, da fašizam, nažalost, nikad nije do kraja poražen, da je permanentna borba protiv njega istorijska nužnost,

te da je u tom kontekstu i antifašizam uvek poželjna, ali i neophodna društvena vrednost.

Fašizam je kao ideologija i poredak, u prvoj polovini prošlog veka bio rezultat krize kapitalističkog sistema, ali istovremeno i pokušaj njegovog spasavanja u vremenima akutnih kriza. Nije zbog toga slučajan aktuelni porast desnice i ekstremne desnice, kad kapitalistički sistem takođe, prolazi kroz jednu od cikličnih kriza. Osim razvijenog fašističkog pokreta u društvu i prijemčivosti tih ideja nezanimljivom broju ljudi, dakle, snažnije legitimacijske osnove, mora postojati i želja vladajuće klase, pre svega predstavnika krupnog kapitala za savezom sa

APEL MEĐUNARODNOJ JAVNOSTI

Potpisnici ovog apela obraćaju se ambasadama prijateljskih zemalja sa molbom da vlade i javnost svojih zemalja upoznaju sa činjenicom da je u Srbiji u toku dramatična kulturna involucija koja će imati dalekosežne negativne posledice po društveno biće i društvenu svest Srbije i po njene odnose sa međunarodnom zajednicom, a posebno sa državama u regionu.

Već duže od 20 godina u Srbiji se sprovodi zvanična moralna i politička rehabilitacija kvislinškog četničkog pokreta, a završni čin tog procesa treba uskoro da se dogodi sudskom rehabilitacijom vođe tog pokreta Dragoljuba Draže Mihailovića koji je zbog saradnje sa okupatorom tokom Drugog svetskog rata osuđen na smrt i streljan u julu 1946. godine.

Politički program četničkog pokreta bio je stvaranje etnički homogene države srpskog naroda - Velike Srbije i eliminacija „nelojalnih“ nacionalnih manjina i naroda, a u partizanskom pokretu video je glavnu prepreku za ostvarivanje tih ciljeva. Iz toga je logično proizašla tesna vojna saradnja sa okupacionim snagama, iako je pokret deklarativno osnovan radi borbe protiv okupatora. Sam Draža Mihailović je 1943. godine to ovako definisao: „Moji neprijatelji su

partizani, ustaše, muslimani i Hrvati. Kada se s njima budem obračunao, onda ću krenuti protiv Italijana i Nemaca“.

Iz ovakvog opredeljenja proizašli su mnogobrojni četnički zločini protiv civilnog stanovništva, naročito u Sandžaku protiv Bošnjaka, što je imalo sva obeležja genocida. Ali, iste zločine četnici su činili i u čitavoj Srbiji prema civilnom stanovništvu za koje su sumnjali da pomaže partizane, kao što je to bilo u selu Vranić kod Beograda gde su četnici u noći 20. decembra 1943. godine zaklali 67 meštana, od staraca i žena, do dece u kolevci.

Kraljevska vlada u Londonu uspevala je do 1943. godine da drži u zabludi saveznike da se četnici Draže Mihailovića bore protiv fašizma, ali su saveznici došli do istine preko svojih misija pri Vrhovnom štabu Narodnooslobodilačke vojske. Za ovaj obrt današnji sledbenici četnika optužuju „druga“ Čerčila pripisujući mu da je bio komunista.

Suočen sa neoborivim dokazima, kralj Petar je u septembru 1944, pozvao četnike da se stave pod komandu maršala Tita i pridruže Narodnooslobodilačkoj vojsci kao jedinom pokretu protiv fašizma. Jedan deo

fašizmom. U međuratnom periodu kad se fašizam konstituše kao ideologija, a u nekim zemljama i vladajući poredak, unutrašnje protivrečnosti u evropskim društvima, zbog tek završenog rata i nestabilne ekonomske situacije, narastaju. Kapitalizam u dvadesetim i tridesetim godinama XX veka nije pronašao rešenje za siromašenje srednje klase, zbog čega se povećavaju unutarklasni antagonizmi u mnogim evropskim društvima, jačajući revolucionarne i komunističke snage, što je prirodno plašilo vlasnike krupnog kapitala. Zato oni preko svojih medija, političkih partija, intelektualnih krugova... markiraju tzv. neprijatelje, one koji su navodno krivi za opštu socijalnu devastaciju: Jevreje, masone, komuniste, homoseksualce itd. U dogovoru sa vlasnicima krupnog kapitala su i Musolini i Hitler došli na vlast. Zato je veliki filozof Maks Horkhajmer i rekao: "Ko neće da priča o kapitalizmu, trebalo bi da čuti i o fašizmu". U tom savezu krupni kapital je dobijao apsolutnu potčinjenost radništva, njegovo udaljavanje od revolucionarnih levičarskih ideja i pokreta; a takođe je obezbeđivao i mogućnosti nove akumulacije

kapitala putem planske privrede, ulaganjem u industriju naoružanja, kontrolu nadnica, ograničavanje konkurencije...

Temeljni **okvir** svakog fašizma čini totalitarna nacionalna država u kojoj se pod kontrolu stavljaju sve sfere društvenog života. Dakle, konstituisanje države bez društva! Fundamentalni **sadržaj** fašizma čini autoritarni nacionalizam, jer je nacionalizam rodno mesto svakog fašizma, pri čemu ne bi trebalo izjednačavati te dve ideologije, ali svaki nacionalizam zakonomerno u svom krajnjem stadijumu završava u fašizmu. Važni elementi svakog fašizma su i mitski iracionalizam, militantni i borbeni antikomunizam i antisemitizam. I najvažniji element fašističke ideologije je rasizam - učenje da postoje više „superiorne“ vladajuće rase i niže „inferiorne“ rase koje se moraju potčiniti ili istrebiti, u čemu je i suština diskriminacije i nejednakosti. Nasuprot fašizmu, stojao je i stoji **antifašizam** kao pokret, nastao dvadesetih godina XX veka, koji uključuje sve pojedince i organizacije u svetu koji su se pre, tokom i posle Drugog svetskog rata borili protiv

četnika je poslušao tu naredbu, najveći deo se povukao zajedno sa nemačkim snagama, dok se Draža Mihailović sa grupom saradnika odmetnuo u planine, kako bi nastavio borbu protiv nove Jugoslavije proizašle iz antifašističke borbe.

Suđenje Draži Mihailoviću bila je međunarodna obaveza Jugoslavije u skladu sa Sporazumom o osnivanju Međunarodnog vojnog suda i sa rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj XXXIX o kažnjavanju ratnih zločinaca. Suđenje je bilo javno, pratio ga je veliki broj domaćih i stranih novinara, a Draža Mihailović je osuđen na smrt zbog istih onih dela zbog kojih su na smrt osuđeni i maršal Peten u Francuskoj, Musert u Holandiji, Kvisling u Norveškoj i drugi kolaboracionisti fašizma: zbog izdaje otadžbine, saradnje sa okupatorom i zločina koje su počinile snage pod njegovom komandom.

Politička i intelektualna elita Srbije, pod izgovorom da je neophodno raščistiti sa komunističkim nasleđem, da to zahteva Rezolucija Parlamentarne skupštine Saveta Evrope broj 1481, te da Srbija ne može postati član Evropske unije dok ne rehabilituje Dražu Mihailovića, započela je sistematsku rehabilitaciju četničkog pokreta i njegovog političkog programa o stvaranju Velike Srbije, što je rezultiralo ratovima u Hrvatskoj i Bosni 1991-95. Ratni zločini koji su pri tom počinjeni, a naročito genocidni pokolj Bošnjaka

u Srebrenici, verna su kopija zločina četnika tokom Drugog svetskog rata, a svi haški optuženici i osuđenici, kao što su Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik, Radovan Karadžić, Vojislav Šešelj i drugi, sa ponosom su se izjašnjavali kao sledbenici Draže Mihajlovića i četničkog pokreta.

Ostajući dosledno na toj ideološkoj matrici politička klasa Srbije krenula je putem zakonske i sudske rehabilitacije četništva i Draže Mihajlovića. Najpre je 2006, donet zakon o izjednačavanju prava četnika i partizana, čime su četnici proglašeni za antifašističke borbe, a zatim je 2011, donet novi zakon o rehabilitaciji kojim se predviđa rehabilitacija svih onih koji su posle Drugog svetskog rata osuđeni iz „političkih, verskih, nacionalnih ili ideoloških“ razloga, bez obzira da li su počinili neko krivično delo ili ne. Za rehabilitovane se predviđaju i značajne novčane naknade u vidu rehabilitacionog obeštećenja, povećanja penzija i sl.

Sada je na redu sudska rehabilitacija Draže Mihajlovića, a postupak o tome vodi se pred Višim sudom u Beogradu.

Još opasnije od same pravne rehabilitacije četništva jeste stvaranje euforične četničke atmosfere u društvu, relativizovanje pojmova fašizma i antifašizma, porast animoziteta prema pripadnicima drugih naroda, skandiranje Draži Mihailoviću na sportskim

fašističkih i rasističkih ideja. Pre početka rata 1939, antifašizam je bio izrazito antiratni i pacifistički pokret, jer je fašizam podrazumevao rat, pa je prirodno antifašizam zastupao ideju mira. Međutim, kada je rat počeo, antifašizam zastupa izrazito borbenu poziciju, tj. da se fašizmu mora suprotstaviti silom i da se samo u ratu može konačno poraziti. Iz tog vremena je ostala čuvena rečenica antifašista: „Mir će biti totalan ili ga neće biti“, ali je i utvrđena maksima da je samo aktivni i borbeni antifašizam smislen i istorijski utemeljen. Antifašizam nije nestao nakon poraza nacističke Nemačke i njenih saveznika. Intenziviranjem nacionalističkih ideologija, relativizacijom i normalizacijom fašizma, pojavom pogubnog desničarskog istorijskog revizionizma, antifašizam ostaje aktuelan kao pokret koji teži podizanju političke svesti i posvećen borbi protiv fašizma **svim** dozvoljenim sredstvima.

U Srbiji sada, pod uticajem vladajuće ideologije autoritarnog nacionalizma, a svi živimo pod terorom dogme o „nacionalnom jedinstvu“ već više od dve decenije, pojmovi i istorijski fenomeni se ne

poznaju, ne izučavaju, ali se samopodrazumevaju. Tako su i fenomeni fašizma i antifašizma banalizovani i ispražnjeni od svakog realnog smisla i sadržaja. U takvim okolnostima je moguće manipulisati njima u težnji za konstruisanjem novog identiteta i „nove“ istorije u kojoj se **nasuprot** stvarnoj, istraženoj i naučno verifikovanoj slici prošlosti, pojavljuje: „nacionalni antifašizam“ četnika, „patriotska vlada“ Milana Nedića, skrupulozni hišćanin Dimitrije Ljotić, otkrivaju se navodne grobnice komunističkog terora iz 1944, da bi se tom zemljom zatrpavale one još zjapeće jame načinjene u ratovima devedesetih godina prošlog veka. Uostalom, ni te grobnice, kao ni skupo plaćene specijalne državne komisije za njihovo „pronalaženje“, sa ciljem ugrađivanja u same temelje društva i dominantne ideologije, ne služe prevashodno kompromitaciji socijalizma, te „mračne komunističke prošlosti“, kako vole da kažu, nego služe normalizaciji fašizma, prirodnoj težnji svakog nacionalizma. I nije to samo srpski slučaj. Ne treba imati iluziju, ne rehabilituje vladajući

priredbama, osnivanje raznih ekstremno-desničarskih organizacija, negiranje genocida u Srebrenici i ratnih zločina u ratovima 1991-95, kao i negiranje bilo kakve odgovornosti Srbije za te ratove. Dok je Narodnooslobodilačka borba potpuno izbrisana iz kolektivnog sećanja, Srbija je prepuna četničke ikonografije, komemoracija, spomenika, pesama, knjiga, filmova, što govori o tome da politička klasa želi da, planski i sistematski, izvrši indoktrinaciju masa četničkom ideologijom. Državna Radio-televizija Srbije sprema seriju od 15 epizoda o četničkom pokretu sa ciljem da epohalnu borbu protiv fašizma prikaže kao besmislen i nepotreban „bratoubilački rat“, kad je „Srbin udario na Srbina“. Poruka toga biće da treba ostvariti opštenarodno jedinstvo radi suprotstavljanja neprijateljima srpskog naroda. A, nedavno, na komemoraciji Draži Mihajloviću u Hramu svetog Save u Beogradu, Biljana Plavšić, osuđena za ratne zločine u Bosni, izjavila je da se Draži Mihajloviću „uvek divila i sledila njegov put ka odbrani srpstva“. Versku službu služilo je sedam sveštenika Srpske pravoslavne crkve, a glavni među njima, citirajući haškog optuženika Šešelja, poručio je Zapadu:

„Okupili smo se ovde da odamo počast velikom sinu Srbije. Braćo i sestre, u poslednjih 20 godina svodoci smo harange koja se vodi protiv srpskog naroda od strane Zapada. Ali, što bi im rekao jedan naš

heroj koji je u Hagu 'vi ste belosvetski ološ i niste normalni'“.

Nema sumnje da je ovo osnovna poruka koju politička klasa Srbije želi da uputi rehabilitacijom četništva i Draže Mihailovića, usmeravajući time srpsko društvo na put ksenofobije, autizma, netolerancije i nepriznavanja opšteprihvaćenih normi međunarodnog prava.

Potpisnici ovog apela dižu svoj glas protiv toga ne samo u ime istorijske istine, već pre svega u ime budućnosti Srbije i srpskog naroda.

Beograd, jula 2012.

Savez antifašista Srbije

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Žene u crnom

Komitet pravnika za ljudska prava

Savez antifašista Vojvodine

Inicijativa mladih za ljudska prava

Antifašistička akcija Novi Sad

Centar za kulturnu dekontaminaciju

Građanske inicijative

Fond „Biljana Kovačević Vučo“

Grupa „Spomenik“

Beogradski centar za ljudska prava

Centar za praktičnu politiku

Nezavisno društvo novinara Vojvodine

Centar za evroatlantske studije

Predsednik Koordinacionog odbora IV Vojvodanske konvencije Živan Berisavljević

nacionalizam četnike zbog istorijske pravde ili istine, kako tvrde, ne čak ni zbog samih četnika i njihovog komandanta, već prevashodno zbog toga da bi njihova ideologija nastavila da živi. Jer, kad Draža Mihailović u *Instrukciji* svojim komandantima (majoru) Đorđu Lašiću i (kapetanu) Pavlu Đurišiću (20. decembar 1941), piše: „stvoriti Veliku Srbiju“ ... „**čišćenje** državne teritorije od **svih** narodnih manjina i nenacionalnih elemenata“ ... „**čišćenje** Sandžaka od muslimanskog življa i Bosne od muslimanskog i hrvatskog življa“, itd. teško da ima nekoga ko ne prepozna neprekinuti idejni kontinuitet izražen kroz nepromnjene ciljeve te ideologije, do sada.

Ipak, kao istoričar, odan prevashodno težnji za razumevanjem i objašnjavanjem prošlosti, moram da podvučem jasnu tačku razlaza između nacionalističkih revizionista i ljudi odanih metodološkim principima struke. *Differentia specifica* u odnosu na revizionistički talas nije i ne bi smela da bude ideološka, nego pre svega metodološka. Savremeni revizionizam nije utemeljen u istorijskim izvorima, on ne otkriva nepoznanice u prošlosti, već svojom isključivošću i simplifikacijama samo svedoči o aistoričnoj orijentaciji dela srpske historiografije. Istoričara, naime, obavezuju njegovi izvori i elementarni principi struke. Zbog toga je uvek najbolje vratiti se izvorima.

A šta nam oni svedoče?

Uprkos tome što su nastali kao antiokupatorski pokret, dakle, ne antifašistički, četnička kolaboracija počinje još krajem 1941, uspostavljanjem direktne komunikacije njihovog komandanta sa potpukovnikom Vermahta, Rudolfom Kogardom, u selu Divci 11. novembra 1941, kad je Mihailović izrazio želju da se u savezu sa Nemcima i Nedićem bori protiv „komunista“, a sukob sa okupatorima je *a priori* odbijao, čak i ako bi mu ta borba bila nametnuta, kako je rekao. I to je *de facto* početak četničke kolaboracije. Pedantni Nemci su čitav taj razgovor uredno stenografisali, pa kome je stalo do izvora, nije teško proveriti istorijske fakte. Ali, širinu opsega kolaboracije u Srbiji nikako ne bi trebalo svoditi samo na četnike. Reč je tu o mnogo širem pojmu. Najaktivniji članovi *Srpskog kulturnog kluba*, vodeće ideološko-nacionalističke organizacije, su kolaborirali ili gorljivo podržavali kvislinge; potom, čitava uticajna *Narodna odbrana*, vrh najveće stranke, Radikalne, koji je ostao u zemlji; desetine novinara

u Beogradu su pristali da uređuju kvislinške listove uz saznanje da je nemački vojni zapovednik u Srbiji već 24. maja 1941, javno obnarodovao *Uredbu o štampi* kojom, „dozvola za obavljanje uredničkog poziva sme da se izda samo ako dotični: nije Jevrejin ili Ciganin ili ako nije oženjen Jevrejkom ili Ciganikom“. Ipak, ovi novinari su prihvatili svoje „arijevstvo“, a neki od njih su u zaglavljima svojih dnevnih listova mesecima isticali parolu: *Victoria! Nemačka pobeda - pobeda Evrope!* Prema istraživanjima Olivera Milosavljević, 170 poimence navedenih saradnika rasističke i antisemitske *Naše borbe* (profesora, advokata, novinara, studenata, sveštenika...) dali su svoj doprinos listu u samo godinu dana izlaženja; dok su 533 osobe potpisale *Apel srpskom narodu* 1941, kojim su pozivali na kolaboraciju i uništenje antifašizma (oko 100 profesora Univerziteta, oko 40 bivših ministara i poslanika, oko 35 lekara...)

Kad se ima u vidu ovako široki krug kolaboracije, bez hiperbolisanja može se reći da je gotovo čitav srpski nacionalizam idejno i personalno završio u kolaboraciji, te su jasni motivi zbog kojih se njihovi ideološki epigoni i nastavljači sad tako nevesšto, ali agresivno trude da relativizuju, obesmisle i preinače čitavu istoriju Drugog svetskog rata u Jugoslaviji.

Često se među istoričarima čuje teza da se u kolaboraciju ušlo da bi se „sačuvala biološka supstanca naroda“ – terminologija koju je Nedić koristio u javnim nastupima. Međutim, taj isti čovek je o partizanima govorio: „To su odrodi, komunisti. Satrite ih. To izdajničko seme satrite da bi naš

narod živeo"; "satirite ih i ubijajte. Trebate taj kukolj iz srpske narodne njive. Vaša će se ruka posvetiti, a ime ovekovečiti" ... "utamanjujte ih, prijavljujte ih vlastima i tražite pomoć. Crvenu neman trebićemo bez predaha, bez milosti do potpunog istrebljenja". Istovremeno je tvrdio u mnogobrojnim govorima da "dugujemo blagodarnost Velikom Nemačkom Rajhu što nam je omogućio život, što nam je [...] pružio časno mesto saradnika u izgradnji novoga sveta". Važno je istaći da su Nemci od kvisingla zahtevali **samo poslušnost i pacifikaciju** – sve ostalo, antisemitizam, rasizam je bilo izvorno i autentično uverenje i delatnost Nedića i njegovih saradnika. Njihov odnos prema Jevrejima i Romima, spada u najnečasnije stranice istorije ovih prostora. Čitava delatnost bila je javna, poznata i dostupna svakom pismenom čoveku u okupiranoj Srbiji, a sad i svakom istoričaru. Desetine Nedićevih uredaba o zabrani rada Jevrejima i Romima, o zabrani pohađanja Univerziteta za navedene grupe; konkursa za rad u državnim ustanovama koji su svi u sebi sadržavale obaveznu klauzulu: "da je srpske narodnosti i da je čisto arijevskeg porekla, tj. dokaz o rasnoj pripadnosti (da nije imao koga u porodici, svojoj ili ženinoj) jevrejskog ili ciganskog porekla". Ovi izvori, koje aktuelna historiografija, uglavnom, prećutkuje, svedočanstvo su o delovanju organicističkog srpskog fašizma. Najzad, Nedićeva propaganda je napisala stotine tekstova o "velikom" Adolfu Hitleru, ali nijedan o streljanjima civila u Kraljevu i Kragujevcu, u oktobru 1941. Smrt đaka nije bio razlog ni da bar ministar prosvete ili njegov zamenik prekinu svoju kolaboraciju. Ne zaboravite ovo nakon

rehabilitacije Draže Mihailovića, koji će protivno "volji" istorijskih izvora biti upisan u red antifašista i patriota; a čovek sebe nipošto nije nazvao antifašistom, dok je čak i njegova odbrana, a integralne stenograme sa suđenja, očit, niko ne čita, govorila da on nije bio patriota, već "upolovačeni izdajnik"... Dakle, setite se Nedićeve delatnosti kad se bude operacionalizovala javno izrečena ideja, predlog jednog od istoričara, državnih servisera, višegodišnjeg ministarskog savetnika, da bi i Milana Nedića što pre trebalo rehabilitovati, a ideološki historiografski "servis" će mu već odrediti "novo" mesto u istoriji; ako je Mihailović mogao da postane antifašista, a da je živ sam bi se iznenadio tom determinantom, naći će se već neka odrednica iz državno-patriotskog vokabulara i za Nedića.

Naposletku, valja se još jednom podsetiti, pobeđe nad fašizmom na ovim prostorima, koju su izvojevali jugoslovenski partizani, NOVJ pod komandom maršala Tita, koji su se beskompromisno i u svetu proslavljenom antifašističkom borbom, jedinim autohtonim i samostalnim pokretom otpora u kontinentalnoj Evropi, ali i autentičnom socijalnom revolucijom, nametnuli kao stvaraoči nove Jugoslavije – tog neponovljivog emancipatorskog projekta, koji je odgovorima na istorijske izazove fašizma 1941-1945, ali i celokupnim posleratnim razvojem, narode ovih prostora udaljio od istorijske periferije, načinivši ih po prvi put subjektima, a ne samo objektima vlastite istorije.

Zbog toga je sad, kad, nam se poručuje iz vrhova vlasti i od *dvorskih* istoričara, da je relativizacija istorijske istine i gotovo svih dostignuća naučne historiografije poželjan obrazac mišljenja i kad, sledstveno tome sudovi donose političke odluke konstituišući imaginativnu sliku istorije, što zakonomerno uvlači Srbiju u novi krug iracionalne mitologizacije, ključna pouka da su srpsko društvo, kao i domaća historiografija pluralni, čak mnogo više nego što to izgleda na prvi pogled, te da je važno istrajavati na onim orijentacijama, strukturama i pojavama, koje su i do sada odsudno i preokretno doprinosile pluralizaciji našeg društva, ali i odbrani istoričareve struke, suočavajući ih sa neprijatnim, ali neophodnim realitetom, dajući time svoj doprinos koliko razvoju kritičke svesti, toliko i traganju za istinom u prošlim zbivanjima.

Pogubnost ideološkog antikomunizma

PIŠE: SRDAN MILOŠEVIĆ

Više od dve decenije u Srbiji su zanemarene i, u suštini, odbačene sve *vrednosti* antifašizma koje su proglašene za anacionalne komunističke podvale zavedenom srpskom narodu, iako je sam *pojam* antifašizam, ispražnjen od sadržaja i neretko sasvim pervertovan, ipak zadržan, kao neupitni izvor legitimiteta. Ukratko, antifašizmom je proglašeno ono što antifašizam nije, uz odbacivanje svega ili gotovo svega što antifašizam jeste. Te vrednosti izvornog antifašizma su internacionalizam, tolerancija prema raznim oblicima različitosti (iako ni u samom antifašizmu nisu sve razlike koje se sada smatraju legitimnim takvim oduvek smatrane), emancipacija od esencijalizovanja tih različitosti, i naročito, marginalizovanje nacionalnih, verskih, rodnih, seksualnih, političkih i drugih različitosti kao politički bitnih karakteristika i faktora moralnog, ili ma kog drugog vrednovanja čoveka. Antifašizam je i sada, dakle, u tradiciji onoga što istorijski jeste, progresivna ideja i moralni stav, pre nego ideologija, i podrazumeva konstantno širenje baze slobode i tolerancije. Sasvim zakonomerno, kao što je diskriminacija ključna reč fašizma, tako je antidiskriminacija ključna reč antifašizma.

Odbacivanje antifašističkih vrednosti u Srbiji ima nekoliko pojavnih formi: od potpunog ideološkog svrstavanja na stranu fašizma i percepcija sopstvene ideologije kao fašističke (što je retka iskrenost), preko raznih prelaznih formi koje uključuju pogrešnu i pogubnu ideju da je rasprava o fašizmu i antifašizmu prevaziđena i anahrona, do, u ponečemu najopasnijeg vida suštinskog *odbacivanja* antifašizma, a to je njegova nacionalizacija i upotreba pojma antifašizam u nacionalističke svrhe, što je očigledna i istorijska i logička nemogućnost. Pojam antifašizam, kojim se rado kite oni koji uviđaju njegov legitimacijski potencijal, sveden je uglavnom na puku ideju da je dovoljno misliti da su Hitler, Musolini i njihovi sledbenici loši momci, pa je antifašizam već sam po sebi tu. Uostalom, nisu li Hitler i Musolini bili protiv Srba i nisu li, otuda, svi Srbi, osim možda nekolicine, i sami antifašisti? U kontekstu u kome je nacija mera svih stvari, a nacionalizam ideološka forma koja to iskazuje, *takav "antifašizam"* lako prerasta u identifikaciju drugih naroda sa fašizmom, pa će se, zavisno od potrebe za

fašističke proglasiti oni nacionalni "drugi": Hrvati, Albanci, Nemci, Mađari, već prema potrebi: kao što su svi Srbi antifašisti, bili i ostali, tako su i svi *ONI* bili i ostali fašisti. Na isti način će kolaboracionistima biti proglašeni savremeni internacionalisti, u jeziku savremenog neofašizma - evrounijati, a za sledbenike nacizma proglašeni su i aktivisti LGBT pokreta.

Osnova za razgovor o savremenom fašizmu i antifašizmu svakako je istorijski kontekst. Namerno proizvedenu konfuziju, ideološki neophodnu, po pravilu unosi i cinično "pametovanje" oko toga da je jedno namački nacizam, a nešto sasvim drugo italijanski "fašizam", iako ni najuporniji zagovornici te nacionalne i *u biti stvari* mehaničke podele, podjednako i analitički i ideološki neupotrebljive, ne mogu obja-

siniti koja je to *suštinska* razlika između nemačkog nacizma i italijanskog fašizma i, naročito, zbog čega je insistiranje na toj distinkciji toliko važno.

A, odgovor je jednostavan: suštinske razlike nema, a insistiranje na razlikama je potrebno radi unošenja konfuzije koja je neophodna kako bi se domaća kolaboracija iz perioda Drugog svetskog rata (u svim njenim formama) i sama odvojila od de facto delegitimizujućeg i kompromitujućeg pojma *fašizam* , kako bi se ideološko nasleđe kolaboracionista fašizma proglasilo za legitimno: nisu oni fašisti. A šta su?

Kolaboracija tokom Drugog svetskog rata, u veoma rasprostranjenoj interpretaciji, jednostavno je bila nužda, moralo se, spašavala se biološka supstanca srpskog naroda. Čak se sve više izbegava i pojam kolaboracija, a ako se i koristi, neretko se koristi "oštroumna" doskočica da su i partizani kolaborirali sa okupatorima, tj. da su i pregovori partizana sa jedne i okupatorskih snaga sa druge strane oko predaje zarobljenika, oko primirja ili oko priznanja partizana za ratujuću stranu zapravo bili *kolaboracija* , čime se ovaj pojam takođe obesmišljava. Sve to je u funkciji da se unese dodatna konfuzija, da se relativizuje smisao i zamagli suština: eto, ni antifašisti nisu baš bili toliko antifašisti, a ni fašisti nisu baš bili toliko fašisti. Sve je relativno, sve je podložno proizvoljnoj promeni.

Osim ovog nacionalnog konteksta, posebno je problematičan i jedan širi okvir koji karakteriše

sasvim neistorično i na svaki način štetno izjednačavanje fašizma i komunizma, odnosno fašističkih i socijalističkih režima. Koncept totalitarizma, analitički ne sasvim beskoristan, politički je zloupotrebjen, postajući jedan od najproblematičnijih pojmova u savremenoj teoriji. Naime, u istorijskoj perspektivi, podela na svet totalitarizma i svet liberalne demokratije i sama je zamaglila suštinu, proglašavajući za *jedino* moralno ispravnu i *jedino* legitimnu liberalno-demokratsku polovinu, u čemu, zapravo, ima ne malo od totalitarnog načina razmišljanja. Jer, jasno je da je efekat te uprošćene i redukovane predstave istorije, u konačnom ishodu, samo izostanak razumevanja *unikatnosti* zla fašizma, što otvara prostor za njegovo širenje.

Upravo u takvom međunarodnom kontekstu sprovodila se i sprovodi se takozvana "demokratska tranzicija" u Srbiji, koja je zasnovana na kriminalizaciji socijalizma i odbacivanju *en bloc* vrednosti koje su sa njim identifikovane. Antifašizam je jedna i svakako, najvažnija među njima, budući da je antifašizam neophodan sadržaj demokratske svesti koja se navodno želi dosegnuti. Lišena antifašizma kao vrednosti, demokratska svest (ne samo kao politički, već kao najširi, filozofski koncept) obesmišljena je. Neuspeh demokratske tranzicije u Srbiji, realna opasnost koju za demokratiju predstavljaju sve radikalniji desničarski pokreti i partije u pojedinim evropskim zemljama mera je važnosti isticanja antifašizma kao vrednosti, ali i mera pogubnosti ideološkog antikomunizma u kome savremeni fašizam nalazi svoje ideološko opravdanje. Ukratko, problem je u tome što su mnogi savremeni protivnici totalitarizma u mnogo većoj meri antikomunisti nego antifašisti. U histeričnom antikomunističkom transu kao da je ostvarena antiutopijska maksima iz Hakslijevog "Vrlog novog sveta": "istorija, to je smuti pa prospi". Međutim, uspon evropskog fašizma pre Drugog svetskog rata, ideološki odnos komunizma i fašizma, politika popuštanja fašizmu zapadne demokratije tridesetih godina prošlog veka i konačno, Drugi svetski rat suviše su značajno istorijsko iskustvo da bi se moglo i smelo redukovati i uprošćavati. Savremeni stav da stvarna istorija ne obavezuje previše, ali uz istovremenu svest da je istorijski legitimitet ipak važan, zakonomerno je otvorio vrata istorijskom revizionizmu, uz pomoć koga se kreira poželjna prošlost i ispravljaju navodne istorijske nepravde i tobožnje zablude. Ukratko, revizionizam je bio politički potreban u meri u kojoj je za istorijsku

legitimizaciju bila potrebna drugačija istorija. Kada je reč o srpskom slučaju, počelo je u emigrantskoj publicistici i historiografiji, prenelo se u Srbiju, gde upravo traje završna faza čiji su trenutno najmarkantniji aspekt aktuelne rehabilitacije. Njihova je težina sadržana u činjenici da se, bez obzira na nizak nivo pravne kulture u Srbiji, ipak rehabilitacijama obezbeđuje ne samo pravno utemeljenje revizionizma, njegovo stvarno i simboličko *ozvaničenje*, već se obezbeđuje i dodatni utisak o pravednosti tog čina, bar u onoj meri u kojoj se pretpostavlja da je pravo izraz istinske pravde.

Sve ovo, i mnogo više, žalosne su posledice odbacivanja vrednosti koje otelotvorava anti-fašizam, dok je glavna karakteristika savremene revizije prošlosti bezočni relativizam. Uz neophodnu napomenu da sam i sam daleko od pomisli da postoji samo jedan način i samo jedan mogući pogled na svet, ipak se mora priznati da je stvarna istorija često postavljala pojedince i zajednice pred izbor dva puta, od kojih je samo jedan bio ispravan. Opasnost od fašizma je upravo takva istorijska situacija. U užem istorijskom kontekstu, iskustvo Drugog svetskog rata na prostoru Jugoslavije je da nije bilo delotvornog antifašizma izvan NOV i POJ i Komunističke partije. Građanski antifašizam je bio marginalna pojava, bez efektivnog učinka. Međutim, kada se na stranu stave oni koji odbacuju borbeni antifašizam iz Drugog svetskog rata kao grešku, zabludu i nepotrebnu avanturu, savremeni moralni i saznajni relativizam sposoban je da retoričkim hokuspokusima sve to preokrene i nacionalističko proglasi za građansko, antifašističko, progresivno, evropsko, ukoliko je to poželjna ideološka paradigma.

Antički sofisti bili su poznati po saznajnom i etičkom relativizmu. Načelo sofista bilo je: «čovek je mera svih stvari, onih koje jesu da jesu i onih koje nisu da nisu». Ova faza razvoja antičke misli imala je dve struje: jedna je bila intelektualno plodna i produčila je princip kritike autoriteta, a druga je bila jalova i poznata je po mehaničkom logičkom cepidlačenju koje stvarnost nije previše obavezivala. Savremeni nacionalistički antifašisti na tragu su ove pogubne struje sazajnog i etičkog relativizma. Ali, u svom svom voluntarizmu oni su otišli još dalje od antičkih sofista i njihovih nastavljača kroz vekove: za njih je *nacija* mera svih stvari i to ne samo onih koje jesu da jesu, a onih koje nisu da nisu, već i onih koje jesu da nisu i onih koje nisu da jesu. Jer tako im se može.

Licemerje srpske odbrambene politike

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Nakon dvaju skorašnjih tragičnih događaja koji su žestoko potresli Vojsku Srbije i Ministarstvo odbrane, u ovdašnju su javnost lansirane i neke zvanične mudrosti u kojima je sadržan i onaj tobože uzgredni, ali relaksirajući deo prema kojem su «udesi redovni pratioci obuke i u armijama najrazvijenijih država», pa «zašto bi naša vojska i u tom smislu bila izuzetak!»! Mada se na prvi pogled može steći utisak

da su to šuplje fraze, takve i slične izjave i, naročito komentari u sredstvima javnog informisanja koja nemaju ni najmanju kritičku distancu prema «našoj vojsci», imaju i te kako osmišljenu namenu čiji je cilj da se relativizuje odgovornost onih koji po svim zakonima pravde, morala i struke ne bi smeli da zaobilaze odgovornost. Ta je praksa u nas izrazito demonstrirana nakon pogibije dvoje kadeta Vojne

TOPČIDERSKA TAMA

Piše: Bojan Tončić

Gotovo osam godina nakon stradanja vojnika Vojске SCG Dražena Milovanovića i Dragana Jakovljevića, ubijenih na straži 5. oktobra 2004, u krugu vojnog objekta "Karaš" u Topčideru, njihova smrt je misteriozna i ne vidi se izlaz iz pravosudnog lavirinta istražnih organa i srbijanskog Tužilaštva za ratne zločine. Njihove porodice dobile su početkom jula anonimna pisma istovetne sadržine, u kojima se tvrdi da su gardisti "ubijeni zbog Ratka Mladića". Pismo koje je izazvalo afektivne reakcije Tužilaštva i pre nego što je objavljeno u celini, konfuzan je, nepismen i teško upotrebljivi materijal, iako sadrži brojna poklapanja sa dosad neosporenim činjenicama iz izveštaja i nezavisne istrage, pa je, po prvim prepričavanjima iznetih detalja, izgledalo da je neobično dragocen. Potpisano je sa "bivše obezbeđenje haških optuženika". Pre objavljivanja Državno tužilaštvo je saopštilo da je istraga okončana, te da nedostaje jedino izjava Ratka Mladića koja se čeka zbog složenosti postupka u Haškom tribunalu, a advokati porodica uputili su zahtev za proširenje istrage protiv NN lica.

U pismu se Ratko Mladić optužuje da je naredio ubistvo gardista samo zbog toga što su ga videli, a za zločin su, tvrdi autor, znali vlada Vojislava Koštunice, Velimir Ilić i Vojislav Šešelj, kao i visoki funkcioneri Republike Srpske i civili koji su bili na radnim mestima u vojnom objektu. Za autorom pisma se traga, a od Ustavnog suda se očekuje da, nakon punih deset meseci od podnošenja, odluči o žalbama porodica zbog povrede prava na pravično suđenje i suđenje u razumnom roku. Ustavnom sudu porodice su podnele i tužbu zbog povrede prava na život.

Ova opstrukcija upućuje na to da se i Ustavni sud, osim Tužilaštva za ratne zločine angažovao na zataškavanju topčiderskog zločina, u pouzdanom mehanizmu koji je aktiviran neposredno nakon tragedije - nestručnim prikupljanjem dokaza sa lica mesta, ili namernim ignorisanjem procedure. Uništeni su DNK tragovi na puškama ubijenih, nisu uzete izjave i parafinske rukavice od mogućih učesnika i svedoka. Ekspresno je potom objavljena vojna verzija, po kojoj je Dražen Milovanović pucao na Dragana Jakovljevića i potom se ubio. Zatim, Vojna komisija tvrdi da je Jakovljević ubio Milovanovića i izvršio samoubistvo. Nezavisna je komisija, konačno, utvrdila da su vojnici ubijeni.

"Znamo da su ubice izašle iz podzemnog objekta 'Karaš', razoružale vojnike i brutalno streljale. Streljanje je izvršeno u neposrednoj blizini jednog od ulaza u taj podezemni objekat. Vojnici su ubijeni jer su videli nešto što nije trebalo da vide", rekao je advokat Predrag Savić u oktobru prošle godine, ne pozivajući se na izvor.

Autor anonimnog pisma, pak, tvrdi: "Tog kobnog dana u toj kasarni su bili haški optuženici na čelu sa Ratkom Mladićem, koje je štitilo jako obezbeđenje na čelu sa Branislavom Puhalom. Pošto su ih vojnici primetili odlazeći na stražarsko mesto, naredba je odmah doneta da ti vojnici moraju pod hitno da se likvidiraju da se ne bi priča dalje širila šta su vidjeli. Kamere koje su bile blizu skloništa su se odmah isključile. Ratko Mladić i Branislav Puhalo su izašli iz skrovišta, a nama ostalima je zabranjeno da izlazimo iz skrovišta. Nepunih deset minuta kasnije oni se vraćaju nazad i naređuju da hitno moramo da napustimo kasarnu u u Topčideru..."

akademije na tradicionalnoj taktičkoj vežbi «Diplomac 2012», tako što niko među čelnicima u lancu komandovanja i rukovođenja Vojnom akademijom, Vojskom Srbije i Ministarstvom odbrane nije ponudio javnosti na uvid vlastitu (ne)odgovornost za tu tragediju, a o ostavkama na fotelje i smenama sa visokih položaja da se i ne govori. Međutim, izvan je svake sumnje da (ne)odgovornost mora biti

podeljena (u kakvoj srazmeri - valjalo bi da odrede merodavni organi) između: (a) onog nesretnika koji je našao granatu i odneo je među svoje kolegice i kolege (razume se, osim ako u trenutku kad je to učinio nije sišao s uma), (b) rukovodioca poligona na kojem je izvođena vežba, (c) komandanta jedinice koja je poslednja gađala ručnim bacačem raketa na dotičnom poligону,

Nepismenost ostavlja široke mogućnosti za tumačenje, ako je reč o množini "osuđenika", kao u potpisu, u kasarni je morao da bude još neko od kasnije uhapšenih i izručenih, a njihova imena autor ne spominje. Ne piše ni o tome da su se, eventualno, čuli rafali iz automatskog oružja. Uopšte, mnoga važna mesta deluju tek kao prepričavanje iz treće ruke, a ni traga suvislosti u kazivanju o još nekim slučajevima koji su gotovo zaboravljeni, a neodoljivo podsećaju na rukopis topčiderskog zločina. Tako bez detalja i ozbiljnijih putokaza ostaje autorova interpretacija stradanja vojnika Bojana Miljkovića iz Bora koji je, tvrdi autor, ubijen u vili "Mir" 1. aprila 2001, u 21.50, jer je bio na straži, a u objektu su, u noći hapšenja Slobodana Miloševića, bili "haški optuženici". Telo vojnika bačeno je na prugu u železničkoj stanici Topčider, kako bi se fingiralo samoubistvo. Izjave svedoka u tom slučaju slične su neverici iskazanoj nakon ubistva Jakovljevića i Milovanovića, a mašinovođa tvrdi da je na pruzi bilo nepomično telo.

"Isti je slučaj i sa vojnikom Draganom Kostićem koji je ubijen 27. avgusta 2004, u kasarni 'Jablanica' u Leskovcu, jer i tamo su se krili haški optuženici na čelu sa Ratkom Mladićem i njegovim telohraniteljem Branislavom Puhalom", tvrdi se u anonimnom pismu. O topčiderskom dvostrukom ubistvu čutao je tek izabrani predsednik Srbije Boris Tadić, vrhovni zapovednik Vojske koja je bila nemilosrdno napadnuta, glavni objekat zaštite Tužilaštva, u obmanjivačkoj misiji prebacivanja odgovornosti za ratne zločine na niže nivoe vojnih komandi i na samovoljne i neuračunljive pojedince. Tadić je morao da zna ko je ubio dvojicu vojnika, ili da zna ko zna. Nije ništa rekao ni ministar vojni Prvoslav Davinić koji je poveo novinare i snimatelje u podzemni objekat "Karaš" da se u tragičnoj

predstavi uvere kako u njemu nema Ratka Mladića. "Analizom kretanja Ratka Mladića, njegovih pronađenih dnevnika, kao i analizom kretanja njegovih jataka, nije pronađen nijedan dokaz da je on u vreme ubistva gardista bio u kasarni na Topčideru", saopštilo je Tužilaštvo krajem septembra 2011. Polovinom jula ove godine glavni tužilac za ratne zločine Srbije Vladimir Vukčević dodao je, u vezi sa navodima iz anonimnog pisma, da "saznanja Tužilaštva o ubistvu Dražena Milovanovića i Dragana Jakovljevića ne vode u tom pravcu".

Jasno, jer "saznanja" Tužilaštva u ovom slučaju, a i u većini drugih koji su ukazivali na direktnu krivicu državnog i vojnog vrha, bile su samo konstrukcije i nevešto naricanje za žrtvama, prožeto šmiranom empatijom za njihove porodice. Treba sačuvati državnu istinu po kojoj je Srbija punih 16 godina tragala za Ratkom Mladićem i uvek ostajala za pola koraka iza njega.

U mračnoj priči o ubistvu dvojice vojnika ima još jedan detalj koji nije za potcenjivanje: glavni topčiderski asanator Prvoslav Davinić, bivši ministar vojni, optužen za brojna krivična dela, pred sudom nije do sada bio kriv ni za jedno. Oslobođen je u procesu zbog navodno nelegalne dodele stanova jednom oficiru i pripadnicima jedinice "Kobre", potom u aferi "pancir" koju je Mlađan Dinkić lansirao kao pljačku veka. „Ostala je još samo afera 'Satelit' i ubeđen sam da će ona imati isti ishod“, rekao je početkom jula Davinić, pun samopouzdanja i vere u glasovito srbijansko pravosuđe. Nema sumnje, sve je bilo velika greška, Davinić je dragoceni saborac, čovek koji mora da se čuva stresova.

Da kojim slučajem ne progovori u snu.

(d) načelnika završne klase Vojne akademije pod čijim je nadzorom izvođena vežba «Diplomac 2012», (e) načelnika Vojne akademije, (f) načelnika Generalštaba, (g) najzad, i (tada već odlazećeg) ministra odbrane.

Mogu se profesori i naročito nastavnici praktične obuke u Vojnoj akademiji hvalisati koliko god im je drago time da su u stručnoj pripremljenosti budućih oficira dosegli najviše standarde, važeće u najsavremenijim armijama u svetu, ali kad im kadet završne godine na poligonu za razne taktičke vežbe i bojna gađanja nađe neeksplozirani projektil ručnog bacača granata i uradi s tom eksplozivnom napravom ono što ne bi uradio nijedan amater, onda sve te nastavničke (i novinarske) hvalospeve razvija vetar sumnje i neverice čak i kod onih patriotski ljudi koji su «našoj vojsci» davali carte blanche i za postupke koji joj nisu služili na čast. Dakle, taj kadet četvrte godine Vojne akademije našo je granatu malog kalibra (30 mm) koja je tu, na vežbalištu, ko zna kad ostala nakon nekog gađanja iz ručnog bacača granata (ne obavestivši makar pretpostavljene starešine o toj napravi i ne obeleživši mesto gde se nalazila, što je bila njegova prva velika greška), zatim ju je uzeo u ruke (a time je, bezmalo pa diplomirani potporučnik, učinio drugu ne neoprostivu grešku nego nepojamnu glupost), i odneo ju je među svoje kolegice i kolege (sad to više nije bila ni greška, ni glupost, to je bila - tragedija većih razmera): granata je u najpovoljnijem trenutku nesreće eksplodirala, usmrтивši kadetkinju Milinu Miletić i kadeta Filipa Milivojevića, i ranila, što teže što lakše još sedmoro kadeta. Tragedija se odigrala na otvorenoj pozornici poligona Pasuljanske livade, u sredu, 18. juna 2012. Istraga o uzrocima nesreće otvorena je valjda koliko već sutradan po naređenju tek nedavno ustoličenog novog predsednika države i glavnokomandujućeg Vojske Srbije Tomislava Nikolića, a kada će se okončati - to valjda ni Đekna ne bi znala.

Još se, tako reći, nije osušila ni zemlja na grobnim humkama dvoje kadeta Vojne akademije, a već 2. augusta, opet jedna eksplozivna naprava,

takođe nevelikog kalibra, ovoga puta u vidu kasetne bombe ugneždene u neko žbunje na Kopaoniku pre 12 godina, usmrtila je tamo dvojicu podoficira Vojska Srbije, Slavišu Markovića i Nebojšu Milića. Novi ministar odbrane Aleksandar Vučić, u pratnji načelnika Generalštaba Ljubiše Dikovića, smesta je dojezdio na mesto nesreće. Očigleno, ne snašavši se u ulozi pročelnika ožalošćene vojne porodice, prilično je smušeno izjavio nešto u tv kamere iz čega je javnost jedino mogla razaznati da će se (vrlo brzo!?) istražiti uzroci nesreće (i utvrditi!?) ko je u komandnom nizu zakazao malo, ko više, a ko najviše, pa će se videti na čija će leđa i čiji obraz pasti druga tragedija u Vojsci u poslednjih dvadeset dana. Za razliku od ovde navedenog prvog tragičnog slučaja, a za našu praksu gotovo sasvim neočekivano, iza ministrovih leđa za reč se javio načelnik Generalštaba, izjavivši da ne može biti da on, kao general na najisturenijem komandnom položaju, ne snosi stanoviti deo odgovornosti za pogibiju dvojice pirotehničara, a koliku, to je, po Dikoviću, na ministru da odredi! Koliko god se nekome učinilo da je to bio tragi-komični dramolet pred kamerama, ovom se generalovom činu - i to uprkos tome što je ovaj čovek pod ozbiljnom hipotekom da mu je savest opterećena zatvaranjem očiju pred zločinom nad kosovskim civilima koji se pripisuje njegovoj ratnoj jedinici kojom je komandovao pre 12 godina - nipošto ne može oduzeti vrednost dostojna izvesnog respekta, ako ni zbog čega drugog a ono zato što biljka zvana odgovornost veoma slabo uspeva na tlu Srbije ili ne uspeva uopšte!

Ali, i bez da ikakva komisija, odnosno drugačije nazvana grupa eksperata, utvrđuje okolnosti i uzroke ove pogibije, za mnoge ovdašnje kvazi-patriote krivci su poznati mnogo pre nego što se avgustovska kasetnica i oglasila smrtnom eksplozijom na Pančičevom vrhu; ustvari, poznati su još od 1999. godine, i to «saznanje» jedan je od aksioma «srpske ratne istine». Tu činjenicu potvrdila je cela četa novinarskih piskarala i analitičara opšte prakse koja se u toj nesreći prihvatila svog omiljenog zanata - zaglupljivanja «našeg naroda», te je

brže bolje saopštila konzumentima svojih opskurnih priloga da «NATO i danas ubija po Srbiji», to jest, «seje smrt i 12 godina posle bombardovanja», što će reći da su jedini krivci i jedino odgovorni za smrt dvojice podoficira - «nalogodavci i izvršioци bombardovanja Srbije 1999. godine»! Budući da se ova tragedija odigrala u blizini vojne baze na Kopaoniku, u ovom su slučaju skribomani i analitičari lukavo izostavili svoju omiljenu mantru - da su civili bili primarne mete bombi i raketa 1999. godine.

Drugi veliki krak licemerne politike beogradske vlasti zorno se očituje i u tome da Srbija ni do danas nije potpisala Konvenciju o potpunoj zabrani kasetne municije koja je doneta još 3. decembra 2008. godine u Oslu, i da je jedna od retkih zemalja u svetu i jedina na Balkanu koja to nije učinila. Janusovo lice, kao pesonifikacija srpske države, dakle i odbrambene politike, pokazao je ondašnji Tadićev spoljnopolički supermen Vuk Jeremić tako što se - učestvujući u pripremi skupa u Oslu - raskokodako o tome kako je država Srbija, kao u svetu retko koja žrtva kasetnih bombi, i te kako zainteresovana za zabranu tog opasnog oružja. Kad tamo, na skupu u glavnom gradu Norveške, na dan donošenja Konvencije - srpske delegacije ni od korova! Niko među srpskim zvaničnicima ni da pocrveni, a kamoli da obajсни svojoj javnosti - koji su drugi razlozi za to što se Srbija nije priključila ovom širokom međunarodnom humanitarnom pokretu zabrane ovog đubreta od oružje, ako nisu sadržani u činjenici da njena vojna industrija proizvodi kasetne bombe i da trguje njima!? Moglo bi se mirne duše reći da ova glupava igra sa uskraćivanjem potpisa na Konvenciju kojom su zabranjene kasetne bombe nije izuzetak nego pravilo u srpskoj odbrambenoj politici. Podsećanja radi, godine 1993, na međunarodnoj konferenciji u Parizu usvojen je dokument o zabrani hemijskog oružja, a Srbija ga je potpisala tek nakon sedam godina i šest meseci; u Otavi je 1997. doneta Konvencija o potpunoj zabrani antipersonalnih mina, i opet je naša država odložila potpisivanje i tog dokumenta na pet godina.

Staljin dobio politički azil u Srbiji

PIŠE: TAMARA KALITERNA

Jedna od poslednjih odluka vlade Mirka Cvetkovića bila je da sa blizu 120.000 eura obešteti 15 rehabilitovanih zatočenika Golog otoka. Svih 15 osoba rehabilitovano je u vreme vlade Vojislava Koštunice, a ceh plaćaju drugi. Rehabilitacionu odštetu plaćaju svi poreski obveznici, kako oni koji su izglasali Koštuničinu, tako i oni koji su izglasali Tadićevu vladu. Odšteta je 825,15 dinara po zatvorskom danu. Dečji dodatak u Srbiji iznosi 76 dinara dnevno. Nekadašnji robijaši tražili su 15 puta veću, u novcu izraženu zadovoljštinu.

Prosečna penzija zemljoradnika koji su čitav radni život proveli na otvorenom, za razliku od golotočkih zatvorenika koji su najduže sedam godina radili u kamenolomu i rudniku boksita, je 9702 dinara. Oko 302 dinara dnevno.

Sudovi u Srbiji su od 2007, kad je počela primene Zakona o rehabilitaciji, rehabilitovali 1870 ljudi. Na oprost grehova i "vraćanje časti i ugleda" čekaju potomci Draže Mihailovića i Milana Nedića. Njihove žrtve ne čeka nikakvo priznanje.

Najveći deo Gologa otoka su kameni obronci s oskudnom travom, a duž zapadne obale su zapušteni parkovi borova i pitospora, poreklom iz Japana i Kine, koje su na kršu morali da sade logoraši. Goli otok se na engleski jezik prevodi kao "neprodno ostrvo", a na italijanski kao "ostrvo bez drveća".

Otok je služio za pašu ovcama sa Krka i Raba. Prvo naselje na Golom otoku bio je austrougarski logor za Ruse zarobljene u Prvom svetskom ratu. Prvih 1200 kažnjenika dovedeno je na Goli otok 9. jula 1949. Optuženi su da su simpatizeri Josifa Staljina. Rezolucija Informbiroa protiv KPJ objavljena je 374 dana ranije.

Čim je objavljena prva rezolucija Informbiroa i odgovor KPJ na nju, u zemljama istočnog lagera počela su masovna hapšenja i montirani sudski procesi istaknutim članovima komunističkih partija, jer su podržali protivljenje jugoslovenskog CK da se povinuje Informbirou. Druga rezolucija Informbiroa protiv KPJ objavljena je 29. novembra 1949.

Tri godine posle Staljinove smrti počela je "destaljinizacija". Na 20. Kongresu Komunističke partije SSSR u februaru 1956, Jugoslavija je dobila izvinjenje i satisfakciju, jer u "FNRJ vlast pripada trudbenicima, društveno uređenje se zasniva na podruštvljavanju proizvodnih sredstava, zemlja je u procesu socijalističke izgradnje". Posle prvih rehabilitacija u Sovjetskom Savezu i u ostalim zemljama lagera, u celini ili delimično rehabilitovani su nevino osuđeni i komunisti, pogubljeni po naredbi diktatora kome se pripisuje izreka „smrt jednog čoveka je tragedija, smrt miliona je statistika“.

Rehabilitacijom staljinista sudovi u Srbiju rehabilituju i Staljina koji nije rehabilitovan ni u Rusiji. Dmitrij Medvedev je kao predsednik Rusije započeo novu kampanju "destaljinizacije", podsećajući zemljake na zločine diktatora. "Pošteno govoreći, sovjetski režim je bio totalitaran", izjavio je Medvedev dva dana uoči proslave 65-godišnjice pobeđe Moskve u Drugom svetskom ratu. U septembru 2009. godine, 20 premijera je u Gdanjsku obeležilo 70-godišnjicu početka Drugog svetskog rata. Pred njima je ruski premijer Vladimir Putin priznao da je potpisivanje pakta Molotov-Ribentrop bilo nedopustiva greška i podsetio da je ruska Duma zbog toga osudila Staljina.

Staljina brani samo vođa ruskih komunista Genadij Zjuganov: "Destaljinizacija" pretila suverenitetu države. Ruska federacija današnji položaj duguje sovjetskom nasleđu. Staljin je Rusiji obezbedio mesto stalnog člana Saveta bezbednosti UN", ocenio je Zjuganov, jedan od trojice Rusa od ukupno četiri stranca koji su došli na pogreb Slobodana Miloševića, a koji se pobunio kada je uhapšen Ratko Mladić, jer je „srpski heroj“ izručen "gestapou" Haškog tribunala.

Srbija je opsednuta svakojakom Rusijom. Otplaćuje nepostojeće dugove menjševicima, sovjetima, borcima za rusku stvar. Belogardejska crkva u

Beogradu je od Koštuničinih službenika, a od svenarodnih para 2003. godine dobila 100.000 eura, a od demokrata za sijalice 1,5 milion dinara. Ruska humanitarna pomoć u naturi nepoznatog iznosa dodeljuje se samo Srbima na severu Kosova.

Nakon 2000. godine nemačka bespovratna pomoć Srbiji iznosila je 1,4 milijardu eura. Rusija je spremna da odobri robni kredit Srbiji od 800 miliona dolara, što je 647,4 miliona eura. Negativan saldo Srbije u trgovini sa Rusijom je lane bio oko jednu i po milijardu dolara, pa je Srbija ekonomski ispunila predpredsedničku želju Tomislava Nikolića da bude ruska gubernija.

„Države se mogu osvojiti i podjarmiti mačem ili kreditom“, upozoravao je Džon Adams, jedan od tvoraca američke Deklaracije o nezavisnosti.

Kad je Informbiro 1956, raspušten, oslobođeni su svi politički zatvorenici, zatvor prelazi iz federalne u nadležnost SR Hrvatske i u njemu se smeštaju osobe koje su počinile kriminalna dela. Zatvoren je 1988. Na ostrvo svakodnevno voze brodići, a cena prevoza je od 3000 do 5000 dinara. Tamo se i ove godine mogu videti razvučeni delovi rentgen aparata.

Nema tačnih podataka koliko je logoraša bilo na Golom otoku. Vladimir Dedijer nagađa da ih je bilo 32.000. Drugi istoričari procenjuju da je na Golom otoku umrlo 4000 zatočenika.

"Prosek godina nam je 87, a imamo jednog koji ima 98. Ja sam najmlađi, osamdeset prva mi je", pričao je pre dve godine krepki starčić Velimir Jovanović, predsednik Udruženja „Goli otok“ za Srbiju. Prema zvaničnim podacima, prosečan životni vek muškarca u Srbiji je 71,1 godina.

Komesar KP Jugoslavije u resavskom partizanskom odredu, diplomant Više političke škole "Đuro Đaković" i funkcioner KPJ Dobrica Ćosić je posetio Goli otok da bi "bolje razumeo duh staljinizma". Na jednoj od kamenih kuća u kojoj su osuđenici živeli

na otoku ekavicom i crvenom bojom je napisano i traje do danas "Živeo drug Tito".

Prvi roman o čistkama staljinista u Jugoslaviji objavljen je za Titovog života - 1968, "Kad su cve-tale tikve" napisao je Dragoslav Mihailović, golo-točanin. Roman je objavila Matica srpska, naju-glednija i najstarija književna i kulturna i institucija srpskog naroda, dok su za ruske disidente samiz-dat i šapirograf bili poslednje poglavlje svake vrste literature.

Milica, udovica Šabana Bajramovića želi da se odseli iz Niša, jer se rasistički raspoložene Nišli-je dvostruko svete njenom mužu: jedni protestuju zbog preimenovanja naziva ulice u ulicu sa imenom preminulog romskog muzičara, dok drugi ispisuju grafite mržnje na spomeniku Bajramoviću. Za dve godine spomenik je više puta unakažen.

Bajramović je kao golman golotočkog fudbal-skog tima dobio nadimak "crna pantera". U zatvor-skom džez orkestru pevao je i svirao repertoar Luja Armstronga, Frenka Sinatre i Džona Koltrana. Osu-đen je na 5,5 godina zatvora jer nije hteo da služi vojsku.

Na Golom otoku su politički čamili Adem Dema-ći, Alija Izetbegović, Tine Logar, slovenački lingvisti, Dragoljub Mićunović, prvi predsednik Demokratske stranke, Dobroslav Paraga, prvi predsednik Hrvatske stranke prava i osnivač Hrvatskih obrambenih sna-ga koje su harale po Bosni, Amdi Bajram, makedon-ski političar...

Prema merilima sudova u Srbiji, rehabilitaciju bi zaslužio i Miro Barešić koji je bio na Golom otoku šest meseci, jer nije hteo da služi JNA. Potonji hrvat-ski ustaški emigrant je 1971, ubio Vladimira Rolovi-ća, jugoslovenskog ambasadora u Švedskoj i narod-nog heroja iz Drugog svetskog rata. Kao član Hrvat-skog narodnog otpora Barešić je poginuo 1991, u zasedi SAO-krajinskih hajduka kao hrvatski branitelj.

Propust bez kazne, odgovornost izvinjenja

PIŠE: IRENA ANTIĆ

Specijalno za Povelju iz Sarajeva

Tišinu vrelog julskog dana u Potočarima preki-nuo je zvuk helikoptera. Desetine stranih i doma-ćih novinarskih ekipa od ranog jutra stizale su u Memorijalni centar, kao i uvijek kada bi svoj dola-zak u dolinu bosanske tuge najavio neki visoko-pozicionirani međunarodni zvaničnik, s namjerom da se pokloni žrtvama, pruži podršku porodicama ubijenih i izrazi žaljenje zbog propusta, koga je svijet napravio 1995, što je rezultiralo genocidom.

Ovoga puta čekali smo prvog čovjeka najmoć-nije svjetske organizacije, pod čijom su zastavom prije 17 godina upravo na tom mjestu, prepoznajući indolentnost međunarodne zajednice, srpske sna-ge pod komandom haškog optuženika Ratka Mla-dića, krenule u krvave zločinačke pohode, koji su dostigli razmjere genocida. Čekali smo general-nog sekretara UN, Ban Ki Muna. To je prvi visoki zvaničnik Svjetske organizacije, koji je dobio prili-ku i saglasnost porodica nastradalih da položi vijen-ce i oda počast žrtvama. Njegov prethodnik, Kofi Anan, 1999. godine boravio je u Sarajevu, kako bi prisustvovao rođenju 6-milijarditog stanovnika pla-nete, kojem je bio kum. Potočare nije posjetio. U sep-tembru 2010, nekadašnji komandant UMPROFOR, francuski general Filip Morion, stigao je u Potočare s namjerom da obiđe Memorijalni centar i pokloni se žrtvama, ali su mu to onemogućile, uz poruku da je tu nepoželjan za majke i supruge žrtava genocida.

Strogi protokol i upozorenje, prilike za novinarska pitanja, neće biti.

I dok su helikopteri kružili iznad Potočara, pribli-žavajući se čistini u neposrednoj blizini mezarja, gdje su trebali sletjeti, u susret mi je išla majka Rufeida. Ovog 11. jula u Potočarima je ukopala 18-godiš-njeg sina-jedinca, svog Razima. Razgovarale smo u njenom pustom domu, u Milićima nekoliko dana pri-je dženaze. Rekla mi je tada: „Samo da ga ukopam.... Lakše mi je što sam ga našla, pa makar, eto i nekoli-ko košćica dok sam živa, jer njega poslije mene više

nema ko da traži. A, majka će njemu na mezar dolaziti svakih 15 dana....“ I baš toliko je prošlo od dženaže. Bio je 26. juli. Dok smo se pozdravljale, na njenom licu blagi osmijeh i neopisiva tuga u očima: „Sanjala sam noćas svoga sina, pa sam jutros jednog komšiju zamolila da me doveze, da ga majka obiđe“, priča mi Rufeida, baš u trenutku kad sam zaustila da je pitam, da li je i ona došla u Potočare, kako bi se sreća sa generalnim sekretarom UN. Kaže mi da nije ni znala da on dolazi i da on njoj nije ni važan: „Moga sina, nema, pa nema“, prošapta opet drhtavim glasom. Zagrla me snažno i krenu sporim korakom ka brežuljku gdje je mezar njenog Razima, prema mjestu gdje je sada, pod zemljom, sve što voli i što joj je važno, ostavivši iza sebe galamu, novinare i tamo nekog generalnog sekretara UN, sa željom da samo tišina Potočara bude svjedok njenog nijemog razgovora sa sinom.

Pod dojmom tog susreta, dok su mi, čini mi se, bolno iskrene riječi jedne majke, koja je zauvijek izgubila svog jedinca, svoju radost, zbog koje je živjela, razdirale dušu, dok mi je zvuk helikoptera parao uši, samo jedna misao dala je ton i emociju tom danu i mom reporterskom zadatku: pa, tako je malo trebalo da majka Rufeida i još hiljade njih ne moraju gorko zaplakati i ostati nesretne zauvijek... samo nekoliko letova tog jula 1995, možda je moglo ublažiti tragediju. Isto su tako u julu 1995, stanovnici enklave Srebrenica gledali u nebo, molili se i gajili posljednju nadu da će se odnekud začuti isti ovakav zvuk helikoptera i aviona... Nažalost, nisu ih dočekali. Svijet ih je izdao...

U godinama koje su slijedile, loptica odgovornosti prebacivana je preko stola, a sad je ovdje u Potočarima mnogo više mrtvih, nijemih svjedoka te izdaje, nego živih ljudi, koji su od UN očekivali spas.

Majke, koje su te 1995, strepile za svoje sinove i od vojnika UN vojnika očekivale zaštitu, 17 godina kasnije, očekivale su odgovore na mnoga pitanja. Prije svega, očekivale su ih, ali izostale su riječi izvinjenja prvog čovjeka UN, u ime ove svjetske organizacije, koja je propustila barem pokušati da zaštiti tolike ljudske živote. Ni ovoga puta, osim priznanja da je UN napravio propuste, da je Srebrenica velika tragedija, ove žene, nisu mogle čuti ništa novo o eventualnim istragama zbog propusta pojedinaca ili cijelog lanca ljudi unutar najmoćnije svjetske organizacije, o političkoj, moralnoj i svakoj drugoj odgovornosti nekih zapadnih zemalja i

njihovih zvaničnika, a koje bi podrazumijevale sankcije, kao satisfakciju za žrtve.

Ipak, reći će mnogi, značajan događaj, 17 godina nakon genocida, u Potočarima zajedno majke-svjedoci genocida i izdaje međunarodne zajednice i generalni sekretar UN, Ban Ki Mun, prvi čovjek organizacije koja je u julu 1995. godine propustila izvršiti dio svoje obaveze prema Srebrenici, proistekle iz Međunarodne konvencije o sprečavanju i kažnjavanju genocida, a čemu je u prilog išlo to što je svijet izbjegavao ovaj zločin nazvati genocidom.

Ban Ki Mun se tog dana suočio sa rezultatima pogrešaka i kukavičluka svojih prethodnika. Kao čovjeka, dirnulo ga je suočavanje sa istinom o julu 1995, o kojoj u Potočarima svjedoči 5651 nišan, tišina koja lomi srce i vječna tuga i opravdan gnijev majki ubijenih podrinjskih sinova. Ali, jednako kao i svi drugi međunarodni zvaničnici, pažljivo je odabrao riječi, koje ni poslije toliko godina ni na jednu međunarodnu adresu nisu poslale jasnu optužbu da je zakazala, dok se Srebrenica gušila u krvi svojih Podrinjaca.

„Vjerovatno nigdje u svijetu ne postoji mjesto, koje bi za generalnog sekretara UN bilo bolnije i tužnije posjetiti. Srebrenica je zločin, zločin koji se desio u našem dobu. Želim zato iskazati svoje duboko poštovanje porodicama i žrtvama“.

Kazao je Ban Ki Mun. Članice srebreničkih udruženja, kao i udruženja koja okupljaju porodice ubijenih iz drugih gradova BiH tokom polusatnog razgovora sa njim izrazile su svoje nezadovoljstvo što svijet ne reagira na uporno negiranje zločina genocida, zatražile su da se utvrdi čija je odgovornost to što je vojna intervencija svijeta 1995. godine izostala, ali i utvrđivanje odgovornosti bivše glavne tužiteljice Haškog tribunala, Karle del Ponte zbog pristajanja na zabranu objelodanjivanja važne dokumentacije i uništavanja odjeće, nekih predmeta i dokumenata njihovih najbližih, pronađenih u masovnim grobnicama.

„Da je bilo njih, da nam pomognu 1995, sad ovdje ne bi ležale tolike nevine žrtve“. Razmišljala je naglas Kada Hotić, članica udruženja Pokret-majke enklava Srebrenica i Žepa: „On se nije izvinjavao. Samo je izrazio žaljenje... on je samo došao da se isplače s nama. Mi smo siti suza. Nama ne trebaju suze. Mi želimo brzu akciju“. Kazala je.

Te 1995, od pripadnika UN, ove žene očekivale su i tražile zaštitu. Nisu je dobile. Ovoga puta, tražile su konkretne akcije, koje bi zadovoljile

pravdu, ublažile njihovu patnju i kaznile odgovorne za genocid.

„Ipak su Ujedinjene nacije svjetska organizacija. Kao žrtve, zbog nekih novih pokušaja masovnih zločina, zbog nekih novih žrtava, nadamo se da ćete se potruditi da u očima nekih novih žrtava budete zaista jedna velika i časna organizacija. Da vam obraz ne ostane ukaljan, kao što je ukaljan bio u Srebrenici“, poručila je Kada Hotić generalnom sekretatu.

Ban Ki Mun je kazao da UN čine sve da se propusti napravljeni u Srebrenici ne ponove bilo kad i bilo gdje.

„Ne želim da se za 20 godina moj nasljednik na mjestu generalnog sekretara mora izvinjavati za propuste u Siriji, koji su doveli do krvoprolića i stradanja civila“, kazao je on. „Moramo naučiti lekciju iz Srebrenice. Stojeći pred ovim žrtvama, još jednom obećavam da ih nećemo zaboraviti. Apeliram, odajmo im počast kroz naša sjećanja, a osigurajmo im pravdu našim djelima“.

Slučajno ili ne, ali baš tada, kad smo mislili da je posjeta generalnog sekretara događaj dana, odmah nakon što je njegov avion uzletio, prostrujala je vijest koja se čekala godinama: istražitelji Instituta za nestale osobe BiH locirali su masovnu grobnicu u krugu nekadašnje baze UN u Potočarima, o čijem postojanju su, osim preživjelih žrtava, posvjedočili i neki holandski vojnici, koji su prije napuštanja baze, 21. jula 1995. godine, uz odobrenje iz vrha UN tu pokopali nekoliko žrtava. Takvih lokacija, prema nekim saznanjima, trebalo bi biti još. Postavlja se pitanje, zašto se toliko godina čekalo da se poslije četiri bezuspješna pokušaja konačno daju prave koordinate za ovu grobnicu? Nekih nedoumica bilo je i kada je ekshumacija počela: za razliku od više od 500 do sada otvorenih grobnica u tom dijelu Podrinja, a s obzirom da su žrtve tu ukopane uz odobrenje UN i uz prisustvo holandskih vojnika, iz nekome poznatih razloga, tv ekipama je bilo zabranjeno snimanje, a članovima porodica prisustvo u blizini same grobnice, dok je vršena potraga za tijelima. Zašto se toliko dugo čekalo, bilo je pitanje koje su novinari postavili i holandskom ambasadoru u BiH, koji je bio prisutan. Odgovor je izostao...

Ekshumacija je trajala jedan dan i pokazala ono što se i očekivali na osnovu ranijih saznanja. Pronađeni su posmrtni ostaci dvojice starijih mušakraca, jedne starije i jedne mlađe ženske osobe, koji su, najvjerojatnije, u Potočare dovezeni iz bolnice, te

vrlo oskudni, ali, za DNK analizu dovoljni posmrtni ostaci, odnosno koščice tek rođene bebe. Tek što je udahnula ovaj svijet, na tren osjetila majčin zagrljaj i zaplakala, njen nevini život, ugašen jena najbrutalniji način. O ovom monstroznom ubistvu, koga je u krugu baze UN izvršio pripadnik Vojske RS, koji se, kao i mnogi drugi, 13. jula nalazio među hiljadama uplašanih civila, osim nekoliko pripadnika holandskog bataljona, svjedočile su i brojne žene, koje su se u trenutku poroda nalazile u blizini bebine majke. Među njima je bila i Kada Hotić:

„Svitalo je. Prolazila je druga noć, koju smo proveli u Potočarima. Bilo je jezivo. Tišina, tišina, odjednom neki krik i zapomaganje. Onda opet tišina, pa pucnji i jauk. Samo smo čekali da svane. Držala sam se uz svoga muža, brata, njegove kćeri i snahu. Bojali smo se da se negdje u masi ne zagubimo. Svijet je bio preplašen. Već smo se svega nagledali. I kad nekog odvedu, kad neko nastrada, samo se šapatom prenosila vijest... Dođe nekoliko vojnika i odvedoše moga brata. Nikad se više nije vratio. Onda se prolomi jecaj neke žene i potom šapat... zaklaše joj sina... 13 godina... Odjednom žena zapomaga, kažu, porodi se. Beba zaplaka i one ženice okolo priletiše da pomognu. A onda, priđe jedan naoružani vojnik. Nešto je opsovo, promrmljo... stade na bebu, zgnječi je... izbezumismo se i zanijemimo svi.

Ta žena šuti... kažu da je svekrva sa njom bila. Šuti i ona, šuti okolo narod, šutim i ja, svi šutimo...“

Konačni pronalazak grobnice sa posmrtnim ostacima civila Bošnjaka u krugu nekadašnje fabrike akumulatora u Potočarima, ponovo otvara pitanje, šta su pripadnica UN, odnosno holandskog bataljona u julu 1995, propustili napraviti, kako bi barem pokušali umanjiti razmjere stradanja i o čemu još sve ove godine uporno šute?! Pronalazak grobnice, rezultat je upornog traganja članova Instituta za nestale BiH, svjedočenja preživjelih i informacija, koje su dali holandski vojnici, ili su našoj zemlji dostavljenje iz Instituta iz Holandije i tamošnjeg Ministarstva odbrane. Tvrdnje iz izvještaja da su žrtve umrle prirodnom smrću, zbog starosti, gladi i iscrpljenosti, demantirao je pronalazak jedne lobanje, za koju je vještak sudske medicine utvrdio da su na njoj vidljivi tragovi nasilne smrti, odnosno oštećenja nanesena dok je osoba još bila živa. Sasvim sigurno, bilo je i onih koji su umirali prirodnom smrću, ali je daleko veći broj onih, koji su umirali od

posljedica ranjavanja, odnosno težine zadobijenih povreda. Mogućnost da možda prežive uskraćivala im je činjenica da im Holanđani nisu željeli pružiti pomoć. Sadik Selimović bio je jedan od ranjenika, koji su nakon evakuiranja iz bolnice u Srebrenici, pod vedrim nebom, prepušteni na milost i nemilost srpskih vojnika, proveli dva dana i dvije noći: „Imam osjećaj, dok im sam zločinac, Ratko Mladić nije dozvolio da nam priđu i daju po jednu tabletu, 12. jula ujutro, nisu nam uopšte ni prilazili, niti obraćali pažnju na nas“.

Sudbina ranjenika, koji su se nalazili u Potočarima, nažalost, nije bila predmet brige i interesovanja holandskih bolničara. Oni su se ograđivali svojim mandatom, uz obrazloženja da to podrazumijeva samo pružanje pomoći njihovim ranjenim vojnicima i osoblju.

Sasvim jasno holandski vojnici, pred generalom Ratkom Mladićem, gubili su, ne samo svoj autoritet, već i ljudskost. Mladić je zabranio da bilo ko, osim srpskih snaga evakuira ranjene. Bez da su se i pokušali suprotstaviti, holandski vojnici prihvatili su njegove odluke kao naredbe, bez pogovora. Ta navodna evakuacija, nažalost, za većinu njih značila je smrt. O tome je na suđenju Mladiću svjedočila njemačka bolničarka, Kristin Šmit, koja je kao predstavnica Ljekara bez granica u dva navrata u Potočarima od Mladića izričito zahtijevala da evakuaciju ranjenih preuzme ta međunarodna organizacija, što je on odbio.

U Potočarima, pred očima holandskih vojnika, nije ubijeno samo novorođenče, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u krugu nekadašnje fabrike akumulatora, odnosno baze UN, o čemu svjedoče brojni iskazi preživjelih:

„Jedna žena pokušava da umiri dijete možda od 2-3 mjeseca. Dijete plače, vrišti... Jedan vojnik joj nešto opsova i prodera se na nju: 'ušuti to dijete', a ona, jadna, ko da sad čujem taj njen uplašeni šapat, kaže: 'a, šta da mu radim, šta mu ja mogu'... Joj, kojom je brzinom došao do nje, zgrabio dijete i ode. Rekao je samo: 'neće više plakat'...“

Holandski vojnici su 12. jula 1995. godine, u blizini baze u Potočarima pronašli još devet mrtvih tijela. Određenih informacija o lokaciji gdje su oni ukopani je bilo, ali grobnica do sada nije pronađena. O ovoj egzekuciji, nedavno je u Haškom tribunalu, na suđenju komandantu Glavnog štaba VRS, Ratku Mladiću, svjedočio bivši pripadnik holandskog bataljona Elco Koster: „Kad smo stigli na tu lokaciju, u blizini tzv.

'bijeke kuće', u koju su srpski vojnici već ranije odvodili muškarce, vidjeli smo devet leševa. Na tijelima su bile rane od metaka i to s leđa. Oni nisu mogli biti ubijeni puno prije toga, jer je krv, koja je izlazila iz rana i bila na odjeći bila svježa. Nije bila osušena. Ti ljudi su bili odjeveni kao civili“.

Tijela Bošnjaka ubijenih u Potočarima, koja su holandski vojnici pokopali prije napuštanja baze, fotografisana su. Međutim, navodno filmovi su tokom izrade u laboratorijama holandske vojske, greškom uništeni. Tako da dio važne dokumentacije koja bi olakšala potragu za nestalima, nedostaje. Podsjećanja radi, holandska Vlada zabranila je svojim vojnicima da objave izvještaje o onome što su vidjeli u Potočarima. Zašto je komandant snaga UN, general Bernar Žanvije prvobitno odbio zahtjev Tomasa Karemansa za zračnu podršku? Kome je palo napamet da zahtjev za intervenciju odbije zbog navodno, pogrešnog formulara? Ko je naredio da se NATO avioni nakon polijetanja ipak vrate u bazu u Italiji, jer su srpske snage zaprijetile likvidacijom holandskih vojnika i granatiranjem baze u Potočarima? Da li je moguće da je avionima baš tada ponestalo goriva? Zašto su Holanđani napuštali svoje položaje i nisu blagovremeno slali izvještaje o stanju u enklavi? Sve su to pitanja koja bi zauvijek mogla ostati bez odgovora.

Ipak, sasvim sigurno, još je mnogo načina na koje bi država Holandija mogla i morala pomoći u rasvjetljavanju događaja u Potočarima, iz jula 1995, kao i u traganju za nestalima. Član Kolegija direktora Instituta za nestale osobe BiH, Amor Mašović kaže: „Ostaje nam da se nadamo da će se još neki holandski vojnici ohrabriti i reći neka svoja saznanja, ili da će Vlada Holandije konačno izaći sa potpunom istinom o onome što se događalo u Srebrenici, u julu 1995“.

„Zbog Bosne, na kocki su stabilnost međunarodnog poretka i principi civilizacije. Ja nisam uvjeren da će se prekretnica kojoj smo se nadali desiti, i ne mogu nastaviti učešće u pretvaranju da

se štite ljudska prava". To je napisao u svojoj ostavci na mjesto specijalnog izvjestitelja UN za ljudska prava, Tadeuš Mazovjetski, 27. jula 1995. godine. Jedini zvaničnik međunarodne zajednice koji je svojom ostavkom, kao moralnim činom, optužio međunarodnu zajednicu zbog ravnodušnosti, ignorancije i neefikasnosti UN da makar pokuša spriječiti genocid u Srebrenici. Tek 1999. godine, nakon izvještaja tadašnjeg generalnog sekretara Kofija Anana, Ujedinjene nacije prihvatile su dio odgovornosti za propuste u sprečavanju zločina u Srebrenici. Nakon izvještaja holandskog Instituta o masakru u Srebrenici i ulozi i odgovornosti holandskog bataljona, vlada Vima Koka podnijela je kolektivnu ostavku. Odbila je, međutim, izviniti se žrtvama, uz obrazloženje da su njene trupe bile pod komandom UN.

Prebacivanje loptice odgovornosti i odluka holandskog Ministarstva odbrane da prije nekoliko godina odlikuje svoje vojnike za navodnu hrabrost iskazanu tokom njihove misije u BiH i Srebrenici, otvorile su pitanje, može li se i na koji način odvojeno posmatrati odgovornost holandskih vojnika, vojnog vrha i Ujedinjenih nacija. Sve ono što nam je kazao Hasan Nuhanović, nekadašnji prevodilac u bazi UN u Potočarima, ide u prilog tome da su komandant holandskog bataljona, Tomas Karemans i njegovi vojnici jednostavno predali grad i ljude srpskim snagama:

„Karemans sve što je uradio, uradio je u skladu s onim što je htio ili tražio Ratko Mladić. Čak i više od toga. Ljudi koji su se nalazili u unutrašnjem dijelu baze su bili na sigurnom, a holandski bataljon je samoinicijativno odlučio da ih istjera iz baze i preda u ruke srpskoj vojsci“. Nakon toga, u Potočarima, ubijen je veliki broj dječaka i muškaraca, među njima Hasanov 19-godišnji brat i otac, te brojne žene, među kojima je bila i Hasanova majka. Njih troje ukopani su u mezarju Memorijalnog centra Potočari. Hasan je pokušao spasiti svog brata, dopisavši ga na spisak naših ljudi uposlenih u bazi. Njegovo ime, flomasterom, prekrizio je zamjenik komandanta holandskog bataljona, Robert Franken. Muhamed je odveden i ubijen. Iz baze je odvedeno i više od 230 ljudi sa spiska koji je, tada im je rečeno, trebao biti garant da će preživjeti, jer će ga Holanđani prosljediti u Zagreb. Nažalost, spisak je prekasno napustio Potočare, tek 21. jula, sa konvojem vojnika i osoblja UN, kad su ti ljudi, zajedno sa još stotinama odvedenih iz Potočara već ležali mrtvi negdje u Orahovcu, Grbavcima, Pilici ili Branjevu....

Holandski vojnici, dakle, bili su svjedoci stravičnih prizora ubistava, odvođenja, silovanja i razdvajanja porodica pred bazom UN, gdje je oko 35.000 ljudi čekalo evakuaciju.

Nakon što su posljednje grupe civila 13. jula popodne napustile Potočare, prisjeća se Hasan Nuhanović, holandski vojnici ponašali su se kao da samo nekoliko sati i dana ranije nisu svjedočili patnji i užasu, koje su, umjesto adekvatne reakcije, samo pasivno posmatrali:

„Puštali su glasnu muziku, pili su pivo. Tu noć odmah došao im je konvoj sa pivom. Bili su sretni... I meni su nudili šteku Marlbor a i gajbu piva. Rekao sam im, da li ste normalni... pa prije nekoliko sati je moja porodica predata Srbima koji će ih ubiti. Vi ste ih predali. I šta sad, ja trebam da budem sretan...“

Preživjele žrtve i članovi porodica ubijenih, tužili su Ujedinjene nacije i Holandiju zbog propusta da spriječe genocid. Posljednjih pet godina tim holandskih advokata i advokata iz Mostara pokušava dokazati njihovu odgovornost, ali Vrhovni sud Holandije u aprilu ove godine odlučio je da UN imaju imunitet od sudskog gonjenja, te da se ni na jednom sudu ne može dokazati odgovornost svjetske organizacije. U oktobru ove godine tužba protiv UN i Holandije će biti predata Evropskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu. Holandski vojnici bili su dio lanca UN, a članove te svjetske organizacije od sudskog procesa zaštitio je imunitet. Tužbu protiv države Holandije prošle godine dobila je porodica Mustafić čiji je jedan član ubijen, iako je bio radnik pri bazi UN, te Hasan Nuhanović, kojem su iz Potočara odvedeni, a potom ubijeni majka, otac i brat.

Kad je zločin genocida nakon pada Srebrenice počinjen, zapadne sile izbjegavale su nazvati ga pravim imenom, kako bi izbjegle svoje obaveze proistekle iz Konvencije o kažnjavnju i sprečavanju genocida, koja je podrazumijevala vojnu intervenciju. Kad su Srebreničani slali apel za pomoć, nisu ih čuli. Kada ih je trebalo zaštititi, kao da ih nisu vidjeli. Onda kad su vjerovali da će pod zastavom UN svojim autoritetom spasiti živote njihovih najdražih, svijet ih je izdao. Nema zato nevinih kada je Srebrenica u pitanju, osim onih, koji leže nijemi u Potočarima, onih, čije kosti još trunu po grobnicama, onih koji za njima tragaju i onih, koji su u julu 1995. prošli ovozemaljski pakao Srebrenice.

Oluja, novi vetrovi

PIŠE: SLOBODANKA AST

Prošao je domoljubni amok. Ovogodišnja proslava ratne akcije "Oluja" u Hrvatskoj je po mnogočemu najavila da ovaj državni praznik prate neki novi vetrovi. Najzaslužniji je svakako predsjednik Ivo Josipović koji je i svojim govorom u Kninu i porukom "moramo se pokloniti i srpskim žrtvama" konačno, 21 godinu od početka rata i 17 godina od njegovog završetka, dao tačnu i ohrabrujuću intonaciju koja bi mogla da bude uslov za trajno i iskreno pomirenje Srba i Hrvata. I govor premijera Zorana Milanovića istim povodom bio je takođe značajan politički iskorak prema Srbima u Hrvatskoj.

Govore Josipovića i Milanovića neki ugledni hrvatski analitičari smatraju najznačajnijim političkim događajem u poslednje vreme.

Obeležavanju "Oluje" u Kninu ovog 5. avgusta prisustvovao je i Veljko Džakula, jedan od lidera srpskih pobunjenika u zapadnoj Slavoniji, što je takođe jedan od znakova na putu pomirenja. Vrlo oštra javna polemika Ive Josipovića i Milorada Pupovca, predsednika Srpskog narodnog vijeća koja je usledila posle ovog događaja, ne umanjuje značaj kninskih poruka.

Država je ove godine mnogo skromnije obeležila godišnjicu akcije Oluja koji se zvanično, patetično i po malo rogobatno, zove Dan pobjede i domovinske zahvalnosti. Kao i ranije, treštalo je u Tomsonovim Čavoglavama, ali širom Hrvatske - bonaca. Bilo je i nezadovoljnika, prvenstveno branitelja, učesnika rata, koji su protestovali što se, kako oni poručuju, "minimiziraju i prešutkuju njihovo herojstvo, žrtve i zasluge za pobjedu i samostalnost lijepe naše".

Naravno, gotovo da nije bilo novina koje nisu imale specijalni dodatak ili fotoreportažu o tog "veličanstvenoj vojnoj akciji kojom je okončan rat". I, naravno, nema tog političara ili analitičara koji će i domovinski rat, i "Oluju", u onim bitnim tačkama dovesti u pitanje: za rat na prostoru Hrvatske, ali i bivše nam zajedničke domovine, krivi su JNA,

Slobodan Milošević i velikosrpska ekspanzionistička politika i samoubilički i iracionalni pokušaji da se sačuva bilo kakva Jugoslavija.

PODSEĆANJE

Indikativno je, međutim, da su baš na praznik, na hrvatski Dan pobjede i domovinske zahvalnosti, koji je donedavno obeležavan prvenstveno kao praznik u slavu branitelja, neki ugledni mediji progovorili o zločinima počinjenim u "Oluji".

U mnogim medijima čuju se tonovi koji su zapravo eho poruka koje već 20 godina šalju Vesna Teršelić, Žarko Puhovski, Zoran Pusić, Drago Pilsel, osvedočeni mirovnjaci, istinski borci za ljudska prava koji su u Hrvatskoj godinama žigosani od jednog dela javnosti i proglašavani za izdajnike i strane plaćenike.

Na sam dan pobjede neki ovdašnji novinari podsetili su javnost na hrvatske "junake" koji su u leto 1995, ubijali srpske starce po zabitim selima. A ta starčad je, kako piše Miljenko Jergović, poverovala u lažni i lažljivi vrhovnikov apel da ostanu i obećanje da im se neće desiti nikakvi zlo, dano u ime hrvatske vlasti i svih građana Hrvatske.

I Davor Butković, drugi komentator Jutarnjeg lista upozorava povodom obeležavanja "Oluje" da se "niko osim pokojih novina nije skandalizirao nad podatkom da je Siniša Rimac, jedan od ubojica porodice Zec, dobio viši vojni čin", da je telohranitelj notornog ratnog zločinca Mladena Naletilića - Tute izudarao uglednog advokata Slobodana Budaka u jednom od elitnih zagrebačkih hotela, da je grupa kasnije osuđenih ratnih zločinaca, u restoranu, u centru Zagreba, pretukla Stipu Šuvara...

"Krivci za te stračne događaje nisu nikada ozbiljno procesuirani", podseća Butković.

U mnogim tekstovima povodom jubileja jedan od glavnih akcenata je na kažnjavanju ratnih zločinaca, na činjenici da su mnogi od tih znanih i neznanih zločinaca koji su pobili nedužne ljude ostali nekažnjeni, a svoje zločine su ostavili u amanet čitavoj naciji, kolektivnom pamenju i - griži savesti.

KULTURA RATA

Butković naglašava da su na talasu ratne pobe-
de hrvatskim društvom zavladaile drugačije vred-
nosti nego što su mnogi građani očekivali. Po nje-
mu, te "vrednosti" su strahovito negativno utica-
le na Hrvatsku: vojni trijumf je stvorio opasni višak
samopuzdanja na savim pogrešnim mestima. Svo-
ju analizu kulture rata Butković počinje čišćenjem
pred sopstvenim vratima, od hrvatskih medija:

"U ratno vrijeme urednici hrvatskih medija ohrab-
rivali su novinare koji su se s fronta vraćali s
komadom krvavog mesa u ustima..."

Posle ove faze "krvosjedničkog novinarstva",
kasnije, u mirnodopsko vreme, nije usledila profes-
ionalna edukacija novinara, pa je došlo do pada pro-
fesionalnih standarda i u novinama i na televiziji.

Po njegovom mišljenju, hrvatsko novinarstvo
je po kvalitetu sadržaja "značajno lošije nego u
komunizmu".

Govoreći o kulturi rata Butković analizira i
narodnjake, i sport kao fenomen državnog i poli-
tičkog prijekta, to je i priča o teroru džipova i luk-
suznih kola koja se parkiraju bilo gde i bilo kad, o
toj novoj vrsti bahatosti i opet o - korupciji. Da li
se kao u ogledalu, prepoznajemo u svim ovim sli-
kama? Butković kaže da je kultura rata i na sim-
boličkoj i na sadržajnoj ravni, najgori kolateralni
fenomen hrvatske borbe za samostalnost.

Na godišnjicu "Oluje" neki mediji su podseti-
li građane i na političko nasilje, na poništavanje
izborne volje građana, na progon neistomišljeni-
ka, prisluškivanja i brda tajnih dosijea, na plimu

Težina lakih nota

ROKER NACIONALNE POLITIKE

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Od neverovatnih, afektivnih, uvredljivih, primitivnih,
patriotskih, mrziteljskih, ali i onih prijateljskih, nostal-
gičnih, bolnih izjava, samo je korak do novog susre-
ta, govore nam još sveža sećanja na istupe ex jugo-
slovenskih muzičara s početka poslednje balkanske
klanice i njihovu docniju krajnju relativizaciju. Bilo je
zaklinjanja poput "nikad i ni za šta", ali i pomirenja,
"bilo je teško, pucalo se", "mislimo o budućnosti", ili
"pevaću za one koji me vole". Bilo je mnogo ponovnih
susreta, preko "grane" su prvi otišli Partibrejkersi, u
Sloveniju, 1992, dok je još besneo rat, potom Bajaga,
pa Đorđe Balašević koji je uložio dosta truda u jed-
nu primitivnu šovinističku budilicu ("Laku noć, bra-
ćo Janezi / Shvatam vas, sve su to geni / Mame vas
habsburski kavez / Neko je rođen da šeni..."), Elek-
trični orgazam, Zdravko Čolić. Došli su u Srbiju među
prvima deca Taša, Atomsko sklonište sa Brunom Lan-
gerom, potom i mnogi drugi; prelomni događaji bili
su spektakularni koncerti Indeksa u Sava centru
u aprilu 1998, i trijumfalni povratak Arsena Dedića
2005. Svirali su u Beogradu Kemal Monteno, Darko
Rundek, Ibrica Jusić, Zoran Predin, Parni valjak, KUD
Idijoti. Pod pretnjama mladih, vaspitno zapuštenih

klerofašista i pojačanim obezbeđenjem, nastupio je i
Dino Merlin.

Polovinom jula zagrebački, a zatim i srbijanski medi-
ji preneli su najavu frontmena Riblje čorbe Bore Đor-
đevića da će sa svojim bendom svirati u zagrebačkoj
Areni, koju će bez problema napuniti do poslednjeg
mesta. Ali, neće to ići lako, ne bi, kaže on, da "tezgari"
i ulazi na mala vrata, otišao bi jedino kao predstavnik
države Srbije.

"Rekao sam da bih svirao u Zagrebu samo ukoliko
naša država ima interes da me pošalje tamo. Prista-
jem da odem u Hrvatsku, ali zvanično, kao predstavn-
nik naše zemlje. Budući da ćemo uskoro dobiti vladu,
a samim tim i novo Ministarstvo kulture, neko bi
morao da nas predstavlja na kulturnom planu u regi-
onu, a iskreno, ne vidim nikog boljeg od 'Riblje čorbe'.
Nikada ne bih prihvatio poziv neke tamošnje organi-
zacije. Ma, nema tih para", nedvosmislen je Đorđević.

Pomenu i novac, koji je "važan samo zato što mi
živimo od sviranja". Veruje da, "'Riblja čorba' može
dostojno da reprezentuje Srbiju u Hrvatskoj", ali oče-
kuje poziv sa vrha.

korupcije, na zaboravljene fizičke napade na druge i drugačije, na nerešena ubistva, prave političke i nacionalističke likvidacije...

Ovakvi samokritični tonovi, ovakvo hrabro suočavanje sa prošlošću na "dražvani praznik", ali i inače, u našim najuticajnim medijima nisu se mogli čuti. Da li zbog neprirodnih koalicija ili "viših nacionalnih interesa"?

Glavni akteri sličnih drama u našoj bliskoj predratno-ratnoj i poratnoj prošlosti kod nas su prošli "kao pas kroz rosu": oštre medijske, javne, a kamoli pravne osude, nije bilo. Naprotiv, evo ih opet na javnoj sceni, doživeli su neverovatno politički comeback, pa se čak narcisoidno busaju u grudi da su najbolji i najpopularniji političari. I sve to prolazi bez komentara, kao da svi zajedno, i mediji i javnost, bolujemo od teškog oblika kolektivne amnezije.

MALO MISTO

Političari i analitičari su rekli svoje povodom "Oluje", državnog praznika nazvanog Dan pobijede i

domovinske zahvalnosti. Utisak je da su i "obični ljudi" rekli svoje poslovičnom "hrvatskom šutnjom" o pobjedi i domovinskoj zahvalnosti. Više je reči bilo o nezaposlenosti, neisplaćenim zaradama, predstojećim privatizacijama i nezapamćenoj suši.

U "malom mistu" Starigrad na ostrvu Hvaru, ove godine je na godišnjicu "Oluje" bilo vrlo tiho. Ranijih godina u nekadašnjem "beogradskom naselju", gde su kuće za odmor imali brojni beogradski novinari, književnici, glumci, operski pevači, profesori, naučnici, pa i estradne zvezde... novi vlasnici kuća, dobrim delom dragovoljci domovinskog rata, su bučno, uz zastave i plakate proslavljali godišnjicu "Oluje", 5. avgust: na obali je podizana tribina, a uz zaglušujuće zvuke prigodne narodnjačko-domoljubne muzike, iće i piće obeležavao se Dan pobjede.

Politički i drugi vetrovi promenili su pravac, a došla je i kriza. Na mnogim kućama ovog leta natpis: "Na prodaju".

"Na predsedniku Tomislavu Nikoliću i novom ministru kulture je da nas zvanično pošalju u zagrebačku Arenu, a ja ću, kao i uvek, pevati s tetoviranim srpskim grbom na levoj mišici. Nadam se da se niko od mojih fanova ovde zbog toga neće osetiti izdan i prodan", naglašava roker koji se diči državljanstvima Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine.

Đorđević veruje da bi, baš u vreme nastojanja, ili bar proklamovane želje za poboljšanjem imidža u regionu, šef države trebalo njega da neformalno imenuje za kulturnog atašea, da "Riblja čorba" bude, valjda, nešto kao državni rok bend, ma koliko to kontradiktorno zvučalo; na budžetu, kao, recimo, Orkestar Garde. I onda se on, počasni građanin Knina s početka devedesetih pojavi u Zagrebu i kaže: "Nije mi žao što sam pljuvao Hrvate!". I zapeva ijekavski, kao 1995, kada je bio traumiran padom Krajine. "Bilo je izdaje/Niko ne priznaje/Majko širi noge obadvije/Da se vratim gde sam bio prije".

Nacionalno buđenje najsrpskijeg rokera bilo je možda i neočekivano za muzičara koji je prijateljski dočekivan diljem bivše Jugoslavije, bundžiju koji je pevao o ljubavi, slobodi, kritikovao vlast. Antibirokratsku revoluciju i šenlučenje po ulicama dočekao je u majici sa likom Slobodana Miloševića, kao pripadnik spisateljsko-muzičarske bande koja je izgarala u borbi za jedinstvo Srba, ološa koji je propovedao mržnju i pozivao u rat za objedinjenje srpskih teritorija, a

drugih nije bilo (Bran Crnčević, Momo Kapor, Dušan Prelević, Oliver Mandić, utekli Nele Karajlić). Pomenu ta majica postala mu je preuska, a idol isuviše *light*; otpisao je Juri Stubliću, glasom naroda, istiniti odgovor na njegovu "E, moj druže beogradski": "E, moj druže zagrebački / Evo nas kod vas u pljački / Mi ćemo vas opljačkati / A vi ćete svi plakati". Drugovao je sa Arkanom, Radovanom Karadžićem i viđenijim prekodrinskim Srbima.

I kad se obračunavao sa idolom čije je mane naknadno otkrio, nije pogrešio stranu, postao je ugledni član državotvorne Demokratske stranke Srbije. Posle pada Slobodana Miloševića dobio je prvo i jedino (zasad?) državno nameštenje, postao je savetnik ministra kulture Dragana Kojađinovića.

Nije najavljena nikakva smotra kulturnih dostignuća država regiona, na koju bi mogao da ga delegira Tomislav Nikolić, umislio je svoj nacionalni, reprezentativni angažman. Možda, ipak, nije sve izgubljeno, predsednik Srbije Tomislav Nikolić, stranački radnik SRS na terenu u Istočnoj Slavoniji, ministar kulture Braca Petrović, zagovornik upravo đorđevićevske *patriotske umetnosti*, poštovalac Radovana Karadžića i monstuma Milana Lukića, Đorđević, Kninjanin u duši, vlasnik pasoša neumrle RSK ("Plači, voljena zemljo / nebo za mnom jeca / Ne mogu da se vratim / Vратиće se moja deca"), kulturni ataše. Još da se Nikolić složi sa ovim aspektom spoljne politike.

Putin ruši Medvedeva

Gospodar Kremlja nagovestio da je on, a ne Medvedev, doneo odluku o ratu u Južnoj Osetiji. Zašto Putin ovako grubo potkopava ugled nekoga koga nema razloga da se pribojava - osim, ako se ne boji opadanja prestiža i ideje da bi rastućem sloju nezadovoljnih vlašću predsednika, taj isti Medvedev ipak mogao biti alternativa

“Izgubljeni dan” je naslov tog filma, kojim nekoliko bivših ruskih generala iznebuha nastoji da obelodani “kukavičluk” jednog ruskog bivšeg predsednika, Dmirija Medvedeva - navodno, neodlučnog kad je pre četiri godine, kao šef države, trebalo da komanduje ulazak Rusije u rat. Taj rat, nešto što obećava da vremenom izraste u mit o “obnovljenoj moći i vojnim poredama Putina”, je zapravo prodor trupa Rusije u Južnu Osetiju - u kobnom času gruzijsku autonomiju s ruskim “mirovnom” kontingentom.

U noći između 6. i 7. avgusta 2008, gruzijski autokrata Sakašvili pokušao je blic-krig, nastojeći da “neposlušnu” autonomiju silom podredi centralnoj vlasti Tbilisija. Međutim, upao je u rusku nameštenu klopku. “Neposlušnost” Južne Osetije pothranjivana je iz Moskve. Ona je s visokom verovatnoćom procenila šta će brzopleti Gruzini preduzeti, kad njegovu slabašnu racionalnost nadvlada bujni temperament. Spremivši se, Rusija je čekala i za iščekivanu situaciju imala gotov plan. Trupe koje će ga izvršiti sabrane su i trenirane dugo pre toga u samom susedstvu Gruzije, na severnom Kavkazu.

Postojanje plana vojne intervencije izbilo je na videlo uzgred, uz priču o “kukavičluku” Medvedeva, lansiranu o godišnjici rata za Osetiju. Putinov dubler u Kremlju optužen je što nije “smesta primenio plan”. Oklevanje je koštalo nepotrebno izgubljenih života, rečeno je.

Kampanja vojnih eksperata

“Svi eksperti u ovom filmu slažu se da je to bio tragičan gubitak vremena”, citiran je narator filma. “A šta je trebalo da učine vođe zemlje u tom trenutku? Da ne misle na svoj imidž. Da obustave ponižavajuće konsultacije sa inostranim partnerima. Da shvate da je počeo rat i imaju na umu svoju obavezu zaštite života civila i vojske. To je istinski stvar

velike službene odgovornosti”, citiran je u brojnim prikazima ovog slučaja u štampi narator.

“Izgubljeni dan” sugeriše da su se Medvedev i njegov tim u Kremlju bojali da izdaju ratno naređenje. Učinili su to tek pošto ih je Putin, u času neprijateljstava prisutan na Olimpijskim igrama u Pekingu, “šutnuo u stražnjicu”.

Tu osnovnu poruku, o kukavnom dubleru i istinskom akteru, zbog koje je film, stiče se utisak zapravo i načinjen, ponovio je istupajući u javnosti Rusije general Jurij Balujevski - nekadašnji načelnik Generalštaba, smenjen s dužnosti čim je Medvedev, nedugo pre rata u Južnoj Osetiji preuzeo funkciju predsednika zemlje.

“Ja sam uveren - dok nije bilo podstreka Vladimira Vladimiroviča iz Pekinga, ovde je, da blago kažem, svako bio nečim zastrašen”, izjavio je Jurij Balujevski.

Uz Balujevskog, “tezu o kukavičluku” Medvedeva brani i general Marat Kulakmetov, u vreme događaja komandujući mirotvorcima Rusije u Južnoj Osetiji. I Kulakmetov se “seća” da Medvedev nije postupio kako se očekivalo.

Postojao je plan Generalštaba o postupku u slučaju gruzijske agresije. Kao šef države, Medvedev nije postupao po planu, izjavili su generali.

Da, zvao ga je iz Pekinga

Kikinda: Vrele prilike

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Nije retkost da posle nekog rata, uspeh ili neuspelih ofanziva, demobilisani akteri, umesto da igraju šah ispisuju ratna sećanja i "ispravljaju istoriju". Da je afera svedena na Balujevskog... Međutim, u poseti Rusiji, Kremlju i predsedniku Vladimiru Putinu, u Moskvi je pre nekoliko dana boravio predsednik Jermenije Serž Sargsian. Posle razgovora, domaćin i gost izašli su pred novinare. Štampi, susret je interesantan. Rusko-jermenski odnosi jesu dobra tema. I odnosi Moskva - Jerevan - Baku su tema. Velika tema. U trouglu vrije, već četvrt veka. Kuva se oko Nagorno-Karabaha. Međutim, četvorogodišnjica rata, film, Balujevski i kompanija - motivisali su novinare za pitanje, ko je zapravo odlučio o ratu s Gruzijom - Medvedev ili Putin?

Odlučio je Putin.

U kritično vreme, Putin je telefonirao nominalnom šefu države: "Dmitrija Anatolijeviča sam pozvao dva puta, 7. i 8. avgusta. I ministra odbrane. Diskutovali smo problem", odgovorio je bivši predsednik vlade.

"Neko" u Kremlju pokrenut je na akciju "šutom u stražnjicu" - dato je ovom izjavom za pravo onima koji pomalo vulgarno baš tako predstavljaju slučaj. Dok, Medvedev Nejaki, lojalni sledbenik tvorca ideje o rokadi u vrhu ruske vlasti, ide naokolo (o četvorogodišnjici rata posetio je Južnu Osetiju) i dokazuje da je odluku o ratu doneo lično i na vreme: "Ta odluka (da armija krene u Gruziju) doneta je na vreme, dovoljno brzo da se izbegnu još veći gubici. Uspeo sam da donesem odluku koja je obnovila ravnotežu i donela mir", citiran je.

Jedino pitanje kojim se niko još ne bavi tiče se poremećenih odnosa dvojice u vrhu. Da li Putin, korak po korak, počinje da ruši Medvedeva? Zašto ovako grubo potkopava ugled nekoga koga nema razloga da se pribojava - osim, ako se ne pribojava opadanja sopstvenog prestiža i možda ideje, da bi rastućem sloju nezadovoljnih vlašću predsednika, taj isti Medvedev ipak mogao biti alternativa? Makar i naknadno, pošto je jednu priliku za to propustio na nedavnim izborima.

Dok je u većini gradova Vojvodine lokalna vlast *upodobljavana* onoj na republičkom nivou, Kikinda je - čekala.

Da se čudo desi, da dođe, ili da ne dođe do još jednog „prepakivanja“, da padne kiša, da se skine usev s njiva, da prevladaju naprednjaci ili koalicija oko DS, a najviše - da noć malo ublaži vrelinu koja je, uprkos ublaženim meteorološkim izveštajima, uveliko prelazila +40 stepeni Celzijusovih. Ali, noć nije donosila olakšanje: sobe i stanovi bili su vreli kao rerne i mnogo Kikindanki i Kikindana nije spavalo do jutra, što je samo doprinosilo opštoj nervozici. Pitanje „šta nas ovog puta čeka“ lebdelo je na mnogim licima i nad većinom razgovora, uzalud su ljudi pokušavali da ga zabašure lakim letnjim temama. Ustvari, stanovništvo sasvim ozbiljno drhturi od neimenovanog ali veoma jasno *profilisanog* straha, šta bi sada mogla da nam uradi novokonstituisana vlast u Beogradu, pogotovo što sasvim dobro vidimo kakav je *tretman* doživela Pokrajina u roku od samo nekoliko dana. Kikindi ne bi bio prvi put da joj lokalna vlast ne bude ista kao ona na državnom nivou. Dogodilo se to u periodima 1996 - 2000. godina, kad je u Srbiji na vlasti bio SPS, a u Kikindi opozicija, zatim Od 2004, do 2008. godine, kad su na državnom nivou na vlasti bile DS i DSS, a u Kikindi SRS. U prvom slučaju, tokom te četiri godine grad je delovao kao jedno od „ostrva nade“ u doba otpora režimu Slobodana Miloševića, privlačio investicije i slobodnomisleće ljude, a dobrih tribina, predavanja i projekata bilo je u izobilju. U drugom slučaju, grad je izgubio takve investicije i upao u takve dugove da repove od tada vučemo još uvek. Međutim, bivalo je i da Kikinda ima istu lokalnu vlast kao i na državnom nivou: od 2000, do 2004., pa zatim od 2008, do 2012. godine. U kratkom periodu na krilima DOS, u Srbiji kao i u Kikindi, izgledalo je - evo, sad će biti sve u redu, samo što nije (to raspoloženje držalo nas je čak čitavih nekoliko meseci). Posle, opet, od 2008, do 2012. - DS na vlasti i u Srbiji i u Kikindi, pa, ništa. Nezaposlenost, siromašenje, bes

koji sigurno i postojano raste u ljudima. Na izborima - glasali za Tadića, sad Kikinda strahuje od kazne koja bi mogla da je zadesi zbog takve odluke. Loša iskustva, ispostavlja se da kazne pamtimo, a nagrade ne, verovatno zato što ih i nije bilo.

Leto 2012, u Kikindi drastično je skresalo letinu: prinos kukuruza i soje umanjen za 70 odsto, šećerne repe za 40, o suncokreta za 25 odsto. Ovde može da se doda „zbog nezapamćene suše“, kako obično sledi u novinskim i inim vestima. Nažalost, pamti zemlja oko Kikinde i svih devet sela u opštini Kikinda mnoge sušne godine. A, zanimljivo, ovim krajem teku „jedre“ vode, ni nalik na planinske rečice koje u leto može žaba da pregazi, a da se mnogo ne ukvasi, nego prave, ozbiljne reke, koje su ne tako davno izazivale katastrofalne poplave. A, još zanimljivije, tu je i mreža kanala Dunav - Tisa - Dunav, građena davnih godina i nije nestala u međuvremenu, pa ipak biljke na njivama propadaju, a komunalne službe apeluju na stanovništvo da se manje kupa i manje zaliva bašte zbog štednje. Inače, upravo ta kanalska mreža je u doba mog detinjstva, tj. *nedavno*, tamo šezdesetih godina prošlog veka poslužila kao materijal za najozbiljniju najavu kako ćemo tim kanalima *mi iz Kikinde*, s pristaništa na kome se istovarao šljunak, putovati čak do Sente - ma, šta do Sente, do Beograda i još dalje, Dunavom do Crnog Mora a Tisom... već nekuda. Još samo da nabavimo bele brodove koji će da nas nose rekama, evo, tek što nismo. Kanali su se od tada pretvorili u najobičniju prljavu vodu, od flote belih brodova (*belih lagja*, što rekao Šojić) nema ništa, a kanalska mreža se ne koristi čak ni za ono čemu bi prvenstveno mogla da posluži, to jest za odvođenje viška vode posle velikih kiša i navodnjavanje kad je suša. Ukratko - ko je verovao u mogućnosti razvoja bilo čega blagodareći kanalskoj mreži, imao je vremena da svoje uverenje promeni. Mnogo puta.

U političkom životu, vrele prilike. Koalicija SPS-SDPS-JS ostala je bez dvoje odbornika, jer je Milanko Tomić (JS) odlučio da deluje kao samostalan odbornik, a Azra Valentić (SDPS) prešla u DS. Tako sada DS ima 12 odbornika umesto 11 (a 12 odbornika ima i SNS). SPS je ostala sa četvoro odbornika, ali, odmah je sklopila sporazum sa SVM i njegovim dvojicom odbornika, što su politički analitičari u Kikindi odmah protumačili kao uvod u „prepakivanje“ u kome bi SPS i SVM učestvovali u vlasti sa SNS. Politički prvaci SVM su odmah demantovali ovakve najave. Na tri dosadašnje sednice novog

opštinskog saziva čule su se zapaljive primedbe između predstavnika SNS i bloka oko DS, prozivke na temu stručnosti, sposobnosti, koje su na trenutke prerastale u obično vređanje, tako da izgleda neće biti dosadno. Opštinsko veće, sad, posle svih dogovora, izgleda ovako: Nenad Grbić, Edita Divković i Jovan Rodić iz DS, Miloš Latinović iz SPS (kultura i informisanje), Dragana Dukić iz LSV i Imre Kabok iz SVM. Iz prošlog saziva, ostali su Kabok i Grbić. Predsednik Opštine - Sava Dobranić (DS), potpredsednik Miloš Latinović (SPS), predsednica SO Kikinda - Đurđina Jerinkić (LSV), njena zamenica Gordana Bulatović (DS), čim prođu godišnji odmori, nova-stara vlast počće da se dokazuje, ako SNS opet ne izvede nešto inventivno u svom stilu.

Kikinda u ovom deljenju karata obezbeđuje petoro poslanika u pokrajinskoj skupštini, a dvojica su iz LSV, Miloš Šibul i Saša Homanov. Ligaška opcija pobrala je sasvim dovoljno glasova u opštini Kikinda - LSV je po broju glasova i po broju odbornika treća stranka na lokalnu. Uprvo zbog ove podrške autonomističkoj opciji, sad mnogi u Kikindi predviđaju najcrnji scenario, od ukidanja pokrajinskih institucija do menjanja lokalnih skupština, a sve u sklopu osvete SNS. Deo javnosti polaže izvesne, premda ne osobito velike nade u EU i njene institucije, a najviše je onih koji se jednostavno - boje. Preciznije: prestravljeni su do tolike mere da razgovor postaje nemoguć. Prilikom predradnji oko ukidanja autonomije Vojvodine, kikindske SNS i DSS u potpunosti su ponavljale mantre svojih centrala, uz otvoreno likovanje; s druge strane, čuli su se veoma ozbiljni apeli da se već velika ogorčenost stanovništva dodatno ne raspiruje. Znamo (iz lošeg iskustva) da posle vrelog leta obavezno sledi grozna hladna zima, a iz ljudi je iscedena i poslednja rezerva novca i snage (optimizam ne vredi ni spominjati, postao je *nepristojna reč*).

„U kakve kuće zalazim sa ekipom, kako neki ljudi žive, pa to je užasno! Leži bolestan čovek sam u kući, nepokretan odavno, rane mu se zapalile na ovoj vrućini, crvi mile po njemu. Da ga mi ne obilazimo, niko mu vrata ne bi otvorio! Kad ga okrenemo, kao da smo prevrnuli kola balege! A nema novca za smeštaj u bolnicu, u neki dom, strašno! Ej, Vojvodino, šta si dočekala!“ priča s užasom zdravstveni radnik, dodajući da je dobro što on sam „uopšte ima neku platu“, jer, svakodnevno viđa ljude koji nemaju prihode, a treba da se leče. Malignih bolesti ima mnogo,

sve više kod mladih ljudi i dece. Firme koje propadaju, a nekad su predstavljale prave gigante - sve su brojnije. Ko iz Zrenjanina, Novog Sada ili Beograda putuje prema Kikindi, može da vidi, oko grada, potpuno neosvetljene fabrike, mračne kao da je smak sveta zakazan za sutra. One koje još rade, uz nekoliko retkih izuzetaka, ne nude previše perspektive. Još su ustanove ostale kao poslednje oaze redovnih plata za relativno mali broj Kikinđanki i Kikinđana.

„Mesečno oko 300 eura, nije to neka plata, naročito kako sad cene rastu i euro pada - ali, bar je redovan prihod. I, koliko puta čujem od poznanika i rodbine da sam 'viša klasa', 'povlašćen sloj', 'nemam pojma kako narod živi', samo zato što nam još daju platu. Pa, svi znamo za one kancelarije u kojima se pije viski, klima radi, a nikakvog stvarnog posla nema. Koleginice bez problema na radnom mestu uređuju nokte i *depiliraju noge* - srećom, hladnim voskom, čudi me da nisu donele i solarijum. Kolege piju, a i jedni i drugi svaki čas odlaze u crkvu, na liturgiju, u radno vreme! Ja ne smem, bojim se otkaza, volela bih da dočekam penziju, toliko mnogo ljudi je ostalo bez posla. A, ko zna, ako bude otkaza, možda će mi biti 'minus' to što nisam išla u crkvu u 9 ujutro“, poverava rezignirano službenica u instituciji.

Srđan V. Tešin, direktor Kulturnog centra Kikinda, književnik i novinar, i Kristijan Tot, snimatelj kikindske VK televizije, napadnuti su na tribini o rokenrolu u Zrenjaninu, krajem jula. Napao ih je - Kikinđanin, istraga je u toku, a Tešin je podneo tužbu. Događaj je poslužio za obilje komentara, među kojima je bilo i vrlo nedobronamernih, reagovala su novinarska udruženja, a i nadležni mogu da urade svoj deo posla. Istorija nas očigledno ne uči ničemu: kao da smo zaboravili - kao da sve vreme ne znamo i kao da nas svakog trenutka ne podsećaju - da svako od nas može, u svakom trenutku, da bude napadnut i povređen. Kao da nemamo dovoljno primera svuda oko nas i kao da u najskorijoj budućnosti ne bi moglo da ih bude i više.

Na letnjoj vrućini, Kikinda deluje pitomo; bašte ispred restorana su pune, zelenilo u centru grada se zaliva, postavljene su i velike žardinjere s petunijama, toliko drage ovdašnjim ljubiteljima vegetacije. Sve deluje kao kulisa - kao da je u najboljem redu. Jedino budućnost ne deluje pitomo. Biće, po običaju, zanimljivosti na pretek.

Kao i toliko puta.

Kasnije

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

„Kasnije, utvrdio sam“, piše Bora Ćosić, „da čovek samo treba da ostari pada (možda se ova reč piše odvojeno, možda) odmah napiše pripovetku o bilo čemu“. Ovo napisao je Bora Ćosić u svojim „Pričama o zanatima“ koje upravo čitam istovremeno, iako to nije moguće, sa Hajdegerovom knjigom „Biće i vreme“. Ovo „biće“ je glagolska imenica od glagola, moćnog glagola - „biti“ (Sein). Kao što su to i „bitak“ i „bivstvujeće“ (Seiendes). U pitanju je svakako književno-filozofski eksperment koji još uvek fascinira čitaoce i tumače: biti, bitak, bivstvujeće... Nema, pri tome, znanja o ovom „biti“. Zato i filozofiramo i pišemo, ako pišemo.

Da li bi se moglo reći da sam ostario? Na početku sam starosti. Nastojim da se setim; nema postojanja bez sećanja: mi smo sećanje samo. Nastojim da se prisetim šta sam sve doživeo u svom veku, ili šta je ono najvažnije: vreme strasti ili vreme putovanja? Ili, i jedno i drugo? Neću sada da pišem. Nastaviću da čitam pošto je ovo dvoje povezano.

Jer, kada sam ja u pitanju, nema veće razlike između sna i budnog stanja. Prelaz je, ipak, u mom slučaju minimalan. Hteo sam da napišem „kod mene samog“, što je blesavo, kao da je samoća naše najvažnije stanje iz koga se izvode sva ostala.

Jutro je, već pozno jutro. Vrelo leto, vrela letnja dan. Čuju se, oglašavaju se golubovi, a onda čujem tišinu; o ovome sam napisao pesmu u gimnazijsko doba, tišinu između različitih zvukova. Vraćam se čitanju „priča o zanatima“. Potražiću onu o veštini pisanja, ako je uopšte napisana. Proveriću.

„Ja sam znao da je i ovo zabranjeno, samo nisam bio siguran sa čije strane“, veli pisac koji ovde piše o svom detinjstvu. Ko o čemu, a on o detinjstvu, kao da je ovo rano životno doba sam izvor priča i pisanja. I možda je u pravu.

Neka ovo bude eksperiment, pomislio sam i napisao Neka... Ovakva jedna zabrana mi je, uostalom, odredila život. Uspeo sam da regenerišem ovu ranu krizu i konfuziju oko identiteta, ako sam uspeo. „Ako pitanje o bitku (čitaj o smislu) treba da pokreće naš tubitak“, piše Hajdeger. „Imamo li mi danas odgovor na pitanje o onome: šta zapravo mislimo pod rečju 'bivstvujući'?“ „Konkretna razrada pitanja o smislu tubitka namera je rasprave koja sledi“, piše na početku „Bića i vremena“ Martin Hajdeger. Kako prevesti ovo „Sein“: kao biće ili bivstvo, bitak ili bit? „Interpretacija vremena kao mogućnog horizonta svakog razumevanja bitka uopšte jeste njen privremeni cilj“. Jer, „pitanje o bitku danas je dospelo u zaborav, iako naše vreme u svoj napredak ubraja to što je ponovo potvrdilo metafiziku“. „Temeljno pitanje zbiljskog istraživanja je danas zanemelo“, piše na početku rasprave o biću i vremenu Hajdeger.

Mislim da „Sein“ nije biće, jer je ovaj pojam zaboravljen negde u antici. Ko danas uopšte razmišlja o „biću“? Zato je naše vreme postfilozofsko. To pitanje

je danas trivijalizovano, kao što to beleži i Hajdeger u svom remek delu. Kaže se, razmišlja Hajdeger, „bitak je najopštiji i najprazniji pojam. Kao takav on se opire svakom pokušaju definisanja. Tom pojmu stoga istraživanje i definicija nije ni potrebno. Time je to što je kao ono prikriveno izazivalo nemir u antičkom filozofiranju i održalo ga u njemu postalo jedna kao sunce jasna samorazumljivost i to tako da se onaj ko još pita o tome okrivljuje za metodički promašaj. To dokazuje nužnost ponavljanja pitanja o smislu bitka. S ovim u vezi postoje tri predrasude: 1. Bitak je najopštiji pojam. 2. Neko razumevanje bitka svagda je već ujedno sa ostalim obuhvaćen u svemu što neko shvata u biću. 3. Bitak je samorazumljiv pojam. Jasno je da ove tri predrasude padaju u jednu koja se tiče mišljenja i bitka, ili nužnog načina na koji mislimo biće, ako ga mislimo. Ako mislimo kasnije, prvo je biće a ne mišljenje, ili imamo iluziju da mišljenje uvek kasni za bićem.

Mi živimo sa ovim pitanjem o smislu, ako živimo. Retki su trenuci radosti. Da li je to briga koja nas prati? Mi smo zabrinuta (brižna) bića, ali „briga“ treba da je predmet posebne rasprave. Jer, nije težak ili patetičan Hajdegerov tekst već ovaj faktum (briga) (smisao) našeg postojanja. I to u toj meri da razmišljamo o tome da će se ova briga nastaviti, produžiti i posle smrti. Ko ne bi voleo da zna postoji li nešto posle smrti. Možda mi nastavljamo da mislimo i posle smrti. Ne znam kako bih nazvao ovo „mišljenje posle smrti“. Da li je moguća metafizika smrti? Šta je metafizika ako nije ovo mišljenje o tome da smo smrtni?

Možda nešto postoji i posle pepela? Jedno mišljenje postmortem, ali mi još nismo dokazali ni postojanje duše. Jedno mišljenje koje misli ovo kasnije ili „posle“, kao „dušu“.

Ako misli.

Igra rokenrol cela Jugoslavija

PIŠE: DRAGOLJUB TODORVIĆ

Više od 150 godina u srpskom narodu, politici, državi i društvu u najširem smislu postoji kontinuitet velikodržavlja, teritorijalne ekspanzije, nacionalizma, populizma, antimodernizma, antizapadnog stava, izolovanja od svih civilizacijskih tokova, rusofilstva, narodnjaštva... Od Garašaninovog „Načertanija“ preko Bosansko-hercegovačkog ustanka, Berlinskog kongresa, ubistva kralja Aleksandra Obrenovića, stvaranja i delovanja Apisove terorističke organizacije „Ujedinjenje ili smrt“, balkanskih ratova, sarajevskog atentata, ubistva Stjepana Radića i drugih hrvatskih poslanika u Narodnoj skupštini, šestojanuarske diktature kralja Aleksandra, delovanja Srpskog kulturnog kluba i značajnih srpskih intelektualaca Slobodana Jovanovića, Ive Andrića i Vase Čubrilovića, fašističkog režima Milana Stojadinovića, potpisivanja Trojnog pakta vlade Dragiše Cvetkovića, fašističkog Ljotićevog, kvinsliškog Nedićevog i nacionalističkog Dražinog pokreta, Moljevićevog projekta Velike Srbije, četničkog kongresa u selu Ba, četničkog etničkog čišćenja muslimana u dolini Lima i Drine, informbirovskog opredeljenja za Staljina 1948, Rankovićeve udbaške i unitarističke starhovlade, do SANU i Memoranduma 1986, Ćosića, Osme sednice CK Saveza komunista Srbije, Miloševića, mitinga istine, ratova protiv Slovenaca, Hrvata, Bošnjaka, Albanaca i na kraju protiv celog sveta, raspada Jugoslavije koji je doveo do smrti 200.000 ljudi, genocida u Srebrenici, troipogodišnjeg bombardovanja Sarajeva, državnog terora na Kosovu i na kraju, do ubistva premijera Zorana Đinđića 2003. godine traje taj krvavi kontinuitet.

Paralelno sa događajima koje smo opisali i u vezi sa njima razvija se virtualni i ničim dokumentovani mit o srpskoj izuzetnosti, srpskom zlatnom srednjem veku, srpskim slavim ratovanjima (Milošević je rekao: „Ako ne umemo da radimo, umemo da se bijemo“), srpskom čojstvu i junaštvu, srpskoj muškosti, rakiji i guslama. Istovremeno drugi narodi iz našeg okruženja se potcenjuju, vređaju i na svaki način bez ikakvog razloga ponižavaju.

Sada, u zatišju, bez ratnih pokliča i talambasa, aktuelan je mit o srpskim sportistima. Bez ijednog valjanog argumenta Srbija se proglašava za

sportsku velesilu, iako je na poslednje tri olimpijade osvojila samo jednu zlatnu medalju i to u tekvondu, sprotu koji još nije afirmisan niti kao sport dokazan i još nema iole širu publiku. Novak Đoković se tretira kao nadljudsko biće, ratnik, maltene kao srpska atomska bomba. Srpski ministar odbrane u polemici sa nekom američkom šoumenkom je otrpilike rekao: „Vi treba da ćutite, Đoković vas za čas može da počisti“.

Ta sportska propaganda se bavila i pritiscima na sportiste Bošnjake koji nastupaju za srpske sportske reprezentacije da pevaju srpsku himnu „Bože pravde“. Međutim, u ovoj olimpijskoj godini lansirana je neverovatna, potpuno lažna, nesportska i licemerna kampanja o 100 srpskih olimpijskih medalja. Bez obzira što je Srbija pravni sledbenik Jugoslavije u OUN i Međunarodnom olimpijskom komitetu (MOK), prisvajati medalje koje su osvojili sportisti Jugoslavije koji nisu Srbi krajnje je, pre svega, neukusno i primitivno, zatim drsko i bezobrazno, nepošteno i potpuno izvan svakog ferpleja koji je osnov i suština olimpizma, sporta i svake igre.

Jugoslovenski sport je na modernim olimpijskim igrama poslednji put učestvovao na Olimpijadi u Seulu 1988. godine i do tada osvojio ukupno 83 medalje. Te medalje za bivšu, veliku, multietničku, multikonfesionalnu, multikulturnu, prelepu, fascinantnu i uzbudljivu državu Jugoslaviju osvojili su i sportisti koji nisu Srbi i to: gimnastičari Leon Štukelj, Jože Primožič, Stane Derganc, Miroslav Cerar; atletičari: Ivan Gubijan i Franjo Mihalić; veslači: četverac bez kormilara „Gusar“ iz Splita u sastavu Duje Bonačić, Velimir Valenta, Mate Trojanović, Petar Šegvić, dvojac: Zlatko Celent i Duško Mrduljaš; plivačica: Đurđa Bjedov; bokseri: Mate Parlov, Ace Rusevski, Ante Josipović, Redžep Redžepovski, Aziz Salihu, Damir Škaro; kanuista: Matija Ljubek; rvači slobodnim stilom: Šaban

Seidi, Šaban Trstena; rvači grčko-rimskim stilom: Refik Memišević, Jožef Tertei, Josip Čorak, Ivan Frgić; stonotenseri: Ilie Lupulesku, Jasna Fazlić; fudbaleri: Zvonimir Cimermančić, Željko Čajkovski, Tomislav Crnković, Ivica Horvat, Zlatko Čajkovski, Bernard Vukas, Stjepan Bobek, Branko Zebec, Mladen Koščak, Ivan Šantek, Zlatko Papec, Muhammed Mujić, Ante Žanetić, Željko Perušić, Tomislav Knez, Željko Matuš, Andrija Anković, Ivan Pudar, Vlado Čapljić, Mirsad Baljić, Srećko Katanec, Marko Elzner, Mehmed Baždarević, Stjepan Deverić; košarkaši: Ivo Daneu, Petar Skansi, Rato Tvrdić, Vinko Jelovac, Damir Šolman, Krešimir Ćosić, Borut Basin, Aljoša Žorga, Dražen Petrović, Željko Jerkov, Mirza Delibašić, Toni Kukoč, Andro Knego, Franjo Arapović, Mihovil Nakić, Peter Vilfan, Duje Krstulović, Dino Rađa, Stojko Vranković, Branko Skroče, Emir Mutapčić, Jurij Zdovc; vaterpolisti: Veljko Bakašun, Ivo Štakula, Ivica Kurtini, Lovro Radonjić, Tomislav Franjković, Vinko Rosić, Vinko Arneri, Ćiro Kovačić, Jurij Amšel, Ivica Cipci, Hrvoje Kačić, Karlo Stipanić, Zdravko Hebl, Ivo Trumbić, Ozren Bonačić, Zdravko Ježić, Marijan Žuželj, Zlatko Šimenc, Zoran Roje, Toni Nardeli, Frano Nonković, Milivoj Bebić, Ronald Lopatni, Luka Vezilić, Dubravko Šimenc, Tomislav Paškvalin, Renco Posinković, Mislav Bezmalinović, Perica Bukić, Darmir Polić, Deni Lušić, Veselin Đuho, Goran Sukno; rukometaši: Hrvoje Horvat, Miroslav Pribanić, Abaz Arslanagić, Jožef Holpert, Muhamed Memić, Alvaro Načinović, Zlatko Portner, Iztok Puc, Ronaldo Pušnik, Zlatan Arnautović.

Medalje su osvajale i rukometašice i košarkašice i među njima su bile devojke iz cele Jugoslavije.

Neki od nosilaca medalja spadaju u vrhunske sportiste svetskog renomea i značaja, kao što su Štukelj, Cerar, Parlov, Vukas, Bobek, Ćosić, Dražen Petrović, Kukoč, Lopatni, Stipanić, Horvat, Abaz Arslanagić. Košarkaš Dražen Petrović je najbolji sportista Jugoslavije u njenoj 70-godišnjoj istoriji.

U Srbiji vrlo često i vrlo očigledno politički faktor manipuliše sportom, sportistima i njihovim uspesima, zloupotrebljavajući ih u političke svrhe. Tako posle i najmanjeg uspeha naših sportista zavlada prava euforija. Sportisti se čekaju još na aerodromu,

prevoze otvorenim autobusima, svi elektronski mediji izveštavaju samo o tom događaju, organizuje se miting za doček sportista ispred Gradske skupštine Beograda, a sa tog dočeka vrše se direktni televizijski prenosi. Pevaju se nacionalne i nacionalističke pesme, skandiraju se i uzvičaju parole koje nemaju nikakve veze sa sportom, nose se zastave, transparenti, kape i majce. Sve je prepuno patetike, pretencioznosti, banalnosti i sve zajedno liči na malu seosku priredbu sa kič sadržajem kao posledicom, s jedne strane inferiornosti i frustriranosti, a s druge, umišljenosti i lažne svesti o sopstvenoj veličini i značaju. Iz svega najviše koriste imaju političari, jer građani bar 2-3 dana zaborave svu bedu, jad i čemer života u jednoj zemlji izolovanoj od civilizacije, bez proizvodnje, sa velikim procentom nezaposlenih i nepismenih.

Poređenja radi, i u Jugoslaviji su dočekivani sportski pobednici, ali uz rok muziku koja simboliše mladost, slobodu, različitost, povezanost ljudi, lepotu, radost življenja, ljubav, toleranciju a sve to u karnevalskoj atmosferi. Osim toga Beograd je u to vreme bio svet, moderna evropska metropola za koju su se zapadni ambasadori utrkiivali da u njoj služuju. Najviše se pevala i takoreći, bila himna sportista rok kompozicija „Igra rokenrol cela Jugoslavija“, beogradskog rok kantautora Srđana Gojkovića Gileta koju izvodi „Električni orgazam“. Da bi poređenje bilo potpuno navodimo nekoliko stihova iz te kompozicije:

*„Pakupimo boje koje padaju sa neba
Dovoljan je dodir, samo to nam treba
Zaboravi na juče, hajde pogledaj u sutra
Videćeš da želiš, videćeš da možeš*

*Igra rokenrol cela Jugoslavija
Sve se oko tebe ispravlja i savija“.*

Dakle jasna je razlika između nekadašnje Jugoslavije, nekadašnjeg Beograda, nekadašnjeg sistema vrednosti i mladih ljudi i današnje Srbije, Beograda i sadašnjih rodoljuba i patriota.

U Milice duge trepavice...

PIŠE: IVAN MRĐEN

U svom redovnom komentaru na prvoj strani Blicovog dodatka o Beogradu, u petak 24. avgusta napisao sam sledeće redove: "Pažljivo sam pročitao sve jučerašnje dnevne novine i nisam našao ni jednu jedinu rečenicu o našoj zlatnoj Milici Mandić. A od svečanog zatvaranja londonske Olimpijade, na kojoj je Milica osvojila zlatnu medalju u tekvondu (jedinu za Srbiju), prošlo je samo deset dana. Tekvondo na korejskom znači 'noga, ruka, put', ali iz iskustva mnogih naših sportista koji su iznenada zasijali i na trenutak bili predmet opšte pažnje i obećanja političara, znam da se sve to najčešće pretvori u - ruka, noga, put!"

Još manje vremena prošlo je od svečanog dočeka srpskih olimpijaca u Beogradu, kad su se pod sjajem Miličinog uspeha (uz već tradicionalne osvajače medalja u streljaštvu i vaterpolu) na balkonu Skupštine grada Beograda prošvercovali i neki kojima tu zaista nije bilo mesto, pa čak i doživeli da im skandira razdragana masa ljubitelja srpskih uspeha, ma u čemu oni bili. Tu pre svega mislim na sve one koji su mesecima pre londonske smotre najboljih sportista sveta, uz pomoć propagandista po sportskim listovima, rubrikama i redakcijama neumorno "osvajali" i neumesno "zbrajali" medalje za Srbiju, pri čemu se čak pominjala i "žetva" od deset odličja. Nije tajna da je u tome na svoj način prednjačio predsednik Olimpijskog komiteta Srbije (OKS) Vlade Divac, koji je, fiksirajući „sigurice“ od medalja na grudima Novaka Đokovića, vaterpolista, strelaca, odbojkaša i eventualno odbojkašica, u jednom trenutku prognozirao „najveći uspeh u istoriji srpskog olimpijskog pokreta“.

"U ovom vremenu, kad je tehnologija na visokom nivou, nema velikih iznenađenja. Imamo deset realnih šansi za osvajanje medalja, jer su na trenutnoj poziciji u svetu naši predstavnici među tri u svojim disciplinama. Prvo Đoković, najbolji sportista sveta, imamo Čavića, koji ima treće vreme u svojoj disciplini na svetu ove godine, pa strelce, koji su ove godine na svojim takmičenjima osvajali medalje. To su naši glavni aduti, uz, normalno, vaterpoliste i, nadamo se, odbojkaše, pa možda kajakaše i veslače. Imamo potencijal, a šta će od toga biti - videćemo", istakao je predsednik OKS u

intervjuu za Al Džaziru samo sedam dana pre početka nadmetanja u Londonu.

Pominjao je i on „neko eventualno iznenađenje“, ali mu ni na kraj pameti nije bilo da bi to mogla da bude tekvondistkinja Milica Mandić. Ispalo je tako da je skromni devojčurak iz Beograda, pobedivši u odlučujućem susretu evropsku i svetsku šampionku, Francuskinju En Karolin Graf - za duži rok odložila neprijatne razgovore o neispunjenim očekivanjima, pa i svaku iole ozbiljniju analizu gde se zaista u ovom trenutku nalazi sport u Srbiji i na svetskim listama i u svakodnevnom životu njenih građana, posebno mladih. Ti razgovori i analize, sami po sebi, ne moraju da budu neugodni za sadašnje rukovodstvo srpskog sporta, koje je u nedostatku valjanih i kompetentnih sportskih i strukovnih asocijacija, vremenom prebačeno na Olimpijski komitet, jer je činjenica da najveći broj osnovnih uzroka i razloga za neispunjena očekivanja ovdašnje javnosti ima vezu sa onim što država nije učinila i što već pomenute sportske saveze i strukovna udruženja uopšte ne interesuje. Jednostavno, u Srbiji - ne samo u sportu - ne postoji gotovo nijedna oblast u kojoj bi se mogao prepoznati ozbiljno osmišljen i precizno planiran četvorogodišnji ciklus mera i aktivnosti, sa jasno postavljenim ciljevima, čije ostvarenje zavisi prvenstveno od toga šta je i kako urađeno prve i druge godine, da bi se tek finim doterivanjima u trećoj i četvrtoj, stvorile realne pretpostavke za očekivanje uspeha.

Igranje na „talenat“, „sportski karakter nacije“, tradiciju uspeha u određenim sportovima... sve to na duži rok ne može da obezbedi kvalitetno i zapaženije učešće sportista iz Srbije na velikim sportskim smotrama, a posebno ne na olimpijskim igrama, za koje se čitav svet ozbiljno priprema. Podatak da u nekoliko sportova u kojima Srbija, sve sa nategnutim baštinjenjem rezultata svih jugoslovenskih sportista, ima najviše olimpijskih medalja (košarka, fudbal, rvanje, boks) već četvrtu olimpijadu zaredom nije osvojena nijedna medalja, a da sve češće ne važi ni ono „važno je učestvovati“, baca potpuno drukčiju sliku na 44. mesto sa kojim su se pojedini sportski zvaničnici i uspaljeni propagandisti dičili sa balkona Starog dvora.

Na poslednjih pet letnjih Olimpijada sportisti koje smo ispraćali i dočekivali nastupali su pod tri različita imena (Jugoslavija, Srbija i Crna Gora i već drugi put kao Srbija) i osvojili medalje u sedam različitih sportova (streljaštvo, vaterpolo, odbojka, košarka, plivanje, tenis i sada tekvondo, pri čemu su uspesi ponavljani samo u streljaštvu i vaterpolu). U Atlanti 1996, bili su 41. po broju medalja, u Sidneju 2000. - mesto niže, u Atini 2004, i Pekingu 2008, čak na 62. mestu, da bi se u Londonu 2012, vratili među prvih pedeset (44. mesto). Dakle, u sportu postoji neka linija kontinuiteta i objektivna pozicija koju nije moguće preskočiti nerealnim obećanjima ili pogrešnim predstavama o sopstvenoj veličini. U istom periodu ovde je promenjeno čak šest vlada, čiji učinak u svim relevantnim pokazateljima, drži ovu državu na dvostruko, pa i trostruko gorim mestima na svetskim listama, ali to nikad nije sprečavalo njihove predsednike i ministre da uglavnom rade te dve stvari: daju nerealna obećanja i neguju kult o sopstvenoj veličini.

Telegrami sa čestitkama osvajačima medalja, slikanje sa sportistima u olimpijskom selu, prijeme za najuspešnije... tom tradicionalnom obrascu ponašanja nije mogla da odoli ni najnovija postava u državnom vrhu. Obećanja o ubrzanjima isplati novčanik nagrađa (35.000 eura za zlato, 30.000 za srebrno i po 25.000 za bronzu), uz iskorak premijera Ivice Dačića sa obećanjem da će olimpijska šampionka Milica Mandić od države dobiti stan, nije ništa drugo do medijska kompenzacija za činjenicu da je doček morao da bude prepušten sadašnjoj garnituri u gradu, koja baš nije u skladu sa novokomponovanom većinom na nivou republike. Navodno je to učinjeno zbog tradicije „balkona“, mada bi se - da je uspeh bio približniji prognozama i „očekivanjima nacije“ - lako našlo objašnjenje i čitav događaj preselio na stepenice Doma Narodne skupštine. Dosta za slavlje, malo za promociju - to je realna mera medalja koje su sportisti iz Srbije osvojili u Londonu (zlatna Milice Mandić, srebrna Ivane Maksimović u streljaštvu, bronzane za vaterpoliste i strelca Andrije Zlatića), pri čemu je nivo euforije za tri oktave podignut od strane propagandista po svim medijima zbog činjenice da je Milica trijumfovala poslednje takmičarske

večeri kad su već počeli da se pripremaju komentari o „totalnom fijasku“, a vaterpolisti poslednjeg dana u poslednjoj četvrtini dobili već izgubljen utakmicu sa selekcijom Crne Gore (uprkos, najblaže rečeno čudnom suđenju).

U takvoj atmosferi, da se ne bi otkrilo da iza horskog pevanja „U Milice duge trepavice“ ostaje samo prazna priča, bilo je sasvim logično što su već sutradan, baš kao što su radnici „Zelenila“ sređivali travnjak i cvetne aleje ispred Starog dvora, udruženi propagandisti počeli da hvale „uspeh u Londonu“ i umesto realnog sagledavanja stvari da kukaju za „propuštenim šansama“.

A onda su naprečac morali da se pozabave „važnijim temama“, od pokušaja Partizana i Crvene zvezde da makar deo jeseni provedu u Evropi do mučenja košarkaša u kvalifikacijama za naredno Evropsko prvenstvo, bez čega ne mogu ni da sanjaju eventualni put na olimpijski turnir u Rio de Žanieru za četiri godine. Gde sportiste iz Srbije u celini, ako je suditi po najnovijim izjavama predsednika OKS, čeka „puna satisfakcija za London“.

- 1 L. Fekete, Beiname (Iakab), Personennamen (isim) und Apposition (na't) in den Öfner Muqata'a - defters, Acta orientalia, 15, Budapest, 1962, 98-99.
- 2 A. Schimmel, Von Ali bis Zahra, Namen und Namengebung in der islamischen Welt, München, 1993, 118.
- 3 H. Šabanović, Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima, Bibliografija, Sarajevo, 1973, 717-727.
- 4 Evlija Čelebi, Putopis, Odlomci o jugoslavenskim zemljama, Sarajevo, 1973, 121.
- 5 M. Hadžijahić, Od tradicije do identiteta (geneza nacionalnog pitanja bosanskih Muslimana), Zagreb, 1990, 18.
- 6 O. Zirojević, Oko naziva Frenk i Latin, Prilozi za orijentalnu filologiju 28-29, Sarajevo, 1978/79, 375-386.
- 7 M. Imamović, Historija Bošnjaka, Sarajevo, 1997, 25.
- 8 K. Kreiser, Kleines Türkei Lexicon, Wissenswertes über Land und leute, München, 1991, 62-63.
- 9 M. Mladenović, Serbische Familiennamen osmanischer Herkunft, Südosteurop. Forschungen, 19, München, 1960, 382.
- 10 T. Popović, Trgovci muslimani u balkanskoj spoljnoj trgovini u XVI veku, Istorijski časopis, XXXIII, Beograd, 1987, 59.
- 11 Mula Mustafa Bašeskija, Ljetopis (1766-1804), Sarajevo, 1968, passim.
- 12 S. Balić, Das unbekannte Bosnien Europas Brücke zur islamischen Welt, Köln, 1992, 114.
- 13 I. Smailović, Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1977, 47.
- 14 Evlija Čelebi, nav. delo, 116-117.
- 15 Bašeskija, nav. delo, 74.
- 16 S. Gavrilović, Građa o balkanskim trgovcima u Ugarskoj XVIII veka, Carinarnice i kontumaci, knj. 2. Beograd, 1996, passim.
- 17 Suraiya Faroqhi, Kultur und Alltag im Osmanischen Reich, Vom Mittelalter bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts, München, 1995, 52.

Oko posebnosti Bošnjaka

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

U zvaničnoj osmanskoj administraciji ljudi su se identifikovali na različite načine; najčešće samo ličnim imenom i imenom oca. U cilju pouzdanije identifikacije ličnosti, a umesto imena oca, odnosno patronimika, uz lična imena upotrebljavali su se, takođe, nadimak (*lakab/p*) i apozicija, s tim, što je ista reč mogla biti i nadimak i apozicija zavisno od toga da li stoji ispred ili iza ličnog imena. Poznati mađarski turkolog Lajoš Fekete podelio je nadimke koristeći podatke *Mukataa deftera* (Budimska defterhana, XVI. vek) na sledeće grupe: imena zanata i obrta (*bakkal, ašči, terzi*); reči koje se odnose na vojnu odnosno upravnu službu (*topču, yeničer, gazi*), nadimci iz domena religije (*haci, hoca, baba*); reči koje ukazuju na poreklo odnosno mesto življenja određene ličnosti, drugim, rečima, etnonimi odnosno ojkonomi (*Bosna, Macar, Yahuddi, Belgradli*); reči koje ukazuju na posebna duševna svojstva (*deli, kurt, tilki*) i, najzad, zaštitna imena (*Tur, Turak*)¹.

Muslimani su inače u Kur'anu upozoreni da ne nazivaju jedni druge ružnim nadimcima; u jednom hadisu (tradicija) verovesnik Muhamed takođe preporučuje muslimanima da se ne treba ljudima obraćati nadimcima koji im se ne dopadaju. Uprkos tome, upravo nadimcima su se izrazile mnoge ljudske telesne osobine i, naročito, nedostaci². Vremenom će se ti nadimci pretvarati u prezimena, danas ima, tako, mnogo Topalovića (*topal* - hrom), na primer.

Na celom balkanskom i prekodunavskom području ubedljivo najrasprostranjeniji etnonim bio je Bosna, Bosnali, Bošnjak odnosno (al)-Bosnavi. Tako od 239 bosanskohercegovačkih pesnika i književnika njih 47 ili 20 odsto nosi uz ime etnonim (al)-Bosna(e)vi³. I iza imena posadnika mnogih tvrđava ne samo na balkanskim i ugarskim, već i na maloazijskim prostorima stoji etnonim Bosna, Bosnali.

Prolazeći 1660. godine kroz Sarajevo poznati turski putopisac Evlija Čelebija će zapisati: "Narod se u ovim krajevima u pučkom govoru zove Bošnjaci (*Bošnjak*). Samo draže im je kad se kaže Bosanci (*Bosnevi*). Kao što je čist njihov jezik tako su, zaista, i oni sami bistri ljudi koji sve ispravno prosuđuju"⁴. Ovde je reč o dva različita imena za isti pojam.

"U istočnim (islamskim) izvorima bilo da potječu od stranaca (posebno Turaka), bilo domaćih ljudi - ističe Muhamed Hadžijahić - narod se u Bosni označuje Bošnjacima. Južni Slaveni koji su se isticali u državnom, političkom, vojničkom, literarnom i naučnom životu Turske Carevine nazivali su se Bošnjacima ukoliko su bili rodом iz BiH. Bošnjacima su se najčešće smatrali i Hercegovci koji se samo sporadično nazivaju Hercegovcima (Herseglu). Upada u oči da je veliki broj ljudi iz Bosne koji su se isticali u javnom životu Turske retko kada propustio priliku da uz svoje ime istakne i svoje bošnjačko porijeklo"⁵.

Inače, etnonimima su se rado identifikovali konvertiti, pa se tako susreću, uz lična imena, i *Macar, Yahudi, Frenk* (Franzuz, Evropljanin)⁶, *Rum* (Grk), *Al(a)man* (Nemac), *Sirp* (Srbini), *Hirvat, Bulgar*.

Otkuda tolika frekventnost etnonima Bosna(li), Bosnavi, za razliku od onih vezanih za sve ostale balkanske zemlje i narode?

I bošnjačka etnogeneza i istorija uslovljene su i određene središnjim položajem zemlje i njenim teritorijalnopoličkim i državnopravnim kontinuitetom. Jer, kako dalje ističe Mustafa Imamović, Bosna se " (...) za razliku od okolnih zemalja nije (...) tokom povijesti selila niti cepala, nego je u kontinuitetu, od njenog prvog spomena, sredinom X st. kao male zemlje oko izvora i gornjeg toka istoimene reke, do austro-ugarske okupacije, odnosno do danas postojala, bilo u svom užem bilo u širem prostornom okviru i obimu. Geopolitičko joj je središte uvek bilo i ostalo sarajevsko-visočko-zenička kotlina⁷.

Kod novih muslimana na našem području javlja se, uz lično ime, i patronimik odnosno prezime; oba se prave od imena oca (*nomina patronymica*); s tim što su se ova prva menjala od kolena do kolena, dok su stalnost, nepromenljivost i naslednost bitne osobine prezimena.

Budući da tradiciju prezimena (a ono, primerice, ni danas ne postoji na Islandu) nisu imali ni Arapi ni Turci (zakon o prezimenima donet je 1935. godine i nije važio za manjine)⁹. Islam je na Balkanu, u odnosu na prezimena, imao samo indirektan uticaj. Otuda se uz nova muslimanska lična imena islamiziranih Slovena javlja i staro slovensko (predislamsko) prezime; i to u Bosni i Hercegovini, ali i drugde. U Bosni je, međutim, to dosta masovna pojava⁹.

To su najpre sinovi pogubljene krupne i srednje vlastele, koji su zarobljeni i odvedeni u Carigrad i druge gradove, gde primaju islam, školuju se i prave karijeru u osmanskoj državnoj hijerarhiji, među njima su najpoznatiji sin hercega Stjepana, Ahmed-paša Hercegović (Hersekoglu, sultanski zet), Sinan-paša Bey Obrenović, Hasan-bey Mihajlović, Skender-bey Vranješević, Mustafa-bey Bogojević (Dautpašić), Ali-bey Vlahović.

Malobrojni su i potomci nekadašnje bosanske vlastele (Kovačevići, Ljubovići, Opukovići), a najveći je broj potomaka običnih bosanskih ljudi koji su, zahvaljujući svojim sposobnostima i vojnim zaslugama dospeli do visokih položaja, zvanja i poseda. Mnogi među njima zadržali su svoje ranije (slovensko) prezime (Predojević, Filipović, Popović).

Slovensko odnosno predislamsko prezime nose i nemalobrojni muslimanski balkanski trgovci (pretežno iz Bosne)¹⁰, zatim stanovnici gradova odnosno ugledni članovi društva, kao i kapetani i druga vojna lica.

Znatan broj bosanskih pesnika i književnika nosi slovensko prezime odnosno patronimik, a da, pri tom, nije uvek u osnovi lično ime (Anđelović, Goro, Gleđo, Svirac, Riđanović). Kada je reč o patronimicima odnosno prezimenima *novih muslimana*, naročito u Bosni, ona su se pravila, i to veoma rado, i od islamskih ličnih imena, ali i drugih turskih, arapskih i persijskih reči i složenica odnosno imenica i prideva (Abdulahović, Rustemović), često uz neki dodatak ispred ili iza imena (Hadžihasanović, Musakadić). Čak su i Turci i Persijanci, koji su služili u Bosni, tu dobijali posede i tu ostajali, dobijali prezimena (Čengići, uz Behmenoviće i Behmene). Tu su i ojkoni mi domaćeg i stranog porekla, opet na - *ić* (Adžemovići, Gradaševići).

Da se vratimo nadimcima koji su bili i poruka o čoveku i poruga, i koji su generacijama rado ostajali nepromenljivi, pa otuda i mogućnost njihovog kasnijeg pretvaranja u prezimena. Po svedočenju sarajevskog hroničara Mule Mustafe Bašeskije mnogi domaći muslimani

u Sarajevu nosili su, uz lično ime, i slovenske nadimke, a često su bili u javnosti poznati, što je inače uobičajena pojava, samo pod nadimkom, kao Krvavica, Gluho, Žmirko¹¹.

A kada su u pitanju ženska lična imena, s obzirom na to da se uticaj Orijenta ograničio najpre na okruženje muškarca, žene su, budući odvojene, mogle da čuvaju nacionalnu baštinu. Otuda, kako to ističe Smail Balić, muslimanke na bosanskohercegovačkom području nose i dalje domaća imena; kao Bisera, Bjanka, Muška, Srebrenka, Zlata, Zlatija¹².

Kod davanja imena opredeljivalo se za ona koja su po nečemu (zvučnosti, boji) podsećala na domaća, kao Dika (od Sadika), Lida (od Halida). Ismet Smailović navodi da su se, još pre 200-300 godina i kod najortodoksnijih muslimana u Bosni i Hercegovini mogla čuti slavenska narodna imena, kao Bjelan, Draga, Dragija, Zlata, Vila¹³.

I Evliji Čelebiji ne promiče posebnost bosanskih muslimana: "narod u ovoj zemlji - kazuje on - svoja imena izgovara skraćeno, pa mesto Mehmed kaže Meho, mesto Ahmned - Ahmo, Šaban-Šabo, Ibrahim-Ibro, Zulfiukar-Zuko, Hasan-Haso, Husein-Huso, Sulejman-Suljo, Alija-Aljo¹⁴. Deminutivne oblike bosanskih muslimanskih imena beleži i Mula Mustafa Bašeskija (Avdo, Meho, Mešak)¹⁵. Čak i na ugarskim carinarnicama u Sremu (18 vek) zabeleženi su deminutivni oblici imena nekolicine bosanskih (turskih) trgovaca (Sali, Rahmo, Smailka)¹⁶.

Čuvanje predislamskih (slovenskih) nadimaka, patronimika/prezimena odnosno rodovskih imena nije nepoznato ni u drugim područjima Carstva (na Kosovu, kod bugarskih Pomaka, na primer), ali to nije masovna pojava kao u Bosni.

Inače, kako to ističe Suraiya Faroqhi "etnički posmatrano, osmanska viša klasa bila je jedna šarena mešavina. Među njenim pripadnicima bili su i *stranci*, kao Španci, Italijani i Iranci koji su dovedeni u zemlju kao zarobljenici ili su došli kao dobrovoljni doseljenici i prebezi. Među samim stanovnicima Osmanskog carstva Anadolci, kao i Bosanci, Egipćani kao i Srbi bili su angažovani u raznim vojnim redovima i upravi. Iako je sigurno dolazilo do stvaranja klika na etničkoj osnovi, etnički kriterijumi nisu bili odlučujući za ulazak u osmansku višu klasu. Ova situacija objašnjava i činjenicu zašto je turski nacionalizam nastao tek znatno kasnije nego nacionalizam ostalih etnija koje su živjele na osmanskom tlu, naime tek krajem 19 i početkom 20 veka¹⁷.

Simboli bitke na Kozari

PIŠE: MILENKO MARKOVIĆ

Bitka na Kozari sadrži u sebi simbol rešenosti naroda balkanskog prostora prvo da žive kao slobodni nezavisni narodi, oslobođeni od tutorstva velikih sila i drugo, da žive kao međusobno ravnopravni narodi, oslobođeni od istorijskih legendi i mitova koji su ih vodili u krvave međusobne zadjevice, tzv. sistem "balkanizacije" što ih je stavljalo na stranu jedne ili druge grupacije velikih sila. Reč je dakle, o istorijskom iskoraku u pravcu jedne nove tradicije zajedničkog življenja. U tom smislu kozaračka bitka je putokaz stvaranja nove državne zajednice jugoslovenskih naroda kao što je bila druga "socijalistička" Jugoslavija. Ne verujemo da Kozaračka bitka ili bitka na Sutjesci u udžbenicima istorije novih država, nastalih u raspadu druge Jugoslavije drže ono mesto koje doista zaslužuju. Možda nije tako. Voleli bismo da grešimo. Ali činjenica da socijalističku Jugoslaviju nisu rušile demokratske revolucije, već nacionalni pokreti opterećeni nacionalizmom i šovinizmom, nisu ni postojale okolnosti za istorijski prelomne bitke, kao što je bila slavna kozaračka bitka, ili bitka na Sutjesci.

Otuda veliko iznenađenje kad se u medijima pojavila vest o akademiji u Beogradu povodom 70 godina Kozaračke bitke. Iznenađenje prerasta u zabunu, jer se ne zna ko je organizator te akademije. List Politika i RTS obaveštavaju nas da akademiju otvara predsednik Republike Srpske Milorad Dodik. Ali nigde nismo mogli da vidimo ko joj prisustvuje u ime Republike Srbije? Ali, ostavimo to bar za sada, po strani, vratimo se ključnom pitanju: koja je glavna poruka Kozaračke bitke? Razume se po onome kako su je protimali Milorad Dodik i sama akademija.

Ključno je pitanje u kome je istorijskom kontekstu data Kozaračka bitka, da li se ona stavlja u jugoslovenski okvir, ili u okvir srpskog nacionalnog pitanja. Od odgovora na ta pitanja biće jasnije

protiv koje se revizije istorijske prošlosti ona uklapa. Koju reviziju istorije Milorad Dodik osporava?

Ako Dodik kaže da ustanak nije krenuo iz Sarajeva već iz Milića Gaja i Drvara, dakle iz krajeva sa većinskim srpskim stanovništvom, podrazumeva se zaključak da je Kozaračka bitka, mogla imati isključivo srpski smisao. Šta je sa jugoslovenskim aspektom? Dodik je ubeđen da je jugoslovenstvo jedna "teska zaraza" kojoj je srpski narod platio visoku cenu, jugoslovenstvo je, po Dodikovom tumačenju, upadanje u prvu veliku reviziju istorije. Iz toga proizilazi da borba protiv pridavanja jugoslovenskog značaja bitki na Kozari predstavlja glavni zadatak borbe za istorijsku istinu. Međutim, Nemci i ustaše nisu na

Kozari tukli Srbe kao nacionalna bića, to su činili ustaše i četnici, već kao partizane i beskompromisne borce za nacionalnu slobodu. Njih jeste predvodio dr Mladen Stojanović, kao komadant Krajiškog odreda, proglašen zaslužno za narodnog heroja, ali nije bio jedini, jer tu su bili i narodnih heroji pripadnici drugih naroda. Oni se nisu između sebe tukli za nacionalni primat, kojih je više kojih je manje, već, kako najbolje da se suprotstave nemačkoj najezdi.

Tačna je tvrdnja da su Srbi u velikoj većini bili pripadnici partizanskih jedinica. Zašto? Ne samo zato što su posedovali svest o slobodi, već i zato jer su bili najbrojniji i najraseljeniji, pa, zbog nacionalističke politke srpskog režima i neomiljeni među drugim narodima bivše Jugoslavije. U prvim godinama Drugog svetskog rata, sklanjajući se od ustaškog pogroma, Srbi su se masovno dizali na oružani otpor protiv okupatora. Ali nije tačno, da su drugi narodi bivše Jugoslavije većinom bili na strani okupatora. Navodno, prilazili su u većem broju pri kraju rata, tek kad su uvideli ko pobeđuje. To je zloupotreba sintagme iz narodnog pesništva o "vjeri i nevjeri", po kojoj su Srbi samo "vjera", a svi drugi narodi samo "nevjera". Jer, srpski narod uveličavao je svoje istorijsko biće, ne samo požrtvovanom borbom na Kozari, već i u antifašističkoj borbi, na celoj teritoriji bivše Jugoslavije. Međutim, na tim bojištima Srbi su se sukobljavali i sa delovima sopstvene nacije, sa četnicima Draže

Mihailovića, ljotićevcima, nedićevcima itd, koji su bili na suprotnoj strani, saradujući sa okupatorom u borbi protiv narodnooslobodilačke vojske. O tome Dodik, ni reći.

Za kraj, treba reći da je veoma značajno sećati se i otkrivati simbole Kozaračke bitke. Jer, nje kao i mnogih drugih bitaka Narodnooslobodilačke borbe (NOB) nema, ili veoma oskudno ima u školskim udžbenicima istorije. Trebalo bi, ne samo da se spominju, već i na pravi način, u istorijski korektnom duhu, budu protumačene. Koja istina o događajima iz Drugog svetskog rata mora biti sačuvana? Prvo što treba reći je to da nije tačna teza po kojoj je stvaranje Republike Srpske nastalo kao "zakašneli odraz srpskog opredeljenja iz Drugog svetskog rata", već kao posledica soviniističkog rata s kraja prošlog veka. Govori se o "srpskom opredeljenju", ali kojih i čijih snaga? Partizanskih, svako ne. Jer partizani su težili stvaranju Jugoslavije, a ne usko nacionalnih država. Još je neodrživije tvrditi da je Republika Srpska nastala kao zaštita srpskog naroda od genocida iz Drugog svetskog rata, i pri tome uopšte ne spomenuti srebrenički genocid nad Muslimanima! Sve što su bili glavni ciljevi Narodnooslobodilačke borbe, ravnopravnost i zajedništvo različitih naroda, za vođe tadašnjeg srpskog nacionalnog pokreta glavna lozinka je bila, "ne možemo zajedno, razidiimo se". Zato je sasvim ispravno reći da nacionalistički ratovi s kraja prošlog veka predstavljaju negaciju NOB, diskontinuitet a ne kontinuitet sa antifašizmom i rešavanjem nacionalnog pitanja tokom Narodnooslobodilackog rata. To mora biti ona istina koja potomke ne sme ostavljati u neizvesnosti da su Kozaračka bitka, Sutjeska i mnoge druge bitke, vođene za stvaranje i Srbije i Jugoslavije, a ne samo za stvaranje srpske države. Tu istinu ne negira ni sam raspad Jugoslavije. Zasto Jugoslavija nakon sedam decenija postojanja nije opstala, teško može biti korektno objašnjeno u uskim nacionalnim okvirima bilo koje nekadašnje članice jugoslovenske federacije. Na tome treba da rade, i već rade savezi mladih istoričara. To ne ide niti brzo i lako, ali to jeste jedino ispravan put koji onemogućava reviziju istorijske prošlosti.

Preskupi ratovi za „Srpske zemlje“

PIŠE: RADE VUKOSAV

Koliko puta trebamo davati iste napomene i opomene gde grešimo, a grešimo toliko puta i uzastopno, tako da se uvek spotičemo o isti kamen. Podsetimo se na vremena od 1912. godine do sada. Od balkanskih ratova do memoradumsko - Ćosićevsko - Miloševićevsko - Tuđmanovskih ratova koji nas dovedoše u zapećak. Iscrpiše, erodiraše i osiromašiše Srbiju. Stotine hiljada Srba van Srbije ostaviše, što bez života, što invalida, što bez svojih ognjišta i sve imovine pa kao izbeglice dođoše na teret Srbiji, čija je privreda već propala, sa oko 900.000 svojih nezaposlenih, a da nesrećne izbeglice Srbija zbrine i hrani.

Ne bi se imalo šta prigovoriti balkanskim ratovima 1912. i 1913. godine da, nakon „oslobađanja“ Makedonije od Osmanlija, nisu Makedonce posrbijavali u „Južne Srbe“, a taj prostor nazvali Južnom Srbijom. Prvi balkanski rat je završen 1912. godine, a Drugi je izbio 1913. Uzrok Drugog rata je bio prekršaj dogovorene podele Makedonije između dva saveznika, Srbije i Bugarske, zato što Srbija dogovor nije ispoštovala. Srbija je 1912, zauzela Kosovo uprkos protivljenju tadašnjeg rukovodstva Kosova. Srbija je nakon toga izvršila i pohod na severnu Albaniju u cilju izlaska na „srpsko more“. Osvojene su luke Drač i Lješ, uz velike ljudske gubitke. Naime, cilj je bio izbijanje na more za šest dana, ali se vreme jako pogoršalo, pa im je trebalo 11 dana. Iscrpljeni glađu našli su tursko skladište brašna i nestrpljivo jeli živo testo, što je kod mnogih dovelo do smrti. Severnu Albaniju, pod pritiskom međunarodne zajednice su morali napustiti. Kosovo je prvi put izgubljeno 1389. godine, a drugi put 1690, kad su Austrijanci, u ratu s Turcima bili došli do Skoplja, a Srbi im se pridružili. U isto vreme Francuzi Austriju napadaju na Rajni i austrijska vojska se povlači da brani granice na zapadu. Patrijarh Arsenije Černojević većinu kosovskih Srba prevodi u Austro-Ugarsku, u sadašnju Vojvodinu, a na Kosovo se naseļavaju Albanci. Kosovo, sve do sadašnjeg odvajanja, nikad nije bilo savim „uklopljeno“ u državnu vlast Srbije. Kosovari („Arnauti“) su bili iseljavani

u Tursku, a na njihove posede su doseljavani kolonisti, Srbi i Crnogorci. Kolonistima su davani opaki saveti: „Činite im sve najgore, samo neka se sele“. (Vasa Čubrilović, ministar za kolonizaciju). Sada, od tih osvojenih prostora, za koje su mladi Srbi ginuli, a ratovi Srbiju skupo koštali - nemamo ništa. „Dobijali smo u ratu, izgubili u miru“, jer smo osvajali i nepravno vladali. Dušan Silni je imao prestonicu u Skoplju. Imao je i Grčku do Peloponeza i Albaniju. Nije imao Beograd, ali ga sad mi imamo.

Berlinski kongres 1878. godine je Srbiji proširio granice, skinuo joj tutorstvo Rusije i Turske i učinio je slobodnom evropskom državom. Bosnu i Hercegovinu (BiH), koja se pod osmanlijskom upravom, stalno bunila, Kongres je poverio Austriji, koju je iste godine, uprkos otporu građana BiH, okupirala, a 1908. godine - anektirala. Karađorđevićima, Nikoli Pašiću, pukovniku Dragutinu Dimitrijeviću Apisu i sličnima, koji su imali permanentnu aspiraciju prema „srpskoj Bosni“, je još više porastao apetit da je imaju. Pukovnik Apis, šef obaveštajne službe srbijanskog generalštaba i vođa „Crne ruke“ i „Ujedinjenja ili smrt“, upušta se u avanturu i vrbuje članove Mlade Bosne, oprema ih i upućuje da ubiju austrougarskog prestonaslednika, nadvojvodu Franca Ferdinanda. Po izvršenju austro-ugarskih vojnih manevara u Podrinju, Ferdinand sa suprugom Sofijom je paradirao po Sarajevu i na Vidovdan, 28. juna 1914. godine, njega i Sofiju je, na ulici, iz pištolja, ustrelio Gavrilo Princip, član „Mlade Bosne“. Bio je to povod za Prvi svetski rat. Austro-Ugarska daje Srbiji ultimatum, da njihovi ljudi, u samoj Srbiji, izvrše istragu, što je Srbija odbila. Austrougarska objavljuje Srbiji rat. U rat, na strani Austro-Ugarske ulaze Nemačka, Bugarska i Turska, (centralne sile), a na strani Srbije Crna Gora, Rusija, Francuska, Engleska i, na kraju Italija i Sjedinjene Američke Države (SAD) (sile Antante). Rat se proširio i na kolonije. Narod Srbije i vojska agresoru daju žestok otpor i Srbi, uz velike žrtve, sve napade tokom 1914-15. godine, hrabro i pobedonosno odbijaju, uz katastrofalne poraze agresora. Napadom Bugarske i Nemačke, krajem 1915. godine, srpska vojska se, pod pritiskom neuporedivo jačih snaga, povlači preko Albanije na grčko ostrvo Krf. U ovom ratu je stradao veliki broj srpskih vojnika. Osim onih koji su ginuli i ranjavani u bitkama, mnogi su umirali izgladneli i izmoreni prelaskom preko teško prohodnih albanskih planina i od gladi. More kod ostrva Vido je bilo „plava grobnica“ pomrlih od tifusa i

gladi. Stradali su i mnogi Srbi koji su živeli u Austro-Ugarskoj. Mnogi Srbi i drugi pripadnici južnoslovenskih naroda, kao dobrovoljci prebegavaju u srpsku vojsku. Srbi, ofanzivom na Solunskom frontu, 1918. godine, uz pomoć saveznika, razbijaju okupatorske snage. Na zapadnom frontu Nemačka kapitulira. Prvi svetski rat, u kome je ukupno bilo mobilisano 64,238.810 vojnika, je završen. Od toga je 8,538.015 poginulo, a ranjeno 21,218.244 vojnika. Zarobljeno i nestalo je 7,750.016. Ukupni gubici 37,506.275. (enciklopedija Leksikografskog zavoda - Zagreb, 6. tom, str. 219). Austrougarska se, po svršetku Prvog svetskog rata raspada. Pre toga, 20. jula 1917, potpisana je Krfska deklaracija između Nikole Pašića, predsednika Vlade Srbije i Ante Trumbića, prtedsednika Jugoslavenskog odbora, sa ciljem obrazovanja zajedničke države Južnih Slovena. Obrazovana je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, docnije nazvana Kraljevina Jugoslavija, u kojoj je bilo mnogo nezadovoljstva i nesloge zbog centralističkog upravljanja zemljom i gušenja sloboda.

U aprilu 1941, Hitlerove i Musolinije osvajačke horde, potpomognute mađarskim i bugarskim hordama, lako okupiraju Jugoslaviju, a kraljevska vlada beži u London. Ustankom jugoslovenskih naroda iste godine i teškom i žilavom borbom, uz velike ljudske gubitke, 1945. godine Jugoslavija je opet slobodna. Nakon oslobođenja zemlje, među mladima je došlo do, do tada neviđenog poleta, pod parolom „Nema odmora dok traje obnova“. Zemlja je obnovljena i za 45 godina se svrstala u srednje razvijene zemlje. Napredak je bio u svemu i višestruk. Ali...

Već 1971. godine se u Hrvatskoj razbuktava nacionalistički pokret „Hrvatsko proljeće“, koji predsjednik SFRJ, Tito obuzdava. Nakon Titove smrti 1980. godine, svi nacionalizmi, a posebno srpski, hrvatski i albanski na Kosovu, narastaju. Srpski nacionalizam je odavno tinjao, a potakli su ga neki članovi Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) sa Dobricom Ćosićem na čelu. Kosovari traže Republiku, demonstriraju i sukobljavaju se sa policijom. SANU objavljuje Memorandum. Sledi 8. sednica CK SKS i Miloševićeva „antibirokratska revolucija“ kojom, sa ulice, autonomnim pokrajinama, Vojvodini i Kosovu, ukida autonomije, a kosovsko rukovodstvo hapsi. Kosovari formiraju ustaničke oružane snage i počinje rat na Kosovu. Obe strane čine zločine, a ona jača, srpska, veće i brojnije. Milošević i Tuđman, pa i Slovenci ruše jugoslovensku i proevropsku vladu Ante Markovića, jer im nije do Jugoslavije, nego je Miloševiću i Tuđmanu do proširenja republičkih granica i podele BiH, a Slovenci, još od ranije, „pročitavši“ šta se sprema, izdvajaju se iz SFR Jugoslavije. Jugoslavija je razbijena. Generali Jugoslovenske narodne armije (JNA) prelaze Miloševiću. JNA prestaje biti JNA. Milošević Armiju deli na tri vojske: Vojsku Republike Srpske Krajine, Vojsku Republike Srpske u BiH i Vojsku SR Jugoslavije.

Miloševićovo „događanje naroda“ je bila psihološka priprema za rat. Milošević pred svetskom javnošću, tobože, „brani Jugoslaviju“, a njegovi mitingaši, uz njegovo znanje, po Hrvatskoj i BiH, ispisuju grafite i urlaju: „Ovo je Srbija!“ U Hrvatskoj, Miloševićeva „JNA“ i od Beograda instrumentalizirani i dobro naoružani hrvatski Srbi počinju rat za „srpske zemlje“. Rat je poveljen za teritorije, a pod izgovorom da se „brane Srbi“. Rezultat je, znamo, bio porazan.

Te ratove koje je inscenirao i vodio, Milošević je Hrvatima i Slovencima, na 14. Kongresu Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) nagovestio: *Ako vi tražite konfederaciju, Srbija će postaviti pitanje granica* i postavio ih je insceniranjem i vođenjem ratova u Hrvatskoj i BiH. Njegovom krivicom je rat u Hrvatskoj, što je već rečeno, „zbrisao“ hrvatske Srbe. U BiH je novonastala Miloševićeva „JNA“, kasnije preimenovana u Vojsku Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), dala početne i razarajuće udare u Podrinju, pa i kod Brčkog, do zuba naoružala Karadžićeve Srbe, koji su, uz pomoć dobro opremljenih odreda paravojske iz Srbije i Crne Gore, dokle god su stigli, izvršili etničko čišćenje uz masovne grobnice i genocid, za šta su već neki ratni zločinci osuđeni od strane Haškog tribunala, a nekima se još sudi. Ovi su ratovi razorili i privrednu kooperaciju u SFRJ, onemogućivši industrijsku proizvodnju i gubitak tržišta, što je bio uzrok propasti ekonomije i naše samoizolacije. „Srpski populistički pokret srušio je Jugoslaviju“ (Đ. Subotić, predsednik Vojvođanskog kluba).

Nas je naša megalomanija navela na rasipanje vlastitih resursa i gubitke ljudskih života, učinila nas sitnim i jadnim. Srca su, kod nekih još uvek, zadojena „nebeskim narodom“, „srpskim zemljama“, i „tamo gde god ima Srba i srpskih grobova tamo su srpske zemlje“. Ta ideja, nažalost, još živi u nečijim glavama. Kao da ne vidimo da, koga god smo mi „oslobađali“ taj nije dobro prošao. Naš novi predsednik Srbije izgovara izazovne i jalove izjave da je Vukovar srpski grad ! da u Srebrenici nije izvršen genocid, da su Crnogorci Srbi, ne priznaje Crnogorke, a Crnu Goru priznaje. Ivica Dačić sanja o Banja Luci kao Pijemontu srpstva. Patološka zastarelost poimanja Srba „svih i svuda“, prelazi u ludilo koje nam mnogo šteti. Tu spada i naša himna u kojoj jedna strofa glasi „... srpske zemlje i naš rod“, pa i prisvojni pridevi koji se odnose na Srbiju glase „srpski“ umesto „srbijanski“, u cilju da se „srpski“ odnosi i na one Srbe koji nisu u Srbiji, s težnjom da ih se podseti da će im Srbija biti, kad-tad, i njihova država. Zato smo uvek sa nekim od suseda u zavadi čime ugrožavamo Srbe van Srbije, a Srbiju činimo čudesnom zemljom. Sve nas je to dovelo do velike zaostalosti koja se produbljuje. Teško je i zdravom razumu shvatiti i proceniti gde smo i dokle će ovo trajati.

Jadarska Lešnica

Zločin pod okriljem crkve

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji izražava najdublju zabrinutost i ogorčenje povodom ponovljenog zločina, sveštenika i nadrilekara Branislava Peranovića. Svirepim ubistvom štićenika N. Z. koga je navodno lečio od bolesti zavisnosti, Peranović je istovremeno ogolio zaprepašujuću državnu, crkvenu, zdravstvenu, pravosudnu i generalno, društvenu nebrigu za najdelikatnije probleme - živote i zdravlje građana.

Naknadna priznanja nadležnih, prvenstveno crkvenih velikodostojnika o sopstvenoj saodgovornosti za „zločin pod okriljem crkve“ ne umanjuju odgovornost ostalih državnih i društvenih institucija što se Peranović tek sad našao u zatvoru, gde čeka ishod istrage o brutalnom zločinu koga

je počinio. Za nasilno postupanje prema štićenicima - lečenje batinjanjem - u Rehabilitacionom centru u sklopu manastira Crna reka, gde je bio upravnik, a koje je pre tri godine šokiralo javnost, Peranović nije kažnjen ni po crkvenim ni po građanskim (krivičnim) zakonima.

Nakon što je Rehabilitacioni centar Crna reka dobrovoljno napustio, Peranoviću je ustanovio sopstveni kamp pod nazivom Pravoslavni centar za bolesti zavisnosti „Sretenje“ u Jadarskoj Lešnici kod Loznice. Kako se sada ispostavilo, očigledno po „medicinskim standardima“ koje je primenjivao i u Crnoj reci, a koji su rezultirali tragičnim ishodom.

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji smatra da se povodom ovog slučaja u najkraćem roku javnosti moraju prezentirati sledeći odgovori:

- Kako je bilo moguće da Branislav Peranović, dobije dozvolu, ako je uopšte ima, za vođenje veoma specifične zdravstvene ustanove?
- Zašto je vladika šabački Lavrentije tek sad Peranoviću uskratio pravo da obavlja svešteničke dužnosti?
- Da li su ovakve, nasilne metode u skladu sa Protokolom o saradnji na suzbijanju bolesti zavisnosti, koga su u martu ove godine potpisali ministar policije Ivica Dačić i patrijarh Irinej?
- Šta o ovakvim privatnim „zdravstvenim“ institucijama misli Ministarstvo zdravlja i na koji način obavlja nadzor nad njima?

Helsinški odbor za ljudska prava podseća da problem narkomanije u Srbiji, posebno među mladima, uključujući i najmlađe ima zabrinjavajuće dimenzije. To je razlog više da mu se i sa stanovišta zdravstvene struke, ali i društva u celini prisupi na odgovarajući način. Izbegavanje odgovornosti, odnosno njeno prenošenje na „dobrovoljce“ među kojima ima i dosta predstavnika crkve, samo je odraz opšte nebrige za najosetljivije i najranjivije društvene grupe.

Helsinški odbor je svojevremeno ukazao na opasnost volontarističkog pristupa bolestima zavisnosti povodom zlostavljanja istog sveštenika u kampu Crna reka svesteniuka. Podsećanja radi pogledati Helsinški bilten br. 30 na sajtu Odbora <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/HB-Br30.pdf>

HELSINŠKE SVESKE

28. Sandžak:
Identitet u procepu
starog i novog

29. Sandžak
i evropska
perspektiva

30. Zatvori
u Srbiji 2010

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

20. Milošević vs. Jugoslavija
21. Izbeglice – Žrtve etničkog inženjeringa
22. Srebrenica – od poricanja do priznanja
23. Aleksandar Bošković, *Etnologija svakodnevnog života*
24. Dubrovnik: "Rat za mir"
25. Zoran Đinđić: *Etika odgovornosti*
26. Kovanje antijugoslovenske zavere I i II
27. Bosna i Hercegovina – jezgro velikosrpskog projekta
29. Fahri Musliu, *Montirani procesi protiv kosovskih Albanaca*
30. Srđa Popović, *Nedovršeni proces*
31. Vukovarska tragedija 1991 I i II
32. Snaga lične odgovornosti
33. Rat u brojkama
34. Raskrinkavanje projekta Velika Srbija
35. Fahri Musliu, *Masakr u Suvoj Reci*
36. Jens-Martin Eriksen i Frederik Stjernfelt, *Scenografija rata*
37. Olivera Milosavljević, *Činjenice i tumačenja*
38. Prijatelji o Seški Stanojlović, *Verna svojoj profesiji*

OGLEDI

9. Momčilo Isić, *Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka*
10. Tomislav Ognjanović, *Čaršija, Utrina ili Srbija*
11. Ljiljana Vuletić (priredila), *Ksenija Atanasijević: Etika feminizma*
12. Olga Popović-Obradović, *Kakva ili kolika država*
13. Ivan Đurić, *Vlast, opozicija, alternativa*
14. Olivera Milosavljević, *Savremenici fašizma 1*
15. Olivera Milosavljević, *Savremenici fašizma 2*